

บทที่ ๔

ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากเพลงกล่อมเด็ก

กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ยผู้ไทและไทย้อ ในเขตจังหวัดสกลนคร

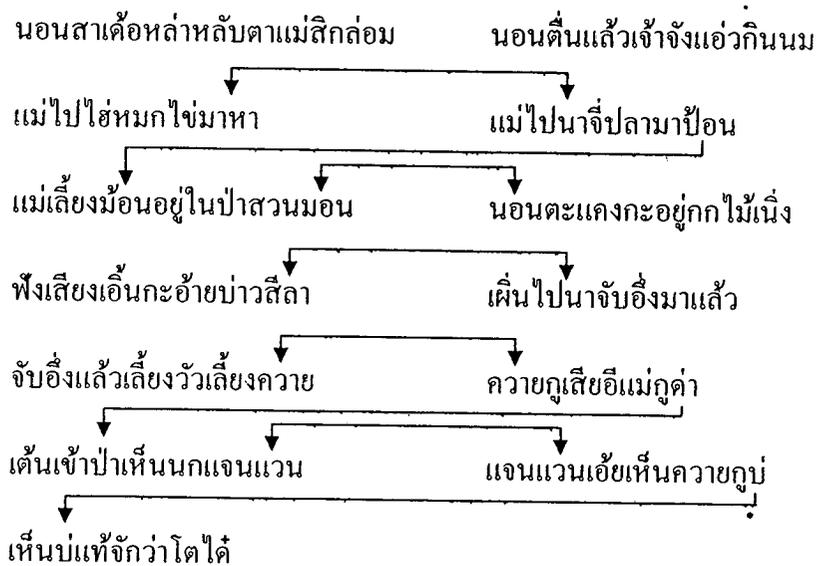
การศึกษาเพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ย ผู้ไทและไทย้อในเขตจังหวัดสกลนคร ทำให้เห็นความสำคัญของเพลงกล่อมเด็กว่าเป็นมรดกหายากที่สำคัญที่แสดงถึงภูมิปัญญาของบรรพชนชาวอีสานโดยจำแนกผลการวิเคราะห์ ๒ ข้อ ได้แก่

๑. ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานด้านภาษาจากเพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ยผู้ไท และไทย้อ ในเขตจังหวัดสกลนครดังนี้

๑. การประพันธ์เพลงกล่อมเด็กในเขตจังหวัดสกลนคร จำแนกกลุ่มรูปแบบการประพันธ์ของเพลงกล่อมเด็กจำนวน ๓ กลุ่ม ได้แก่

๑.๑ เพลงกล่อมเด็กที่มีการส่งสัมผัสท้ายวรรคเพลงกล่อมเด็กอีสานบางเพลงมีลักษณะการส่งสัมผัสที่ทำวรรคในบทนั้นๆ ซึ่งเป็นลักษณะการใช้คำประพันธ์คล้ายร้อยโบราณมีจำนวนคำในแต่ละวรรคไม่คงที่ :

ตัวอย่าง :

(ทองดี แก้วฝ้าย. ไทลาว : ๒๕๕๕)

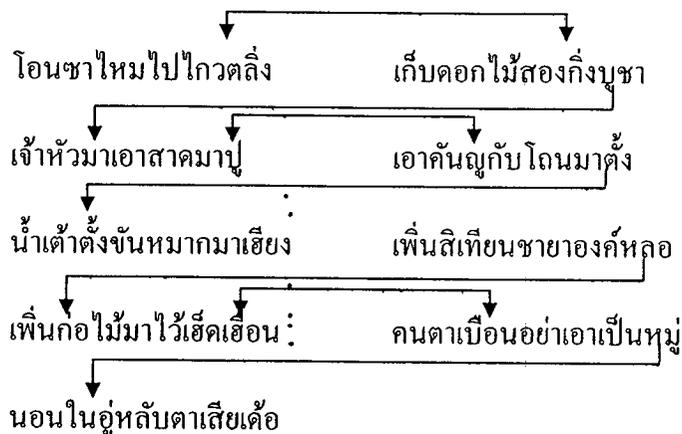
ถอดความว่า

นอนเสียเถิดลูกกรีก กลับตาให้สนิทแม่จะจับกล่อมเจ้า เมื่อตื่นนอนแล้วจึงอ่อนแม่กินนม แม่จะไปทำอะไรโดนจะเอาอาหารมาป้อนให้กิน ตอนนี่แม่เลี้ยงตัวหมอนในสวนปลูกต้นมอน ได้ยินเสียงเรียกหาพี่ชายที่ไปเลี้ยงวัวควาย ควายหายไ้แม่คำทอรีบตามหาจนไปพบนกเจนนวนได้ไ้แต่ถามแต่ก็ไม่ได้คำตอบที่ชัดเจน

จากตัวอย่างเห็นได้ว่าเพลงกล่อมเด็กบพนี้มีการส่งสัมผัสทั้งทำยวรรคและระหว่างวรรคแต่ไม่คงที่และไม่แน่นอนอีกทั้งยังมีจำนวนคำไม่เท่ากันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้สร้างสรรค์เพลงกล่อมเด็กจะใช้คำก็คำและจะส่งสัมผัสหรือไม่

นอกจากนี้ยังพบว่า ในเพลงกล่อมเด็กของกลุ่มชาติพันธุ์ไทโย้ย ผู้ไท และไทข้อ มีเพลงกล่อมเด็กที่มีการส่งสัมผัสเช่นเดียวกับเพลงกล่อมเด็กของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว

เพลงกล่อมเด็กไทโย้ย

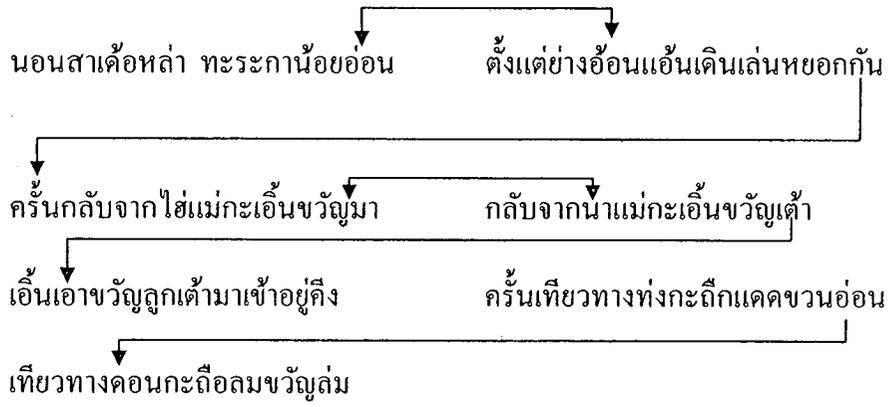

(คำหลำ สตรีภุมิ. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

โล้ชิงช้าไกวไปมาแล้วจะไปเก็บดอกไม้มาไหว้พระ เห็นพระสงฆ์จึงได้จัดอาสนะที่นั้งแล้วรีบนิมนต์ท่านมานั้งพักแล้วประเคนน้ำชาถวาย

เพลงกล่อมเด็กผู้ไท

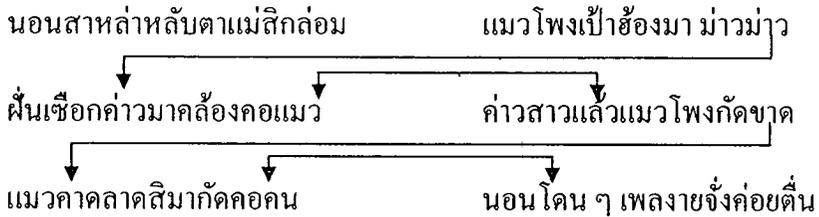

(เจียง น้อยเมืองโพน. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเสียเถิดลูกรัก ตั้งแต่เจ้าเริ่มเดินแม่ก็มีความสุขมากนั้ เมื่อแม่กลับจากไปทำไร่ไถนา ก็จะร้องเรียกเอาขวัญกลับมาอยู่ในร่างกายของลูกให้สบายดี

เพลงกล่อมเด็กไทย้อ

(เกษร วงศ์กาฬสินธุ์. ไทย้อ : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

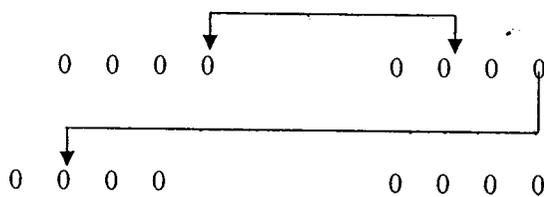
นอนเสียเถิดลูก แม่วป้ามันร้องมาแล้ว แม่จะฝันเชือกไว้รอกคล้องแมวแต่แมวมันกัดเชือกขาดมันจะกระโดดมากัดคอเอาให้เจ้ารีบนอนสา ๆ จึงตื่นนะลูก

จากตัวอย่างเห็นได้ว่า เพลงกล่อมเด็กอีสานมีรูปแบบการส่งสัมผัสที่ชัดเจนและมีการเชื่อมสัมผัสกันเพื่อให้เกิดความคล้องจองของเสียงและความงดงามด้านสุนทรียะเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของเพลงกล่อมเด็กอีสานกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ผู้ไท และไทย้อ ในเขตจังหวัดสกลนคร

สรุปได้ว่า เพลงกล่อมเด็กที่มีการส่งสัมผัสทำยวรรคที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็กของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ ผู้ไท และไทย้อ มีการส่งสัมผัสทำยวรรค ซึ่งมีลักษณะการส่งสัมผัสอย่างชัดเจน แต่ทั้งนี้ไม่ได้กำหนดไว้เป็นหลักการประพันธ์หรือตำราการประพันธ์

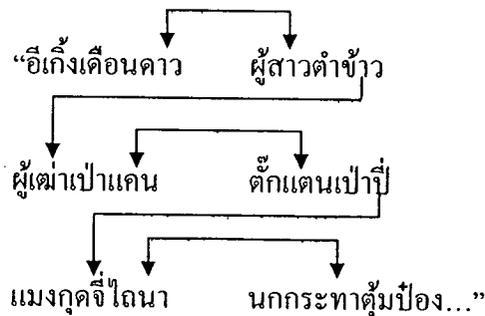
๑.๒ เพลงกล่อมเด็กที่มีลักษณะสัมผัสคล้ายภาพยกลอน เพลงกล่อมเด็กอีสานมีลักษณะสัมผัสที่มีฉันทลักษณ์เป็นภาพยกลอนของอีสาน แต่เนื่องจากเพลงกล่อมเด็กอีสานไม่มีกำหนดคำ คณะและฉันทลักษณ์ที่ชัดเจนจึงไม่สามารถบอกคณะบทที่ชัดเจนได้ การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการเทียบเคียงความคล้ายกับภาพย้ออีสาน ซึ่งจำแนกได้โดยอนุโลมดังต่อไปนี้

๑) เพลงกล่อมเด็กที่มีลักษณะคล้ายภาพย้ออีสาน ชนิด ๔ คำ คือ เพลงกล่อมเด็กที่มีลักษณะคล้ายภาพย้ออีสาน ในแต่ละวรรคจำนวน ๔ คำ พิมพ์ รัตนคุณศาสน์ (๒๕๓๔ : ๓-๕) กล่าวว่า ภาพย้อ ๔ คำ ทุก ๆ บรรทัด ๔ คำ เท่านั้น ซึ่งคำสุดท้ายของบรรทัดที่ ๑ เป็นเสียงสัมผัสกับคำที่ ๒ ของบรรทัดที่ ๒ โดยให้เป็นเสียงวรรณยุกต์เดียวกัน และคำสุดท้ายของทุก ๆ บรรทัดลงเสียงวรรณยุกต์ใดก็ได้ให้สัมผัสกับคำที่ ๒ ของบรรทัด จากการวิเคราะห์ว่าเพลงกล่อมเด็กที่มีลักษณะคล้ายภาพย้อชนิด ๔ คำ นั้นพบในเพลงกล่อมเด็กของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทและไท้อุดงแผนภูมิภาพย้อ ๔ คำ

แผนภูมิที่ ๑ ภาพย้อ ๔ คำ

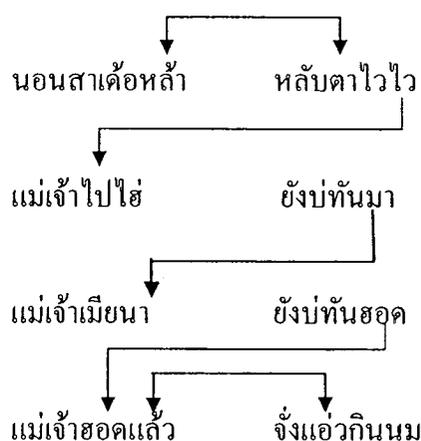
ตัวอย่าง

(ทองสาย แก้วคำแสน, ตี๊ด แก้วคำแสน. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

พระจันทร์ดวงดาวผู้หญิงดำข้าว คนชราเป่าแคน ส่วนตักแตนเป่าปี่แมลงกูดจีทำการไถนานกกระทากระพองขน

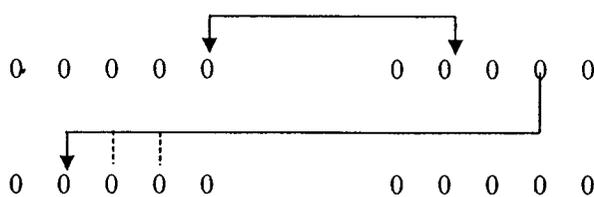
(แขวง คำชมภู. ไทยย้อ : 2554)

ถอดความว่า

นอนเสียบเถิดลูกรักหลับตาเร็วไวแม่เจ้าไปห้องไร่ทุ่งนายังไม่กลับมาถ้าแม่กลับมาแล้วจึงค่อยอ้อนกินนม

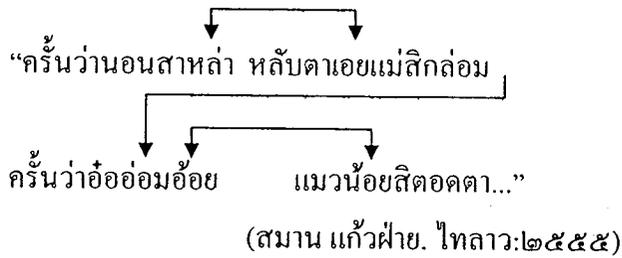
จากตัวอย่างข้างต้นพบว่า เพลงกล่อมเด็กที่มีลักษณะคล้ายกาพย์ชนิด ๔ คำ แต่ก็ไม่ใช่ว่าจะมีการส่งสัมผัสระหว่างวรรคและการบังคับคำในขณะตามเกณฑ์ของกาพย์ชนิด ๔ คำเสียทีเดียว โดยพบว่าเพลงกล่อมเด็กอีสานที่มีฉันทลักษณ์เช่นนี้พบว่ามี ๒ กลุ่มชาติพันธุ์ คือ กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท และกลุ่มชาติพันธุ์ไทยย้อ

๒) เพลงกล่อมเด็กที่มีลักษณะคล้ายกาพย์ชนิด ๕ คำ คือ เพลงกล่อมเด็กที่มีลักษณะเป็นกาพย์อีสานซึ่งในแต่ละวรรคมีคำระหว่าง ๕-๖ คำ มีการส่งสัมผัสระหว่างวรรคแต่ไม่มีบังคับคณะที่ชัดเจนเหมือนกาพย์ชนิด ๕ คำ จากการวิเคราะห์ว่าเพลงกล่อมเด็กที่มีลักษณะคล้ายกาพย์ชนิด ๕ คำ พบในเพลงกล่อมเด็กของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวดั้งแผนภูมิภาพ ๕ คำ

แผนภูมิที่ ๒ กาพย์ ๕ คำ

ตัวอย่าง

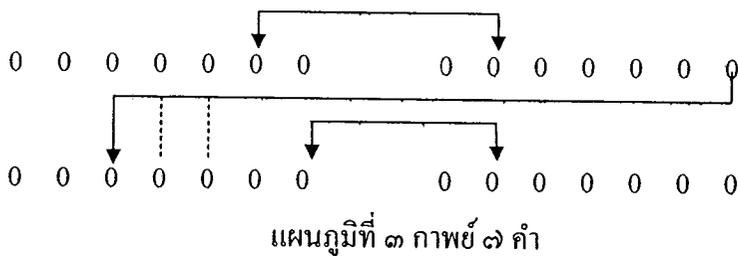

ถอดความว่า

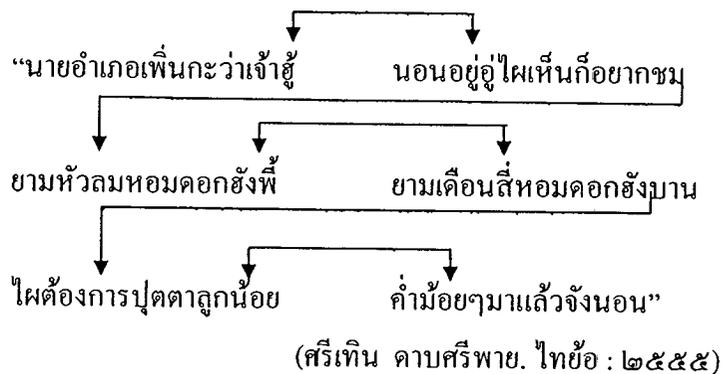
นอนเสียบเถิดลูกกร่อนนอนหลับตาให้สนิทหากเจ้าอแงแมวจะมาคุดดวงตาเจ้าได้

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่า เพลงกล่อมเด็กที่มีลักษณะคล้ายกาพย์ชนิด ๕ คำเป็นคำประพันธ์ลักษณะที่คล้ายกาพย์ชนิด ๕ คำ ซึ่งพบว่ามีในเพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวเท่านั้น

๓) เพลงกล่อมเด็กที่มีลักษณะคล้ายฉันทลักษณ์กาพย์ชนิด ๗ คำ คือ เพลงกล่อมเด็กที่มีลักษณะคล้ายกาพย์ในแต่ละวรรคมีคำจำนวน๗-๘ คำมีการส่งสัมผัสระหว่างวรรคแต่ไม่บังคับตายตัวและไม่บังคับคั่นที่ชัดเจนเหมือนกาพย์ชนิด ๗ คำ จากการวิเคราะห์ว่าเพลงกล่อมเด็กที่มีลักษณะคล้ายกาพย์อีสาน ชนิด ๗คำ ดังแผนภูมิภาพ ๗ คำ

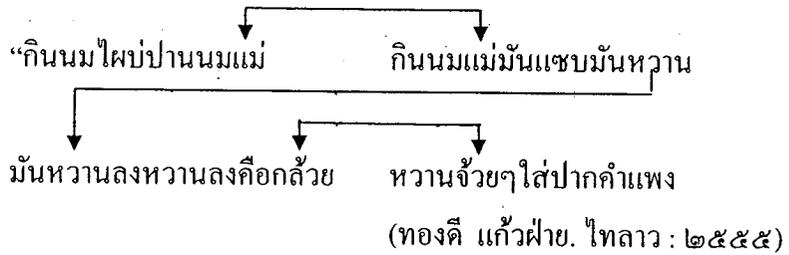

ตัวอย่าง

ถอดความว่า

นายอำเภอ(ผู้ใหญ่)ท่านก็รู้ว่าเจ้าว่านอนสอนง่ายใคร ๆ ก็รักใคร่อยากเล่นด้วย เมื่อลม ต้นฤดูพุดดอกไม้หอมในยามเดือนสี่ดอกไม้บานไสว ใครอยากได้ลูกต้องหลับนอนในช่วงหัวค่ำ

ถอดความว่า

กินนมใครก็ไม่อร่อยเท่านมแม่ เพราะมันหวานน้ำเหมือนได้กินกล้วย

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่า เพลงกล่อมเด็กที่มีลักษณะคล้ายกาพย์ชนิด ๗ คำ เป็นรูปแบบที่พบจากทุกกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมีคำในวรรคจำนวน ๗-๘ คำ และมีการส่งสัมผัสระหว่างวรรคเพื่อเชื่อมโยงเสียงกันด้วย

๑.๓ เพลงกล่อมเด็กที่ไม่มีการส่งสัมผัสระหว่างวรรคคือ เพลงกล่อมเด็กอีสานที่ไม่มี การส่งสัมผัสระหว่างวรรค แต่อาศัยการถ่วงเสียงวรรณยุกต์เพื่อให้เกิดความงามด้านเสียง เพลง กล่อมเด็กเช่นนี้มีแทรกการ ไม่ส่งสัมผัสบางวรรคต่อกันเท่านั้น ซึ่งปรากฏในเพลงกล่อมเด็กกลุ่ม ชาติพันธุ์ผู้ไทเท่านั้น ดังตัวอย่าง

“นอนได้อีหล่าเฮ้ย	ครั้นมินอนละแมวเป่า
มันละมาจากดับได้ลูกเฮ้ย	นอน นอน นอน ได้ลูกหล่าคนฮู้
นอนได้ เออ เอ่อ เอ้อ เออ เอ้อ เอ๋”	

(คำมี แก้วก่า, ผู้ไท : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

นอนเสียเถิดลูกรัก หากไม่นอนแล้วแมวป่าจะมากัดเจ้าได้หรือไม่มันก็จะมากัดกิน เครื่องในเจ้าได้นะลูก

จากตัวอย่างเพลงกล่อมเด็กข้างต้นไม่มีการส่งสัมผัสแต่ใช้การถ่วงเสียงเพื่อให้เกิดความ งามด้านเสียงจึงทำให้เกิดจังหวะที่มีความงดงามด้วยการเอื้อนเสียงให้เกิดความงามในการขับร้อง

๒. การใช้คำเพลงกล่อมเด็กอีสานมีลักษณะการใช้คำที่แสดงถึงภูมิปัญญาการใช้ภาษาที่มีความงดงามเป็นวรรณศิลป์ โดยมีลักษณะการใช้คำดังต่อไปนี้

๒.๑ การใช้คำซ้ำคือการใช้คำที่มีรูปและความหมายเหมือนกันมาเรียงไว้ชิดกัน เพื่อให้เกิดความงามด้านเสียงหรือเพื่อย้ำให้มีความหมายชัดเจนยิ่งขึ้น พบว่ามีการใช้คำซ้ำ ๒ ลักษณะ ดังนี้

๒.๒.๑) การซ้ำคำ คือ การใช้คำเพื่อย้ำในระดับคำให้เกิดความชัดเจนและให้เนื้อหามีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นดังตัวอย่างต่อไปนี้

เพลงกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว

ตัวอย่าง

“เอ้อ ฮะ เอ้อ ฮะ เอ้อ ฮะ เอ้อ หนูนอนฟังฟังแล้วหนูงนอน	นอนหนุนนอนแม่จะร้องเพลงกล่อมให้เสียงดัง ๆ นอนสาหล่าหลับตาแม่สิกล่อม...”
--	--

(ทองดี แก้วฝ้าย. ไทลาว : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเสียดึกลูกแม่จะร้องเพลงกล่อมให้เสียงดังลูกน้อยฟังเพลงกล่อมแม่จะร้องกล่อมให้ลูกนอนหลับตาเสียดึก

“...มันหวานลงหวานลงคือกล้วย แม่ไปไฮ้เอาไข่มาหา :	หวานจ้วย ๆ ใส่ปากกำแพง แม่ไปนาเอาปลามาป้อน...”
---	---

(ทองดี แก้วฝ้าย. ไทลาว : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

(นมแม่) หวานอร่อยเหมือนกินกล้วยอร่อยดี แม่ไปท้องไร่ท้องนาจะเอาไข่ไก่และปลาป้อน

“...เหลียวไปไกลตั้งแต่ทั้งคู่ ลมวอยๆคินเมื่อบ้านเก่า	ขาหนึ่งคู่ขาหนึ่งเหยียดชอย บ้านเก่าฮ่างเป็นดาหนามหนา...”
---	---

(สำรอง ปฏิโชคิ. ไทลาว : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

มองแต่ไกลเห็น(ควาย)ทั้งเขาเลเขาทุ่ (เวลานั่งหลังควาย)ให้นั่งค่อมขาข้างหนึ่งก้าวเข้า ส่วนข้างหนึ่งเหยียดออก ลมพัดเอื่อย ๆ คิดถึงบ้านหลังเก่าคงจะรกจนเครือหนามขึ้นหนาตา

จากตัวอย่างข้างต้น เพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว มีการใช้คำซ้ำดั่งที่เน้นอักษร ทึบ คือ “เสียงคัง ๆ” “หวานจ้วย ๆ” “ลมวอย ๆ” ซึ่งมีลักษณะเป็นคำซ้ำที่สะท้อนความหมายคือ ต่างจากคำเดียว ได้แก่

๑) เสียงคัง ๆ เป็นการบอกความดังของเสียงว่าดังมากแต่ไม่มากที่สุด

๒) หวานจ้วย ๆ เป็นการเพิ่มความเข้มข้นของความหวานให้มากยิ่งขึ้นกว่าปกติใน พจนานุกรมภาคอีสาน-ภาคกลาง ฉบับปณิธานสมเด็จพระมหาวิรวงศ์(ดิศฺสมหาเถระ)(๒๕๑๕ : ๑๑๔) ใช้คำว่า “จ้อย ๆ” เพื่อแสดงความรู้สึกว่า “หวานจ้อย” หมายถึง หวานเจี๊ยบ

๓) ลมวอย ๆ เป็นการบอกกิริยาอาการของลมที่แสดงการเคลื่อนไหวเอื่อย ๆ ของ กระแสลม

เพลงกลุ่มชาติพันธุ์ไทโย้ย

ตัวอย่าง

“เออ เอ้อเฮอะ เออ เฮอะ เออ

กัณหาชาติกะเลยจิ้งจ้วข้ามห้วยชันๆ

น้ำขุ่นๆ จ้วอุ้นคุะถัดลม

สองเฒ่าบะเถาซี กวาซิได้น้ำสีมา...”

(โสภี ศรีสร้อย. ไทโย้ย : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

กัณหาชาติจิ้งจ้วข้ามห้วยตลิ่งชัน จ้วพลัดล้มลงทั้งสองก็เหมยหนี

“แม่สิลูกเงินฝ้ายเดือนหงายๆ คุยเอาบ่าว พ่อฮ่างพ่อหม้ายมาเลี้ยงเจ้าใหญ่สูง

สายใจแม่นิเอย สายตาแม่นิเอย

นอนสำหล่านอนอู่สายป้อ...”

(สีกา ศรีช่วย. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

แม่จะไปปั่นฝ้ายในคืนวันเพ็ญเพื่อเกี่ยวพาราตีชายมาเป็นพ่อเลี้ยงให้ลูกได้เติบโตรับ ราชการ นอนเสียเถิดลูกรักของแม่

“...นอนอยู่ไม่สามปี่องพ่อเฮาสาน นอน บ่ หลับกับแกลิจกตา
 นอน บ่ หลับตากาสีมาจกแก้ม หัวแฉ่งๆ หัวใส่ผู้ได้นอนเสี่ยเขื่อนางน้อยนอนเคื้อ”
 (คำหล้า สุริยภูมิ. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนในอยู่ไม่ใผ่ที่พ่อได้จักรสาน ถ้านอนไม่หลับระวังตุ๊กแกจะมากินลูกตา ระวังกา
 จะมาจิกแก้ม อย่างนอนหัวเราะเลยให้รีบนอนเถิดลูกกรัก

จากตัวอย่างข้างต้น เพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทโย้ยพบว่ามีการใช้คำซ้ำ เพื่อ
 ต้องการเน้นย้ำหรือลดความเข้มของความหมายลง จากตัวอย่างมีจำนวน ๔ คำ ได้แก่

๑) หัวชัน ชัน ๆ เป็นคำที่แสดงถึงลักษณะความลาดชันของหัวน้ำที่มีลักษณะ
 ค่อนข้างชัน

๒) น้ำชุ่ม ๆ เป็นการใช้คำที่แสดงลักษณะของน้ำว่ามีลักษณะชุ่มฉ่ำมาก การใช้คำ
 ซ้ำลักษณะนี้เป็นการใช้คำซ้ำที่เพิ่มความเข้มข้นของคำให้มากยิ่งขึ้น

๓) เดือนหงาย ๆ เป็นคำที่แสดงลักษณะการปรากฏของพระจันทร์ คำว่า “เดือน
 หงาย” หมายถึง เดือนเพ็ญ พระจันทร์ข้างขึ้น

๔) หัวแฉ่ง ๆ เป็นคำที่แสดงอาการหัวเราะขบขันที่ประกอบด้วยเสียงและรอยยิ้ม

เพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท

ตัวอย่าง

“...อย่าสิเว้าแฉ้ว ๆ พ่อนี้อุกใจ คิดแต่ใผ่กะคิดตั้งแต่ลูก
 พ่อนี้บ่อยากเว้าหน้าใผ่ คิดจะเอาเมียใหม่กะบ่ว่าย่านซาแล้ว...”
 (เจมรัตน์ พลไชย.ผู้ไท : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

อย่าได้พูดอยู่เลยลูกพ่อนี้ทุกข์ใจเพราะคิดตั้งแต่ลูกจนไม่อยากจะแต่งงานใหม่เลย

“...คำข้าวเม่าไปสู่เฮือนโหลง เก็บผัก โบก ไปสู่เฮือนน้อย
 สาวน้อย ๆ คำหูกะแลบ กะแลบ”

(ทองจันทร์ ส้มป่า.ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

คำข้าวเม่าไปให้บ้านปู่ตายยายญาติผู้ใหญ่แล้วเก็บผักบุ้งไปให้ญาติพี่น้อง สาวน้อย
ทอผ้าเสียดัง

“นอนสาหล่าหลับตาแม่สิกล่อม แม่ไปไฮ่เอาไข่มาหา
แม่ไปนาเอาปลามาค้อน ไข่กะจ้อนสองโหนดหลาย ๆ
แมงจี้ควายตีเบะแดง ๆ นอนตะแคงแพแดงแปบ ๆ

(ศรีวิชัยสมป่า. ผู้ไท: ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเลียเถิดลูกรักแม่ไปห้องไร่ทุ่งนาจะเอาไข่ไก่และปลาผาก มีทั้งไข่ฟองเล็ก
และแมลงจี้ควายเอามาให้

จากข้อความข้างต้น เพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท มีปรากฏการใช้คำซ้ำในเพลง
กล่อมเด็กเพื่อเน้นย้ำความหมายหรือความชัดเจนของข้อมูล ได้แก่

๑) เว้าแจ้ว ๆ เป็นการใช้คำในลักษณะที่อธิบายความช่างพูดช่างจาของผู้พูดว่ามี
เสียดังเซ่งแซ่

๒) สาวน้อย ๆ เป็นการใช้คำซ้ำที่แสดงถึงความทะนุถนอม ไม่ได้หมายถึงสาวที่
ตัวน้อยหรืออายุน้อย โดยมีลักษณะเป็นคำนามนัย

๓) หลาย ๆ เป็นคำซ้ำที่แสดงความไม่ชัดเจนของลวดลาย

๔) แดง ๆ เป็นการใช้คำซ้ำที่สะท้อนสีแดงแต่ไม่เข้มข้น ซึ่งให้ความรู้สึกเบาบาง
กว่าคำว่า “สีแดง”

๕) แปบ แสดงการเลื่อมระดับของผ้าสีแดงที่มีความมันวาวมาก

เพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทย้อ

ตัวอย่าง

“...เซียงอัญญาถามหาบ่บอก เมื่อน้อยๆ อยู่ขอบชาเวียง
ไปเพียงๆ สาวชานไม้กาด หมาอุบาคเดินสักกะโหยง
สักกะโยง โคงเคงขึ้นปายไผ่ ค้อนบักอ้ายใส่หัวล้านแตกด้อย”

(พิการ ยะฮวดสา. ไทย้อ : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

เชิงัญญูถามไม่บอกว่าเมืองน้อยอยู่ขอบเมืองใหญ่ เลาะเลียบไปชานบ้านมุงไม้
หมากระโดดขึ้นไต้ปลายต้นไม้ ค้อนตกไต้หัวล้านแตก

“...ลงไปไทยชายใหม่ชายหลอด หลบคืนมาได้ปลามาป้อน
บ้ายแลง ๆ แม่สิแกงเปิดไก่ อย่าสิวนเป็นผู้เป็นคน...”
(ศรีเทิน คาบศรีพาย. ไทย้อ : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

ไปเมืองหลวงไปขายผ้าไหมและเส้นไหมเมื่อกลับมาจะเอาปลามาป้อน เวลาบ้าย ๆ
แม่จะแกงเปิดไก่ให้กินอย่าได้จ่อแงเลย

“...ยามหัวลมหอมดอกฮังพี ยามเดือนสี่หอมดอกฮังบาน
ไผ่ต้องการปุดตาถูกน้อย คำม้อย ๆ มาแล้วจ้งนอน”
(ศรีเทิน คาบศรีพาย. ไทย้อ : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

เมื่อต้นฤดูลมพัดดอกกรังกำลังบาน ครั้นเมื่อยามเดือนสี่ดอกกรังก็บาน ใครต้องการจะมี
ลูกน้อยให้นอนตอนค่ำ

จากตัวอย่างข้างต้น เพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทย้อมีการใช้คำซ้ำเพื่อให้ความหมาย
มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น จากตัวอย่างพบว่ามีการใช้คำซ้ำ ได้แก่

- ๑) เมืองน้อย ๆ เป็นการใช้คำซ้ำอธิบายขนาดของเมืองว่ามีขนาดเล็กมาก
- ๒) ไปเพียง ๆ แสดงกริยาการไปโดยใช้คำซ้ำซึ่งหมายความว่าไปเรื่อย ๆ ก็ได้
- ๓) บ้ายแลง ๆ เป็นการใช้คำซ้ำบอกเวลาว่าเป็นช่วงบ้ายค่อนเย็นแต่ไม่ค่ำมาก
- ๔) คำม้อย ๆ เป็นการใช้คำซ้ำที่แสดงอาการว่าเป็นการแสดงเวลาค่อย ๆ ค่ำลง
เรื่อย ๆ

จากที่กล่าวมาข้างต้น พบว่า เพลงกล่อมเด็กในเขตจังหวัดสกลนครมีรูปแบบการใช้
ภาษาที่ใช้คำซ้ำที่มีความสัมพันธ์ในการแสดงความหมายของคำ ได้แก่

- ๑) การใช้คำซ้ำเพื่อเน้นย้ำความสำคัญ
- ๒) การใช้คำซ้ำเพื่อบอกการลดลง(เวลา)
- ๓) การใช้คำซ้ำเพื่อบอกความเข้มข้น และ
- ๔) การใช้คำซ้ำเพื่อแสดงความเบาบางของความหมาย

๒.๒.๒) การซ้ำความเป็นการใช้คำซ้ำในระดับข้อความหรือกลุ่มคำ เพื่อเน้นย้ำให้เกิดความเข้าใจของเนื้อหาในเพลงกล่อมเด็กมากยิ่งขึ้นนอกจากนี้ยังเป็นการเน้นย้ำความสมบูรณ์และความชัดเจนของเนื้อหา ดังต่อไปนี้

เพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว

ตัวอย่าง

“นอนสาหล่าหลับตาแม่สิกล่อม

แม่ไปไฮ่ปั้งไ่มาหา

แม่ไปเลี้ยงม้อนเก็บมอมมาส่ง

อ้อ อ้อม อ้อย แมวน้อยสิตอคคา

แม่ไปนาปั้งปลาบ่าป้อน

เจ้าอยู่บ้านนอนท่าแม่สิมาอ้ออ้ออ้อ”

(วิน เทพสุริย์, ไทลาว : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

นอนเสียเถิดลูกรักหลับตาแม่จะกล่อมอย่าไ่คั้งแวงแมวน้อยจะกัดคาได้แม่ไปห้องไร่
ทุ่งนาจะเอาไ่ไ่อย่างและปลาอย่างมาป้อนเจ้า แม่ไปให้อาหารตัวใหม่จะเก็บเอาผลหมอนมาฝากให้ลูก
นอนรอแม่เถิด

“นอนสาหล่าหลับตาจ้วยจ้วย

เพิ่นมาขายดินแม่สิซื้อให้อยู่

เพิ่นมาขายหอยแม่สิซื้อให้จิ้ม

เพิ่นมาขายกล้วยแม่สิซื้อมาให้กิน

เพิ่นมาขายคั้งแม่สิซื้อให้งอย

อ้อ อ้อ อ้อ”

(บุญเพ็ง:ดวงเพชรแสง, ไทลาว : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเสียเถิดลูกรักของแม่หลับตาให้สนิทเข้ามาขายกล้วยแม่จะซื้อให้กิน เข้ามาขาย
ที่ดินแม่จะซื้อให้อยู่อาศัย เข้ามาขายคั้งแม่จะซื้อให้กิน เข้ามาขายหอยแม่จะซื้อให้กิน

“นอนสาหล่าหลับตาแม่สิกล่อม

แม่ไปไฮ่เอาไ่มาหา

นอนอ้อมแล้วจั้งตื่นกินนม”

แม่ไปไฮ่เอาไ่มาหา

นอนสาหล่าหลับตาแม่สิกล่อม

(น้อย บุคป่า, ไทลาว : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเสียเถิดลูกรักหลับตาแม่จะกล่อมแม่ไปห้องไร่ทุ่งนาจะเอาไ่ไ่ไ่กามาป้อน
ตื่นแล้วจั้งจ้องลูกมากินนม

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น พบว่า เพลงกล่อมเด็กไทลาวมีรูปแบบการใช้คำซ้ำในระดับข้อความ โดยจำแนกเป็นการซ้ำกลุ่มคำ คือ คำว่า “แม่ไป” “เพิ่มมาชาย” ซึ่งเป็นการซ้ำเพื่อเน้นย้ำเรื่องราวให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เป็นลักษณะการอำภษาเพื่อให้เด็กสามารถเข้าใจและเรียนรู้ภาษาได้เป็นอย่างดี

การซ้ำข้อความ คือ ข้อความที่ว่า “นอนสาหล่าหลับตาแม่สิกล่อม” การซ้ำในระดับนี้เป็นการกล่าวซ้ำประโยคซึ่งเป็นลักษณะของเพลงพื้นบ้าน ดังที่ บรุนแวนด์ (JanHarold Brunvand. ๑๙๘๔:๑๔๖-๑๕๓ ; อ้างจาก นูริยัน สาเล๊ะ. ๒๕๔๐ : ๓๖-๓๘) กล่าวไว้ว่าเพลงพื้นบ้านที่มีลักษณะเป็นเพลงลirical(Lyrical Folksongs)แบบลiricalเทียมในประเภท เพลงพื้นบ้านทับทิว เป็นบทเพลงที่มีเนื้อหาต่อเนื่องและทับซ้อนกัน มุ่งแสดงความรู้สึกแนบไปในทางบันเทิงใจ จรรโลงใจ หรือเน้นเนื้อหาในแง่บวกมากกว่าแง่ลบ

เพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทโย้ย

ตัวอย่าง

“...ข้าใส่คุะเป็นน้ำมกยาง

ข้าใส่ทางกะเป็นเห็ดละ โงก

ข้าใส่โคกกะเป็นคอกกระเจียว

ข้าใส่เฮียวกะเป็นหนามไม้ไผ่

ข้าใส่ไฮ้กะเป็นแดงกระจา

ข้าใส่่นากะเป็นปลาช้อกั้ง...”

(อ่อนแก้ว ศรีสร้อย. ไทโย้ย : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

หากลูกน้อยอุจระใส่น้ำกลายเป็นน้ำยางอุจระใส่นอนกลายเป็นเห็ดละ โงกอุจระใส่นอนดินเป็นคอกกระเจียวอุจระใส่น้ำต้น(ไผ่)กลายเป็นหนามต้น ไผ่อุจระใส่วังกลายเป็นแดงกวา อุจระใส่นุงกลายเป็นปลาช่อนใหญ่

“นอนสาหล่าหลับตาพ่อสิกล่อม

นอนอู่แก้วหลับแล้วพ่อสิไกว

พ่อไปไฮ้สิเอาไข่ไก่มาหา

พ่อไปนาสิเอาไข่ปลามาป้อน

พ่อเลี้ยงม้อนอยู่ป่าสวนมอน

นอนสาหล่าหลับตาพ่อสิกล่อม”

(คำใบิ นรสิ. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเสียเถิดลูกหลับตาพ่อจะกล่อม นอนอู่แก้วพ่อจะไกวให้พ่อไปท้องไร่ทุ่งนาจะเอาไข่ไก่ไข่ปลามาป้อน พ่อเลี้ยงตัวไหมอยู่ในสวนต้นหม่อน

“แม่ไปซื้อไข่ไก่มาหา
นอนสาหล่าหลับตาแม่สิกล่อม
นอนสาหล่าหลับตาแม่สิกล่อม”

แม่ไปนาซื้อปลามาต้อน
นอนอ้อมล้อมในอุ้งผ้าแพร

(ถอนลัย สุราษฎร์. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

แม่ไปท้องไร่ทุ่งนาจะซื้อไข่ไก่ปลามาฝาก นอนเสียดูกรักนอนในอุ้งผ้าอย่างดี

จากตัวอย่างข้างต้น เพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทโย้ยในเขตจังหวัดสกลนคร พบว่ามี
การใช้การซ้ำคำระดับการซ้ำข้อความซึ่งปรากฏในระดับวลีและข้อความ คือ “ซื้อไข่” และ “นอน
สาหล่าหลับตาพ่อสิกล่อม” “นอนสาหล่าหลับตาแม่สิกล่อม” ซึ่งเป็นรูปแบบการซ้ำคิดซ้ำพูด
เพื่อให้เด็กสามารถเรียนรู้ภาษาและจำภาษาได้อย่างดี

เพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท

ตัวอย่าง

“เออ เอ้อ นอนสะเค้ออย่าเพิ่งแฉ้ว
แม่สิไปซื้อดินมาเสอเจ้าอยู่
แม่สิไปซื้อหมอนมาเสอเจ้าหนูน
แม่สิไปซื้อเหนียวมาเสอกิน

นอนหลับแล้วแม่สิไปซื้อกล้วยมาเสอเจ้ากิน
แม่สิไปซื้ออูมาเสอเจ้านอน
แม่สิไปซื้อคุณมาให้เจ้าเคี้ยว
อือ อือหล่าน้อยนอนเข้อ”

(ไสว การุญ. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเสียดูกรักอย่างอ่อนนอนหลับแล้วแม่จะไปซื้อกล้วยมาให้เจ้ากินแม่จะไปซื้อ
ที่ดินให้ลูกอยู่แม่จะไปซื้ออูมาให้ลูกนอนแม่จะไปซื้อหมอนมาให้ลูกหนุนแม่จะไปซื้อแก่นคันทอง
มาให้ลูกเคี้ยวแม่จะไปซื้อแมลงเหนียวมาให้เจ้ากินลูกน้อยนอนเถิด

“นอนเสียดูกรักหลับตาแม่สิกล่อม
นอนเสียดูกรักนอนเสียดูกรัก
นอนเสียดูกรักนอนเสียดูกรัก
แม่เจ้าไปเมื่อไรเอาไข่ไก่มาหา
ไข่กระจ๊อน สอง หน่วยลายๆ”

แม่ถนอมกล่อมกลิ้งเอานางน้อยเข้าใส่เปล
แม่เจ้าไปเลี้ยงม้อนในเหล่าสวนมอน
นางบ่นอนไก่อ้อยคอดตาหมูหมาคอดแก้ม
แม่เจ้าไปเมื่อนาเอาไข่ปลาต้อน

(สีทน เกรือธรรม. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเสียดลูกรักหลับตาแม่จะกล่อมแม่ถนอมเลี้ยงเอาลูกน้อยนอนในเปลแม่จะไป
เลี้ยงตัวใหม่ในสวนต้นหม่อน ถ้าลูกไม่นอนไ้จะจิกตาหมูหมาจะกัดแก้มแม่ไปท้องไร้ทุ่งนาจะ
เอาเอาไขไ้ไ้และไข้ปลาามาฝากไข้เล็ก ๆ สองฟอง

“โอ้เฮา โอ้กะบั้งไฟเฮาโอ้
แม่เฒ่าแก้วกะไปลื้ออยู่ใส
แม่เฒ่าเอี้ยกะลูกเขยมาแล้ว
ขอเหล่าโทกะนำเจ้าจ๊กขวด

แม่เฒ่าเอี้ยกะลูกเขยมาแล้ว
ว่าเฮือนไฟกะส่องเห็นไหเหล่า
ขอเหล่าเค็ดกะนำเจ้าจ๊กโอ
เจ้าบไปให้ข้อยกะบ่หนี”

(ทองศรี รันตวงศ์. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

บั้งไฟเราเอย แม่เฒ่าเอี้ยลูกเขยมาแล้วแม่เฒ่าแก้วไปซ่อนอยู่ที่ไหนในห้องครัวก็ส่อง
เห็นไหเหล่าขอเหล่าสเค็ดกับท่านสักขันขอเหล่าสาโทกับท่านสักขวดท่านไม่ให้พวกเราไม่หนี

จากตัวอย่างเพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่กล่าวมาข้างต้น พบว่ามีการซ้ำคำใน
ระดับการซ้ำข้อความและการซ้ำกลุ่มคำเพื่อให้มีรูปแบบการนำเสนอที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ปรากฏ
พบคำว่า “แม่สิไปซื่อ” “นอนเสียดนอนางน้อยนอนเสียด” และคำว่า “แม่เฒ่าเอี้ยกะลูกเขยมาแล้ว” ซึ่ง
ตัวอย่างทั้ง ๓ คำที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นการเน้นย้ำให้เห็นความสำคัญของข้อความและการเน้น
ย้ำลักษณะที่เป็นการกล่าวทวนให้เห็นภาพอย่างชัดเจน

เพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทย้อ

ตัวอย่าง

“นอนสาแม่เยอหลับตาแม่เยอ
นอนหลับแล้วอู่แก้วแม่สิไกว
แม่สิไปตักน้ำพินมานั่งเข้า

นอนสาเหล่าหลับตาแม่สิกล่อม

นอนสาแม่เยอหลับตาสาแม่เยอ
นอนสาลูกเหล่าหลับตาสาเหล่า”

(สมจิตร เย็นวัฒนา. ไทย้อ : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

นอนเสียดลูกหลับตาเถิดลูกเอยแม่จะกล่อมนอนอู่แก้วแม่จะไกวแม่จะไปตักน้ำหา
พินมานั่งเข้า นอนเสียดลูกรักหลับตาเสียดเถิด

“นอนสาเด้อเด้อหล้าหลับตาแม่สิกล่อม แม่ไปไปไฮ้เอาปิ้งไก่อมาหา
 แม่ไปนาเอาปิ้งปลามาค้อน แม่เลี้ยงม้อนนอนอยู่สายปอ
 นอนสาเด้อเด้อหล้าหลับตาแม่สิกล่อม แม่ไปไฮ้เอาปิ้งไก่อมาหา อืออือ”
 (สมร บุญศรี. ไทโย : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

นอนเสียดิถูกรักหลับตาเถิดแม่จะกล่อม แม่ไปท้องไร่ทุ่งนาจะเอาไก่อ่างปลาอย่างมา
 ผาก แม่เลี้ยงตัวใหม่ให้ลูกนอนอยู่เชือกปอ

“นอนสาหล้าหลับตาแม่สิกล่อม แม่ไปไฮ้หมกไข่มาหา
 แม่ไปนากะปิ้งปลามาค้อน แม่เขาไปเลี้ยงม้อนอยู่ป่าสวนมอน
 นอนสาหล้าหลับตาอย่าอ่อนแอ่ว แมวมมาฮ้องท้องหล้าอย่าสู้ตั้ง”
 (ควนอุปพงษ์. ไทโย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเสียดิถูกรักหลับตาเถิดแม่จะกล่อมแม่ไปไร่ทำห่อหมกไข่มาผากแม่ไปทุ่งนา
 จะเอาปล่าอย่างมาผากแม่เราไปเลี้ยงตัวใหม่อยู่ในสวนต้นหม่อนนอนเถิดอย่างอแงแมวส่งเสียงร้อง
 อยู่ใต้ถุนลูกอย่างขยับ

จากตัวอย่างเพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทโย ข้อความที่มีลักษณะการซ้ำระดับ
 ข้อความ ทั้งนี้จากตัวอย่างที่พบมานั้นมีคำว่า “นอนสาแม่เยอหลับตาแม่เยอ” “นอนสาเด้อเด้อหล้า
 หลับตาแม่สิกล่อม” และคำว่า “นอนสาหล้าหลับตา” ทั้ง ๓ ข้อความนั้นมีรูปแบบการซ้ำที่
 เหมือนกับเพลงกล่อมเด็กในกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ คือมีรูปแบบการซ้ำกระแสดความเพื่อให้เกิดความ
 ชัดเจนและเป็นการซ้ำทวนให้เห็นภาพได้อย่างชัดเจน

เพลงกล่อมเด็กที่กล่าวมาทั้ง ๔ กลุ่มชาติพันธุ์ข้างต้นนั้น พบว่า การซ้ำในระดับข้อความ
 นั้นเป็นรูปแบบการซ้ำประโยคหรือวลีเพื่อเน้นความสำคัญและเป็นการซ้ำทวนให้เกิดความชัดเจน
 และสามารถสื่อความไปยังผู้ฟังได้เป็นอย่างดี

จากข้อความที่กล่าวถึงลักษณะคำซ้ำในเพลงกล่อมเด็ก สรุปได้ว่า เพลงกล่อมเด็กในเขต
 จังหวัดสกลนคร จำนวน ๔ กลุ่มชาติพันธุ์นั้นมีรูปแบบการใช้คำซ้ำใน ๒ ระดับ คือ การซ้ำใน
 ระดับคำ เพื่อเป็นการเน้นย้ำคำบ่อย ๆ ให้ผู้ฟังเข้าใจหรือเกิดความชัดเจนในเนื้อหามากที่สุด และ
 การซ้ำในระดับข้อความ เป็นการซ้ำวลีหรือประโยคเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความคล้อยตามหรือเป็นการ
 สร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้ฟังได้เป็นอย่างดี

“นอนสาเคื่อหล่าทะระกาน้อยอ่อน ตั้งแต่อย่างอ่อนแอ้นเดินเล่นหยอกกัน...”
(เจียง น้อยเมือง โพน. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า นอนเสี่ยเถิดลูกน้อย ตั้งแต่เล็กเดินเล่นหยอกกันไปมา
คำว่า ทะระกา และ น้อยอ่อน หมายถึง คำที่เรียกเด็กทารก

“แม่ไปเลี้ยงม้อนอยู่ป่าสวนมอน นอนสาหล่าคำแพงของแม่”
(เจียง น้อยเมือง โพน. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า แม่ไปเลี้ยงตัวมอนอยู่ในสวนหม่อน นอนเถิดลูกรักของแม่
คำว่า หล่า และ คำแพง หมายถึง คำที่ใช้เรียกเด็กอย่างเอ็นดู

“คำแพงหล่านอนสาเคื่อนอนสาเคื่อ แม่สิกล่อมนอนสาเคื่อคำแพงลูกแก้ว...”
(ยุพิน การุณ. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า ลูกน้อยนอนเสี่ยเถิดลูก แม่จะกล่อมนอนเสี่ยเถิดลูกรัก
คำว่า คำแพง และ ลูกแก้ว หมายถึง คำที่ใช้เรียกเด็กอย่างเอ็นดู

“...จ้งหมอนเข้าสีคำผ้าแพรลาย คำหลาย ๆ กะขายเอาเงินเบีย...”
(เกษร วงศ์ภาพสินธุ์. ไท้อ : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า ทอผ้าสีสวย ทอมาก ๆ จะได้ขายเอาเงิน
คำว่า ผ้า และ แพร หมายถึง ผ้า

“...ไผต้องการปุดตาลูกน้อย คำม้อย ๆ มาแล้วจ้งนอน...”
(ศรีเทิน คาบศรีพาย. ไท้อ:๒๕๕๕)

ถอดความว่า ใครต้องการได้ลูกน้อย เมื่อพลบค่ำแล้วให้นอน
คำว่า ปุดตา และ ลูก หมายถึง ลูก

๒) คำนามซ้อนคำนาม จำนวน ๓ คำ คือ คำซ้อนที่ซ้อนระหว่างคำนาม จำนวน ๓ คำ พบในเพลงกล่อมเด็ก ๓ กลุ่มชาติพันธุ์ คือ ไทโย้ยผู้ไท และ ไท้อ ไม่พบในเพลงกล่อมเด็กไทลาวตัวอย่าง

“..ส่วนว่าลุงและป้าอวาเอาเอยเพิ่นบ่เบ็ง แม่จิหาพ่อน้ำนี้มาเลี้ยงให้ใหญ่สูง..”
(อ่อนแก้ว ศรีสร้อย. ไทโย้ย : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า ส่วนว่าญาติพี่น้องท่าน ไม่ดูแล แม่จะหาพ่อแม่มาเลี้ยงให้เติบโต

คำว่า ป่า อว อา เป็นคำนามที่เรียกเครือญาติ

“...นอนคูบต่อเส้าสมเจ้าพ่อบมี นอนสาหล่านอนป่าดงคอน...”

(กอบแก้ว บับพาน. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า นอนกระท่อมต่อข้างซุงข้าวเพราะเราไม่มีพ่อ นอนเสี้ยเถิดลูกในป่าไม้
ไพรหนา

คำว่า ป่า ดง คอน เป็นคำนามที่ใช้เรียกสถานที่ป่า

“...นอนสาหล่าบาคานลูกแม่ อย่าได้ร้องไห้ในด้าวด่านดง...”

(ศรีเทิน คาบศรีพาย. ไทยอ้อ : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า นอนเสี้ยเถิดลูกรักของแม่ อย่าได้ร้องไห้ในกลางป่าดง

คำว่า หล่า บาคาน ลูก เป็นคำนามที่ใช้เรียกลูก

“...นอนสาหล่าบุตราลูกแม่ อย่าได้มัวแ้วอ้อนนอนแล้วอย่าแ้ว...”

(ศรีเทิน คาบศรีพาย. ไทยอ้อ : ๒๕๕๕)

ถอดความว่านอนเสี้ยเถิดลูกรักของแม่อย่าได้อ้อนนอนแล้วอย่าอ้อนเลย

คำว่า หล่า บุตรา ลูก เป็นคำนามที่ใช้เรียกลูก

๓) คำนามซ้อนคำนาม จำนวน ๔ คำ คือ คำซ้อนที่ซ้อนระหว่างคำนาม
จำนวน ๕ คำ พบในเพลงกล่อมเด็ก ๑ กลุ่มชาติพันธุ์ คือ กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท ซึ่งปรากฏมีเพียง
บทเดียวเท่านั้น คือ

“...ให้เจ้ากินอินทร์พรหมฟ้า เทวดาให้เจ้าหล่า ถึงยามค่ำให้เจ้าหลับจ้านอน...”

(มี พาคา. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่าให้ลูกเคารพเทวดาทั้งหลาย เมื่อถึงเวลาค่ำให้ลูกนอน

คำว่า อินทร์ พรหม ฟ้า เทวดา เป็นคำที่ใช้เรียกเทพยดาตามความเชื่อของกลุ่มชาติ
พันธุ์ผู้ไท

๒.๓.๒ การซ้อนระหว่างคำกริยากับคำกริยา คือ การซ้อนคำระหว่างคำกริยากับ
คำกริยาเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการสื่อสารให้ดียิ่งขึ้น เพลงกล่อมเด็กในเขตจังหวัดสกลนคร
พบว่าสามารถจำแนกคำซ้อนระหว่างคำกริยากับคำกริยาเป็น ๒ ระดับ ดังนี้

๑) คำกริยาซ้อนคำกริยา จำนวน ๒ คำ คือ เพลงกล่อมเด็กที่มีคำกริยาซ้อนกัน
จำนวน ๒ คำตัวอย่าง

“นอนสาเด้อหล้าหลับตาแม่สีกล่อม นอนตื่นแล้วเจ้าจิ้งแอ่วกินนม...”

(ทองดี แก้วฝ้าย, เปรมจูพร ลำสูด. ไทลาว : ๒๕๕๕)

ถอดความว่านอนเสียเถิดลูกหลับตาแม่จะกล่อม นอนตื่นแล้วจิ้งอ้อนคืมนม

คำว่า นอน ตื่น เป็นคำกริยาที่แสดงอาการตรงข้ามกัน

“...หาแพรและผ้า ผืนสิคุ่มห่มหนาว...”

(สมาน แก้วฝ้าย. ไทลาว : ๒๕๕๕)

ถอดความว่าหาผ้าเอาไว้ห่มเมื่อยามหนาว

คำว่า คุ่ม ห่ม เป็นคำกริยาที่แสดงกริยาการห่มผ้า

“...นอนมีนตานกทากินแก้ม นอนยืมแย้มลูกแม่สิสมบูรณ์...”

(ยุพิน สาระเนตร. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่านอนลิ้มตานกจะจิกแก้ม นอนยืมลูกแม่จะแข็งแรงสมบูรณ์

คำว่า ยืม แย้ม เป็นคำที่แสดงอาการยิ้มของมนุษย์

“...ได้จำนำคุณพ่อคุณแม่ พอได้แก่ดิ่งขึ้นสวรรค์...”

(เจือง น้อยเมืองโพน. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่าได้จดจำพระคุณพ่อแม่ พอเป็นแรงบุญพาไปสู่สวรรค์

คำว่า แก่ ดิ่ง เป็นคำกริยาที่แสดงการชั้กลาก

“นอนสาเด้อหล้าทะระกาน้อยอ้อน ตั้งแต่ย่างอ้อนแั้นเดินเล่นทยอกกัน...”

(เจือง น้อยเมืองโพน. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่านอนเสียเถิดลูกน้อยชอบเดินเล่นไปมาทยอกล้อกัน

คำว่า อ้อน แั้น เป็นคำกริยาที่แสดงการเดินนวยนาดของสตรี

“...ใหญ่เป็นสาวกะสูงงามอาดหลาย ธรรมชาติตกแต่งแปงมา...”

(อินทวงษ์ จามน้อยพรม. ไทย้อ : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า โตเป็นสาวก็ให้ทรวดทรงสูงโปร่งงามตามธรรมชาติ

คำว่า แต่ง แปง เป็นคำกริยาที่มีความหมายว่า การสร้าง การผลิต

๒) คำกริยาซ้อนคำกริยา จำนวน ๓ คำ คือ เพลงกล่อมเด็กที่มีคำกริยาซ้อนกันจำนวน๓ คำตัวอย่าง

“...นอนอยู่ไทยกายไปโดนเดิน กวยโอนเอ็นหลับแล้วอย่าตึง...”
(ทองดี แก้วฝ้าย. ไทลาว : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า นอนแปลไกวไปโอนเอนนอนหลับแล้วอย่าขยับ
คำว่า กวย โอน เอ็น เป็นคำกริยาที่แสดงกริยาอาการความเคลื่อนไหว

“...เจ้าอย่าฮ้องอ้าให้กลัวขุ้ย้นหมู่แมวอินางบ่หลับไก่อ๋นอยลิตอคคา...”
(วัน ทรายกวาด. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า เจ้าอย่าร้องให้กลัวพวกแมว ถ้าน้องไม่หลับลูกไก่อจะจิกคา
คำว่า ฮ้องอ้า ให้ เป็นคำกริยาที่แสดงการร่ำร้องอย่าง โศกเศร้า

“...กาเหว่าวอนฮอนฮ้อง นางเว้าก่อนคณิงนอนสาลูกหล่า...”
(กอบแก้ว บับพาน. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า กาเหว่าร้องนางเลยคิดถึงลูกเมื่อยามนอน
คำว่า วอน ฮอนฮ้อง เป็นคำกริยาที่แสดงการร่ำร้องของนกกาเหว่า

“...เสื่อสิบคาบเคี้ยวบาท้าวให้เล่านอน เด็กข่อน ๆ กาเหว่าวอนเค้าอ่าน...”
(ศรีเทิน คาบศรีพาย. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า เสื่อจะกัดเอาให้เจ้ารีบเข้านอน เวลาตีๆ กาเหว่ามันจะร้อง
คำว่า ขบ คาบ เคี้ยว เป็นคำกริยาที่แสดงการขบเคี้ยว การกัดกิน

๒.๓.๓ การซ้อนระหว่างคำวิเศษณ์กับคำวิเศษณ์ คือ การซ้อนคำระหว่างคำวิเศษณ์กับคำวิเศษณ์ในเพลงกล่อมเด็กเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ในการสื่อสาร จากการวิเคราะห์พบว่าในเพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ย ผู้ไท และไทยอนั้นมีการใช้คำวิเศษณ์ซ้อนคำวิเศษณ์ในระดับการซ้อน ๒ คำตัวอย่าง

“...รอกทำกิน ไข่ด้มคอยท่าแม่มา ไผ่บ่อนอนแมวโพงสิบแบ้ม...”
(ทองดี แก้วฝ้าย. ไทลาว : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า รอคอยรับประทานไข่ด้มเมื่อแม่มา ใครไม่นอนแมวป่าจะกัดแบ้ม
คำว่า รอก ท่า คอย เป็นคำวิเศษณ์ที่บอกการรอคอย

“...ครั้นแม่น้ลูกผู้สู้

นอนแล้วอย่าแอ้วอน...”

(สมาน แก้วฝ้าย. ไทลาว : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า ถ้าเจ้าเป็นลูกที่รู้จักหน้าที่ครั้นเมื่อนอนแล้วอย่าอ่อน

คำว่า แอ้ว วอน เป็นคำลักษณะพิเศษที่บอกการวิงวอนอ่อนวอน

“...แม่สิไปหาพ่อน้มาเลี้ยงให้ใหญ่สูง...”

(นคร จงรักษ์. ไทลาว : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า แม่จะไปหาพ่อใหม่มาเลี้ยงเจ้าให้เจริญเติบโต

คำว่า ใหญ่ สูง เป็นคำวิเศษณ์ที่บอกสถานะฐาน

“...ซอ้อมป้อมนอนแล้วอย่าตั้ง มิดอิงตั้งอย่ากวนอย่าแอ้ว...”

(กาวินนันทะวงศ์. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า นอนซอ้อแล้วอย่าขยับ หลับสนิทอย่ากวนอย่าอ่อน

คำว่า มิด อิงตั้ง เป็นคำวิเศษณ์บอกความเงียบของเสียงที่เงียบมากจนสงบ

“..ลูกอยู่ทำลูกอย่าให้ช่่าวอน ตะเว็นคำลอนแม่สิกลับมาคอก..”

(ยุพิน สาละเนตร. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า ลูกอยู่ร่อยรำร้องให้อ่อน เมื่อพลบค่ำแม่จะกลับมา

คำว่า คำ ลอน เป็นคำวิเศษณ์ที่บอกเวลาในช่วงโพล้เพล้ไปจนค่ำ

“...ครั้นเป็นชายให้เจ้าไปบวช ไค่ยั้งยวดในศีลในธรรม...”

(เชื่อง น้อยเมืองโพน. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า ถ้าเป็นลูกชายให้เจ้าบวช ไค่เคร่งครัดในศีลธรรม

คำว่า ยั้ง ยวด เป็นคำวิเศษณ์ที่บอกถึงความขอดเยี่ยมหรือจริงจัง

“..แมวคาตลาดสิมากัดคอกคน นอนโดน ๆ เพลงายจั้งค้อยตื่น..”

(เกษร วงศ์กาฬสินธุ์. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า แมวจะมากัดคอกคน นอนนาน ๆ สายหรือเที่ยงค้อยตื่น

คำว่า เพลงาย เป็นคำวิเศษณ์ที่บอกเวลาเพลหมายถึง เวลา ๑๑.๐๐ น. ส่วยงาย

หมายถึง เวลาสาย หรือช่วงเวลาเช้าไม่เกิน ๑ โมง

“...บ้าย แลง ๆ แม่สิแกงเป็ดไก่ อย่าสิวนเป็นผู้เป็นคน...”

(ศรีเทิน คาสรีพาย. ไทย้อ : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า เมื่อพลบค่ำแม่จะแกงเป็ดไก่ อย่าได้กวนอนอย่าได้อ้อน

คำว่า บ้าย แลง ๆ เป็นคำวิเศษณ์ที่บอกเวลาช่วงบ้ายและช่วงใกล้ค่ำเวลาโพล้เพล้

๓. การใช้ภาพพจน์(Figure of Speech)เพลงกล่อมเด็กปรากฏการใช้ภาพพจน์แสดงถึงความสามารถในการเลือกสรรใช้ภาษาที่มีพลังสื่อความหมายที่เด่นชัด ลึกซึ้งและไพเราะ ซึ่งความงดงามทางด้านภาพพจน์นั้นมีความสัมพันธ์ต่อการขับกล่อมและการสร้างจินตภาพให้แก่เด็กจากการวิเคราะห์พบว่ามีการใช้ภาษาภาพพจน์จำนวน ๖ ชนิด ดังต่อไปนี้

๓.๑ การใช้ภาพพจน์อุปมา (Simile) เพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ยผู้ไท และไทย้อมมีการใช้ภาพพจน์อุปมา จำนวน ๕ สำนวน เพื่อยกตัวอย่างเปรียบเทียบให้เกิดความงดงามด้านภาษาและเสียงเป็นสำคัญดังตัวอย่าง

“นอนสาหล่าหลับตาแม่กล่อม

นอนตื่นแล้วจ้งลูกกินนม

กินนมไผ่ป่านนมแม่

กินนมแม่มันแซ่มันหวาน...”

(ทองดี แก้วฝ้าย. ไทลาว : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเถิดลูกรักหลับตาแม่จะกล่อมตื่นแล้วจ้งมากินนมกินนมใคร ไม่เท่านมแม่ เพราะกินนมแม่แสนจะมันหวาน

จากตัวอย่างข้างต้นมีการเปรียบเทียบความอร่อยของน้ำนมมารดาว่าอร่อยกว่าน้ำนมของคนอื่นโดยใช้คำว่า “ปาน” เป็นคำเชื่อมในการเปรียบเทียบ

“...ให้เจ้าใหญ่เพียงลูให้เจ้าสูงเพียงป่า นอนสาหล่าหลับตาแม่สิกล่อม...”

(ละแม่นัน นันทะวงค์. ไทย้อ : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

ให้ลูกเติบโตมีบารมีและมีหน้าที่การงานที่ดีและมั่นคงจูลุงป่าญาติผู้ใหญ่

จากตัวอย่างใช้คำว่า “เพียง” หมายถึง เทียบเท่า หรือทัดเทียม ซึ่งเป็นการปรารถนาให้ลูกของตนดำรงชีวิตเป็นดังผู้ใหญ่ที่มีความก้าวหน้าและมั่นคงในชีวิต

“...เบิ่งกะเบิ่งอยู่ชั้นแล้วเห็นหน้าเพิ่นผัดซัง ลูกเพิ่นหนอได้กินปลาแซ่โตท่อไทเฮือน
ลูกเพิ่นหนอได้กินปลาเสื่อโตท่อหัวซ้าง มาลูกโตหนอได้กินปลาข้าวซี้ก้าง...”
(จันขจร ชาระวงศ์. ผู้ไท : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

: แม้นว่าดูแลอยู่แต่เมื่อเห็นหน้าเขาก็เกลียดซัง ลูกเขาได้กินปลาจระเข้ตัวเท่าบ้านได้
กินปลาเสื่อตัวเท่าหัวซ้าง ส่วนลูกตนเองได้กินปลาเค้าตัวเล็กที่มีแต่ก้าง

จากตัวอย่างเป็นการเปรียบเทียบขนาดของปลาจระเข้และปลาเสื่อ โดยใช้คำเชื่อมว่า
“ท่อ” แปลว่า เท่ากับ

“...นอนสาหล่านอนนางคองนอน นอนในเขาในไพรดั่งชะนีนางไม้นอนอู่แพรหลาย...”
(ศรีเทิน คาบศรีพาย. ไทย้อ : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเสี่ยลูกกรักนอนทุ่งนางคองนอนในภูเขาป่าไม้ดั่งชะนีนางไม้นอนอู่ ผ้าแพร
ลาย

จากตัวอย่างพบว่าใช้คำเชื่อมคือคำว่า “ดั่ง” เพื่อเปรียบเทียบในการปลอบประโลมลูก
ให้นอนหลับได้

กล่าวสรุปได้ว่า เพลงกล่อมเด็กในเขตจังหวัดสกลนครมีการใช้ภาษาเพื่อเปรียบเทียบ
ในลักษณะการใช้ภาษาภาพพจน์โดยอาศัยคำเชื่อมในลักษณะที่เรียกว่า อุปมา เพื่อเสริม
ความเข้าใจในเนื้อหาเพิ่มมากขึ้นมีข้อน่าสังเกตได้ว่าการใช้คำเปรียบเทียบเพื่อเสริมความสมบูรณ์
ในการสื่อสารนั้นเป็นความสามารถของผู้ประพันธ์เพลงซึ่งนับเป็นภูมิปัญญาด้านภาษาที่ใช้คำให้
มีความงามทางวรรณศิลป์และสามารถใช้ประกอบการสื่อสารได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๓.๒ การใช้ภาพพจน์อุปลักษณ์ (Metaphor) ปรากฏในเพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติ
พันธุ์ไทลาว ไทโย้ยผู้ไท และไทย้อ จำนวน ๘ ตำนวนซึ่งการใช้ภาพพจน์อุปลักษณ์นั้นเป็นการ
เปรียบเทียบที่เรียกว่า “เปรียบเทียบ” ปรากฏพบทั้งที่มีการใช้คำเชื่อมคือคำว่า “เป็น” และ “คือ”
และไม่ใช้คำเชื่อมในการเปรียบเทียบ ตัวอย่าง

“นอนสาเคื่อหล่าทองคำลูกแม่

นอนแต่เข้าเจ้าอย่าตึงตึง...”

(คำวาน จันทร์มาลา . ไทลาว : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเสียดลิศลูกรักของแม่นอนแต่เช้าลุกอย่าขยับ

จากตัวอย่างเป็นการใช้คำลักษณะภาพพจน์แบบอุปลักษณ์โดยไม่อาศัยคำเชื่อมกล่าวคือ เมื่อจะเปรียบก็เปรียบเลย โดยจากตัวอย่างเปรียบลูกว่ามีค่ามากคงทองคำจึงเรียกลูกตนเองว่าเป็นทองคำ

“...นอนสาหล่าสายใจของแม่

กรรมหากมาผ้ามี้งไกลข้างพ่อรัสสี

นางฝากไว้กับพี่ขุนทึ่ง

ขอให้ไกวกุมารอยู่ครองนางน้อง...”

(คำห่อ สุนทรภู่. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเสียดลูกรักจสายใจของแม่เวรกรรมมาทำให้ต้องจากพระภาชีนางฝากลูกไปกับขุนทึ่งขอให้ไกวลูกอยู่รอกอยน้อง

“...ไทบ้านเหนื่อเข่าให้หลังให้

ไทบ้านได้อยู่ขอบสองคน

หน้าละมนฮอยคนสองคู่

เมืองเรายู่พากข่วมศาลา...”

(พิการ ยะฮวดสา. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

ชาวบ้านเหนื่อเข่าให้หลังให้ ชาวบ้านได้อยู่ขอบสองคนหน้าคาคูหมคจคุดีทั้งสองคู่
บ้านเมืองเรายู่ข่วมพากศาลา

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่ามีการใช้ภาพพจน์แบบอุปลักษณ์โดยไม่ใช้คำเชื่อม คือ คำว่าสายใจ และคำว่า ไทบ้าน ซึ่งเป็นการกล่าวเปรียบเทียบโดยไม่ต้องอาศัยคำเชื่อมเปรียบสองสิ่งว่าเป็นสิ่งเดียวกัน

นอกจากนี้ยังพบว่าเพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ยผู้ไท และไทย้อมมีการใช้คำภาพพจน์อุปลักษณ์เพื่อเป็นการเปรียบเทียบที่ชัดเจน โดยอาศัยคำเชื่อมคือคำว่า “คือ” และใช้คำเปรียบเทียบคำว่า “เป็น” เพื่อเปรียบเทียบความรู้สึก โดยต้องการเน้นย้ำความชัดเจนของเนื้อความและเข้าถึงสาระในเพลงกล่อมเด็กให้มากยิ่งขึ้นตัวอย่าง

“...อ้อ อ้อ อ้อ อ้อ อ้อ อ้อ

แม่ฮักลูกคือแปงแพงลูกคือไข่...”

(ละแม่นัน นันทะวงศ์. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

แม่รักและหวงแหนลูกเหมือนไข่ไก่

“...นอนสาหล่าหลับตาแก้วแก่น แม่ฮักเจ้าคือคังแม่แตน
แม่กะแพงเจ้าคือคังหน่วยไข่ เลี้ยงใหญ่แล้วประกอบสิ่งหากิน...”
(อินทวงษ์ จามน้อยพรม. ไทย้อ : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเสียลูกรักหลับตาเถิดลูกแม่รักเจ้าเหมือนคังตัวแตนแม่หวงแหนเจ้าเปรียบ
เหมือนไข่ เลี้ยงให้เป็นผู้แล้วประกอบอาชีพเลี้ยงตน

“... เจ้าบให้สู่งอ่ยบหนี ดายเป็นผีลีนำมาหลอก
ออกนอกบ้านสิหว่านคินนำ ดายเป็นปลวกมากัดเครื่องพู
ไปเป็นหนูสิกัดเครื่องสูก ดายเป็นลูกนำจ่องกินนม...”
(ประดิษฐ์ ทองธิดา. ผู้ไท : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

ท่านไม่ให้พวกเราไม่หนี ดายเป็นผีจะตามไปหลอกไปนอกบ้านให้หว่านคินก่อน
ดายเป็นปลวกมากัดเครื่องต้นพุกลายเป็นหนูจะกัดสายทอหูกดายเป็นลูกจะตามอ้อนกินนม

กล่าวโดยสรุปได้ว่า เพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ยผู้ไท และไทย้อใน
เขตจังหวัดสกลนครมีการใช้ภาษาในลักษณะคำอุปลักษณ์ซึ่งพบว่า มีการใช้อุปลักษณ์ ๒ แบบ คือ
การเปรียบเทียบโดยไม่ใช้คำเชื่อมและการเปรียบเทียบโดยใช้คำเชื่อม การเปรียบเทียบทั้ง ๒ แบบนั้นเป็นรูปแบบ
ที่ปรากฏในเนื้อหาอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการสรรคำเพื่อใช้
เปรียบเทียบอันเป็นลักษณะของภูมิปัญญาด้านภาษาที่สรรสร้างขึ้นเพื่อกระบวนการสื่อสารที่
ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๓.๓ การใช้ภาพพจน์บุคคลาธิษฐาน (Personification) ปรากฏในเพลงกล่อมเด็ก
กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ยและผู้ไท โดยสะท้อนอารมณ์มนุษย์ในสัตว์ ธรรมชาติแวดล้อม หรือ
บางครั้งก็สะท้อนอารมณ์มนุษย์ในสิ่งเหนือ ธรรมชาติ พบจำนวน ๕ ส่วน ดังต่อไปนี้

“...เต็นเข้าป่าเห็นนกแจนแวน แจนแวนเอ้ยเห็นควายกูป
เห็นบ่แท้จกว่าโตไต่

(ทองดี แก้วฝ้าย, เปรมฐพร ล่าสุด. ไทลาว : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

กระโดดเข้าป่าเห็นนกเงาเงา ถามว่าเห็นควายฉันไหมบอกว่าเห็นไม่ชัดไม่รู้ว่าเป็น
ไหน

จากตัวอย่างพบว่า มีการกล่าวถึงอาการของนกเงาเงาที่พูดจาโต้ตอบกับมนุษย์ซึ่งเป็น
ผู้ถามในประโยคที่ว่า “นกเงาเงาเห็นควายกูบ” แล้วนกเงาเงาจึงได้ตอบว่า “เห็นบ่แท้จักว่า
โตได้” ซึ่งพูดโต้ตอบเหล่านี้เป็นวิสัยของมนุษย์ฟังพูดเจรจากัน

“...เตาะลิ่งดิ่งกะควายน้อยสีซอ อมบักนัดกะแขวนคอเด็กน้อย
ปะอีจ้อยกะไว้ท่งนาฮี ปะอีสีกะไว้ท่งนาหวาน...”
(อ่อนแก้ว ศรีสร้อย. ไทโย้ย: ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

เสียงควายน้อยสีซอ อมสัปคนแขวนคอเด็กทั้งนางจ้อยไว้ท่งนาหวท่งนางสีไว้ท่งนา
แปลงเพาะ

จากตัวอย่าง พบว่า มีการกล่าวถึงลักษณะอาการของควายที่เล่นดนตรีด้วยการสีซอซึ่ง
เป็นลักษณะการกระทำของมนุษย์โดยมีสัตว์แสดงความบันเทิงในการอ่านการฟัง

“อีเก็งเดือนดาว ผู้สาวคำข้าว
ผู้เฒ่าเป่าแคน ตักแตนเป่าปี่
แมงกูดจีไถนา นกกระทาคุ่มป่อง
ในครวมีปิ่นข้าวจี สงสารแมงวันแมงวี
ตอมปิ่นข้าวจี เด็กน้อยนอนเว็น
(ทองสาย แก้วคำแสน, ติด แก้วคำแสน. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

พระจันทร์มีผู้หญิงคำข้าว คนแก่เป่าแคนตักแตนเป่าปี่แมงกูดจีไถนานกกระทาพอง
ขนในครวมีปิ่นข้าวจีสงสารแมงวันแมงหวีตอมปิ่นข้าวจีเด็กน้อยนอนกลางวัน

จากตัวอย่างข้างต้น พบว่า มีการใช้กริยาต่างๆ ของมนุษย์เพื่อให้สัตว์เป็นผู้กระทำ โดยมี
“ตักแตนเป่าปี่” มีแมลงเป็นผู้ไถนาในบทที่ว่า “แมงกูดจีไถนา” และมีนกเป็นผู้กระทำอาการ
ขนพองเหมือนกระทิงผู่ผู่ให้พองในบทที่ว่า “นกกระทาคุ่มป่อง”

จากตัวอย่างที่นำเสนอมาข้างต้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า เพลงกล่อมเด็กอีสานมีรูปแบบการใช้ภาษาภาพพจน์เพื่อเปรียบเทียบอาการของมนุษย์กับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์เพื่อความบันเทิงและเพื่อความขบขันของเนื้อหาที่ไร้ขบขัน นอกจากนี้ยังเป็นการแสดงถึงความสามารถ ในการใช้คำแทนมนุษย์ซึ่งเป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งด้านภาษาที่มีสรรคำให้เกิดภาพพจน์จนนำไปสู่กระบวนการสื่อสารได้อย่างเหมาะสม

๓.๔ การใช้ภาพพจน์อติพจน์ (Hyperbole) เป็นลักษณะการกล่าวเกินจริงซึ่งปรากฏในเพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ยผู้ไทและไทซ้อเพื่อใช้น้ำหนักให้เกิดน้ำหนักในการสื่อสาร เพื่อสร้างความหวังให้มีความชัดเจนในจุดหมายที่หวังไว้ และเพื่อชักจูงให้เด็กเกิดความสนใจและยอมปฏิบัติตามคำร้องขอหรือคำบอกของผู้ใหญ่ตัวอย่าง

“...บักหัวลิงแม่สีให้กินหวาน	ยอดบักตาลกะสิมาจิ้มแจ่ว
กลับมาแล้วสิมาอุ้มลูกหล่า	กลับจากนาสิพาควายเข้าคอก...”
	(สมาน แก้วฝ้าย. ไทลาว : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

มะหัวลิงเอาไว้กินรสหวานยอดคั้นตาลเอามากินแกลัมน้ำพริกกลับมาแล้วจะมาอุ้มลูกรักกลับจากทุ่งนาจะพาควายเข้าคอก

จากตัวอย่าง กล่าวเกินจริงถึงการเอายอดคั้นตาลมากินเป็นผักเคียงเพื่อจิ้มน้ำพริกซึ่งไม่มีในชีวิตจริง

“...นอนอยู่แก้วชิลับแล้วแม่ชิว	ไต่บ้านเพิ่นกินปลาคุกโต้อ่าฟ้า
เพิ่นได้กินปลาค้าวโต้อ่าตาล	เฮาได้กินปลาค้าวชีก้างไต่บ้านเพิ่นให้ทาน...”
	(อ่อนแก้ว ศรีสร้อย. ไทโย้ย : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

นอนอยู่แก้วเมื่อหลับแล้วแม่จะไกวชาวบ้านเขากินปลาคุกตัวเท่าต้นมะพร้าวเขาได้กินปลาค้าวตัวเท่าต้นตาลเราได้กินปลาค้าวตัวเล็กมีแต่ก้างชาวบ้านเขาให้ทานมา

“...หมู่เพิ่นกินปลาค้าวโต้อ่าหัวเรือ	ได้กินปลาเสือโต้อ่าหัวช้าง
โตได้กินปลาค้าวชีก้างเท่งซ่าเพิ่นสิทาน	นอนสาเดอ หลับก่อนแม่เดอ...”
	(แขวง คำชมภู. ไทซ้อ : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

เพื่อนเขาได้กินปลาเค้าตัวเท่าหัวเรือ ได้กินปลาเสือตัวเท่าหัวช้างตัวเองได้กินปลาเม็ดแก้งเท่าที่เขาให้ทาน นอนเสียเถิดลูกหลับก่อนแม่เอ๋ย

จากตัวอย่างเพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทโย้ยและไทย้อ มีการเปรียบเทียบขนาดของปลาว่ามีขนาดใหญ่่มาก จากข้อความที่ว่า “ปลาฉุกโตท้อลำฟ้าว” เป็นการเปรียบเทียบที่เกินจริงว่า “ได้รับประทานปลาฉุกที่มีขนาดใหญ่เท่าต้นมะพร้าว” ข้อความที่ว่า “ปลาค้าวโตท้อลำตาล” ซึ่งในเพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทโย้ยเปรียบเทียบขนาดปลาค้าวว่ามีขนาดใหญ่เท่าต้นตาล ส่วนในเพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทย้อกล่าววว่า “ปลาค้าวโตท้อหัวเฮือ” หมายถึง ปลาค้าวขนาดใหญ่เท่ากับหัวเรือ นอกจากนี้ยังได้กล่าวเกินจริงว่า “ปลาเสือโตท้อหัวช้าง” ปลาเสือนขนาดใหญ่เท่าหัวช้าง

นอกจากการเปรียบเทียบที่กล่าวเกินจริงของสิ่งต่าง ๆ แล้ว ยังปรากฏว่ามีการกล่าวถึงพฤติกรรมที่เกินความเป็นจริงด้วย ดังในเพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทกล่าวว่า

“นอนใต้อีหล่าเอ๋ย

ครั้นมินอนละแมวเป้า

มันละมาจากดับได้ลูกเอ๋ย

นอน นอน นอน ได้ลูกหลานฮู้...”

(คำมี แก้วท่า. ผู้ไท : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

นอนเถิดลูกรักเอ๋ยถ้าไม่นอนแมวป้ามันจะมาควักดับไปนะลูก

จากตัวอย่าง เป็นการกล่าวถึงกิริยาของแมวว่าจะมาควักเอาดับของเราไปกินเสีย ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เกินกว่าความเป็นจริงที่จะสามารถทำได้

จากที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่า เพลงกล่อมเด็กอีสานปรากฏการใช้ภาพพจน์อริพจน์ เพื่อเปรียบเทียบเกินจริงให้เป็นการเน้นย้ำและอธิบายความชัดเจนของวัตถุหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่ต้องการเปรียบ ซึ่งมีข้อหน้าสังเกตว่า การกล่าวเกินจริงเป็นการสร้างความต่างจากธรรมชาติปกติ เพื่อให้เกิดความฉงนหรือตอกย้ำความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเป็นความสามารถในด้านการใช้ภาษาของผู้ประพันธ์เพลงนับเป็นภูมิปัญญาด้านภาษาอย่างหนึ่งที่สะท้อนออกมาในรูปการสรรคำหรือการสร้างคำที่มีความเหมาะสมถูกต้อง

๓.๕ การใช้ภาพพจน์ปฏิกษณ (Paradox) ปรากฏในเพลงกล่อมเด็กอีสานที่สะท้อนการใช้ภาษาที่มีความขัดแย้งหรือตรงข้ามกันนำมากล่าวในคราวเดียวกันอย่างกลมกลืนให้ความรู้สึกชัดเจน ลึกซึ้ง สะท้อนแนวคิดสำคัญ ตัวอย่าง

“...แจนแวนเอ่ยเห็นควายเขาบ่
เหลียวไปไกลตั้งแต่ทั้งตุ้

เห็นบ่แพ้งสิแมนโคไค้
ขาหนึ่งคู่ขาหนึ่งเหยียดชอย...”

(สำรอง ปฏิโชค. ไทลาว : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

(นก) แจนแวนเอ่ยเห็นควายเราไหม (นกดอบ) เห็นอยู่แต่ไม่รู้ตัวไหนมีทั้งเขาเลมีทั้งเขาทุ้ (การจี้ควาย) ให้เอาขาหนึ่งคู่ขึ้นขาข้างหนึ่งเหยียดชอยออก

จากตัวอย่าง กล่าวถึงลักษณะเขาควายทั้ง “เล”(เบี้ยว) และ ตุ้(ทุ้) ซึ่งมีลักษณะคนละอย่างมาวางเข้าคู่กันเพื่อให้ความหมายว่ามีควายหลายชนิดที่เขเบี้ยวและเขาทุ้ นอกจากนี้ยังอธิบายการนั่งซึ่งมีลักษณะตรงข้ามกัน คือ“ขาหนึ่งคู่” หมายถึง ขาข้างหนึ่งงอไว้ และ“ขาหนึ่งเหยียดชอย” หมายถึง ขาข้างหนึ่งเหยียดออก ซึ่งลักษณะเช่นนี้เป็นการกล่าวถึงข้อตรงข้ามที่เข้าคู่กันเพื่อนำความสำคัญและความชัดเจนของสิ่งที่ต้องการสื่อ

“...นอนอยู่แก้วในอุ้สายไหม
นอนอุ้ไทยควายไปโตนเด็น
:

แม่สิไกวไปมาไวไว
ควายโอนเอนหลับแล้วอย่าดึง...”

(ละเมิ้น นันทะวงค์. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนอยู่แก้วเชือกไหมแม่จะไกวไปมาเร็วๆ นอนอยู่ภาคกลางไกวโยกเขกอย่าขยับไปมา

จากตัวอย่าง กล่าวถึง อาการไกวเปล ไปมาอย่างรวดเร็วซึ่งเป็นการใช้คำที่มีความหมายตรงข้ามกันเพื่อบอกอาการที่เกิดขึ้น

“...ไฟช้อยมอดอิพ้อช้อยเป่า
พ้อช้อยกินเทา พ้อช้อยอิม

พ้อช้อยกินเหล้าพ้อช้อยเมา

(สีทน เจริญธรรม. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

ไฟของฉันทดับแล้ววอนพ่อช่วยเป่าพ่อฉันทกินเหล้าพ่อฉันทเมาพ่อฉันทกินสาร่ายน้ำจืด
(เทา) พ่อฉันทอ้ม

จากตัวอย่างกล่าวถึงลักษณะไฟดับด้วยการใช้ลมเป่าแรงจากข้อความที่ว่า “ไฟข้อยมอด
อิพ่อข้อยเป่า” เป็นรูปแบบการใช้คำที่แตกต่างและตรงข้ามซึ่งความหมายมาเข้าคู่กันเพื่อให้เกิด
ความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

“...ตาเว็นเอ๋ยขึ้นสีแดง ๆ

ยามมือเข้าสีตาเว็นเจ้างาม

ยามแดงต้องแสงสุมือ

แหวนงามให้หลานข่อยแค้น...”

(แขวง คำชมภู. ใทย้อ : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

พระอาทิตย์ขึ้นสีแดงตอนเย็นส่องแสงทุกวันเวลาเช้าพระอาทิตย์สีสวย(ขอ)แหวน
งามให้หลานฉันทน้อยนะ

จากตัวอย่างกล่าวถึงเวลาตอนพลบค่ำและอธิบายความจำเป็นในการส่องแสงของ
ดวงอาทิตย์ ซึ่งตรงข้ามกันในห้วงของเวลาที่กำหนด

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้สรุปได้ว่า เพลงกล่อมเด็กมีรูปแบบการใช้ภาพพจน์ปฏิบัติพากย์
เพื่อให้ความบันเทิงแก่ผู้ฟังและแสดงถึงความรู้ความสามารถด้วยการกล่าวถึงสิ่งที่อยู่ตรงข้ามเพื่อใช้
เปรียบเทียบหรือเน้นย้ำประโยชน์หรือข้อความให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นซึ่งเป็นภูมิปัญญาให้
เงื่อนไขเพื่อใช้ประกอบการสื่อสารที่ชัดเจนและเหมาะสม

๓.๖ การใช้ภาพพจน์ลักษณะ(Onomatopoeia)ปรากฏในการใช้ภาพพจน์นี้ในเพลง
กล่อมเด็กซึ่งสะท้อนถึงความสามารถเลียนเสียงธรรมชาติ เสียงสัตว์ เสียงคน หรือเสียงที่เกิดจาก
ปรากฏการณ์ต่างๆ เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจในเนื้อหาหรือเรื่องที่ฟังมากยิ่งขึ้นตัวอย่าง

“...ฝาบ่แอมแมวเป่าสิเขียนตา

แม่สิผ่นเชือกคาวไปค้องคอแมว

แมวโพงเป่าสิขบกันม่าวมาว

กุดกรู ๆ กะหวนาข้าวกำคำ...”

(ทองดี แก้วฝ้าย. ไทลาว : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

ผนังบ้านไม่มุงเมวป่าจะชวนตาเมวป่าจะมากัดคันเสียดแม่จะควั่นเชือกใหญ่ไว้
คล้องคอเมวเสียดกรูๆ ที่ทุ่งนาปลูกข้าวเหนียวดำ

“...นกเค้าร้องกะจุกจุกจุกจุก

คันวิดมือนี้ละเป็นลูกกู่

คันเป็นลูกตุ้ละเอาไปมือนี้

จู้ สุก ญ สุก กู้ สุกกู่ พะ พะ...”

(ละแม่นัน นันทะวงค์. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นกเค้าแมวร้องจุกจุกจุกจุก ถ้าเป็นลูกเราก็เอาไปวันนี้ถัดจากวันนี้เป็นลูกฉัน

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นการนำเสนอเพลงที่แสดงคำที่เป็นเสียงของสัตว์ คือ เสียงแมว
จากบทที่ว่า “แมวโพงเป่าลิขบกันม่าวมาว” และเสียงร้องของนกเค้าแมวจากบทที่ว่า “นกเค้าร้อง
กะจุกจุกจุกจุก” ซึ่งเป็นรูปแบบการเลียนเสียงสัตว์ในเนื้อเพลงเพื่อให้เกิดความบันเทิงมากยิ่งขึ้น

“...ลูกฮ้องให้งมใต้กระบอง

ฮ้อมลูกน้อยมาเฮอกินนม

มือแม่โจมเอาลูกใส่ฮ้อม

เสียงทมทมิซึ่เยี้ยวใส่แม่

(ไสว การฤญ. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

ลูกร้องให้สาระวนจุกซึ่ใต้แม่ฮ้อมลูกใส่ฮ้อมลูกน้อยมาให้กินนม เสียงระงมปีสสาวะ
อุจจาระราดแม่

จากตัวอย่าง พบว่า เป็นการใช้คำที่แสดงถึงเสียงร้องของเด็กที่อแงเพราะปีสสาวะ
อุจจาระราดใส่มารดา

“...นอนสาหล่าหลับตาเจ้าอย่าตื่น

มาเหลือโตนตั้งแต่ลูกอ่อนน้อย

คิ่นๆ เค้าฟ้าฮ้องฮวยฝน

ตาเว็นคล้อยจั่งค้อยคิ่นขึ้นมา...”

(บุญโฮม พันธุ์นาคำ. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเสียดเถิดลูกรักหลับตาเจ้าฟังคิ่นเสียงฟ้าร้อง โปรยฝนสงสารตั้งแต่ลูกตัวน้อย
ตะวันคล้อยจั่งค้อยคิ่นขึ้นมา

จากตัวอย่าง พบว่า มีการใช้ภาษาที่แสดงถึงเสียงร้องของฟ้าว่าร้องดังยิ่งนักโดยใช้คำว่า “คิ่นๆ” เป็นลักษณะเสียงฟ้าร้อง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า เพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ย ผู้ไทและ ไทฮ้อในเขตจังหวัดสกลนครมีรูปแบบการใช้ภาพพจน์สัทพจน์เพื่อแสดงการใช้ภาษาเลียนเสียงร้องของสัตว์ เสียงร้องของคน และเสียงร้องของธรรมชาติ(ฟ้าร้อง) ซึ่งนับเป็นรูปแบบการใช้ภาษาที่สะท้อนความสามารถด้านวรรณศิลป์ได้เป็นอย่างดี

สรุปได้ว่า การใช้ภาษาภาพพจน์ในเพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ย ผู้ไทและ ไทฮ้อในเขตจังหวัดสกลนครมีรูปแบบการใช้ภาพพจน์จำนวน ๖ ประเภท คือ อุปมา อุปลักษณ์ บุคลาธิษฐาน อธิพจน์ ปฏิพากย์ และสัทพจน์ ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการสรรคำเพื่อใช้ในเพลงกล่อมเด็กอันสะท้อนถึงความรู้ความสามารถของผู้ประพันธ์ในด้านวรรณศิลป์ที่สามารถสรรคคำมาใช้ประพันธ์ได้อย่างเหมาะสมเป็นอย่างดี

๔. การใช้โวหาร เพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ย ผู้ไทและ ไทฮ้อในเขตจังหวัดสกลนครปรากฏการใช้โวหารในเนื้อเพลงกล่อมเด็กที่สะท้อนรูปแบบการใช้โวหารในเพลงกล่อมเด็กดังต่อไปนี้

๔.๑ การใช้โวหารแบบบรรยายโวหารเป็นการแสดงถึงความสามารถในการใช้ภาษาบรรยายให้รายละเอียดแก่ผู้ฟังอย่างชัดเจน สะท้อนภาพปรากฏการณ์เป็นลำดับขั้นอย่างชัดเจนละเอียด ในเพลงกล่อมเด็กอีสานพบว่ามีการใช้โวหารแบบบรรยายโวหารจำนวน ๓ แบบ คือ

๑) การบรรยายวิถีชีวิตชุมชนเป็นการบรรยายถึงวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์เป้าหมายซึ่งปรากฏในเพลงกล่อมเด็กที่สะท้อนถึงการใช้ภาษาเพื่ออธิบายรายละเอียดให้ทราบอย่างชัดเจนในเรื่องการดำเนินวิถีชีวิตของชุมชนนั้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“แม่ไปไยกะได้ไก่อมาหา	แม่ไปนากะได้ปลามาป้อน
แม่เลี้ยงม้อนในป่าสวนมอน	นอนสาเดื่อลูกหล่าหลับตาแม่สิกล่อม...”

(เพ็ง แก่นจำปา. ไทลาว : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

แม่ไปห้องไร่ทุ่งนาเอาไก่อและปลามาป้อน แม่เลี้ยงไหมในสวนต้นหม่อนนอนเสียดูกรักหลับตาแม่จะกล่อม

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นการบรรยายถึงสภาพชีวิตที่ต้องไปหาอาหารตามท้องไร่ท้องนา และมีการเลี้ยงตัวไหมเพื่อให้ได้เส้นใยเอาไว้ในการทอผ้า

“นอนสาหล่าหลับตาแม่จั่งกล่อม นอนเขือแม่เจ้าเมื่อไฮยังบ่ทันมา
แม่เจ้าเมื่อนายยังบ่ทันมาฮอด แม่เจ้ามาฮอดแล้วเจ้าจั่งตื่นมากินนม
นอนอู่แพรไม้ไผ่บ้านสามป่องพ่อเจ้าसान”

(กิม ชาทองหยด. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเสียเถิดลูกรักหลับตาแม่จะกล่อมแม่ไปไรรยังไม่ว่างกลับมาแม่ไปทุ่งนายังไม่ทันมาถึงเมื่อแม่มาถึงแล้วจึงค่อยตื่นมากินนม

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นการบรรยายถึงการหากินตามท้องไร่ท้องนาและการจักสานโดยเป็นงานหัตถกรรมที่พบกระจายอยู่ทั่วไปในเขตจังหวัดสกลนคร

“...แม่ไปไฮกะซี้ควายเขาลา แม่ไปนากะซี้ควายเขาตู้
ขาหนึ่งคู่ขานึ่งลอยซ้อย...”

(มี พาดา. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

แม่ไปไร่ซี้ควายเขาลาแม่ไปทุ่งนาซี้ควายเขาตู้ขาหนึ่งคู่ขาหนึ่งเหยียดตรง

จากตัวอย่างเป็นการบรรยายถึงการซี้ควายเพื่อออกไปยังท้องไร่ท้องนาเพื่อทำไร่นาโดยอธิบายถึงการที่ผู้หญิงที่ต้องนุ่งผ้าถุง(ซิ่น) ว่าเมื่อนั่งบนหลังควายแล้วให้กางขาโอบหลังควายโดยให้ขาหนึ่งเข้า(คู่ขา) ส่วนอีกขาหนึ่งเหยียดออกเพื่อให้สามารถทรงตัวเมื่อซี้ควายได้

“...แม่ไปห้วยไปช่อนปลาชิว เก็บผักตี๋มาใส่แกงเห็ด
ไปใส่เบ็ดเอาปลาค้อใหญ่ อย่างฮ้องให้แมวเป่าสิจกตา...”

(สมร บุญศรี. ไทโย้ย : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

แม่ไปล่าห้วยไปหาปลาชิวเก็บผักตี๋มาใส่แกงเห็ด จะไปตกเบ็ดได้ปลาช่อนตัวใหญ่อย่างร้องให้แมวเป่าจะควักตา

จากตัวอย่างที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นสรุปได้ว่า เพลงกล่อมเด็กมีการใช้โวหารในการบรรยายเพื่อให้เห็นภาพวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมเหล่านั้น ซึ่งเพลงกล่อมเด็กนั้นทำหน้าที่เป็นบทบันทึกกิจกรรมทางสังคมและเป็นภาพสะท้อนของสังคมได้เป็นอย่างดี

๒) การบรรยายเหตุการณ์เป็นการบรรยายเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นรูปแบบสำคัญต่อการใช้โวหารเพื่ออธิบายเหตุการณ์เหล่านี้ให้ฟัง ได้อย่างชัดเจนตัวอย่าง

“นอนเสียหล้าหลับตาแม่สิกล่อม	ให้เจ้านอนอยู่ผ้าสามวาแม่เจ้าคำ
นอนอยู่ไม้สามป้องพ่อเฮสาสน	นอนบ่หลับกับแกสิจกดา
นอน บ่ หลับตากาศิมจากแก้มหัวแง้มๆ	หัวใส่ผู้ไ้นอนเสียเขื่อนางน้อยนอนเคือ

(คำหล้า สุริยภูมิ. ไทโย้ย : 2555)

ถอดความว่า

นอนเสียเสียเถิดลูกรักหลับตาแม่จะกล่อมให้ลูกนอนในอู่ผ้ายาวสามวาที่แม่ทอ นอนอยู่ไม้สามป้องพ่อจกรสานให้ นอน ไม้หลับตุ้กแก

“เขาขายนาได้กินค่า	เลี้ยงช้างน้อยทอมใหญ่ขี่โค่น
บาดช้างเฒ่าตายนั้น	กระดุกแข่งเฮ็ดเสาหลักกระดุกขาเฮ็ดเสาเม็ง
สิเล็งเทงหลังคังมันนั้นเฮ็ดกงล้อกรรด	ตคมันนั้นเฮ็ดน้ำโซดา
จี่ตามันนั้นเฮ็ดนวด	หนวดมันนั้นเฮ็ดผากระตาดต้อนยามกึ่งขึ้นใส่ถาย
อันขาวๆ ยาวๆ มันนั้นเฮ็ดบั้งทิงส่งข่าวพ่อเมื่อนว	

(อ่อนแก้ว ศรีสร้อย. ไทโย้ย : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

เขาขายทุ่งนาได้เงินเลี้ยงช้างเล็ก ได้ขี้นานเมื่อช้างแก่ตายยังสามารถใช้ประโยชน์จากอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายได้ เอากระดูกหน้าแข้งทำเสาบ้าน เอากระดูกขาทำเสาเตียง กระดูกสันหลังทำกงล้อ แม่ผายลมยังนำไปทำน้ำโซดาได้

“...แฮ้ไล่ชนแมงลอนไล่ป้า	แมงม่าไล่แทงแมงแดงเป่าปี
แมงหมี่ตบมือบั้งถือพอดง่าว	หมากพร้าวหล่นแซง
หมากแดงหล่นควัน	ชอกแซกดอกกล้าควน
สวนผักกาดสลาดดอกค้ำ	สองต้นตำหมากไข่ห้าอ้ายแตก...”

(พิการ ชะหวดสา. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

มีการบรรยายเหตุการณ์ต่าง ๆ ของแมลงที่รูกไล่ทำร้ายกัน คือ แขนงกับแมลงลม แมลงน้ำแมลงแมงและแมลงหวีตบก็งก็ไปจนถึงการออกดอกออกผลของพืชพันธุ์ต่างๆ ซึ่งเป็นการเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นตนเองประกอบอารมณ์ขันของพฤติกรรมสัตว์

จากตัวอย่างที่ยกมาสรุปได้ว่า เพลงกล่อมเด็กมีการใช้ภาษาแบบบรรยายโวหารเพื่อแสดงถึงเหตุการณ์ที่ปรากฏในชุมชนผ่านเนื้อเพลงในลักษณะการเล่าเรื่องให้รายละเอียดเชิงการบรรยายซึ่งเป็นภูมิปัญญาการใช้ภาษาอย่างหนึ่งที่ใช้เล่าเรื่องราวให้ละเอียด โดยเฉพาะเรื่องราวเหตุการณ์ในสังคมตนเอง การใช้โวหารแบบบรรยายโวหารในคำนำการบรรยายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อประกอบการร้องเพลงกล่อมบางครั้งก็เป็นการกล่าวเกินจริงเพื่อเน้นย้ำให้การบรรยายนั้นมีความมหัศจรรย์และน่าฟังมากยิ่งขึ้น

๓) การบรรยายการเลี้ยงลูกเป็นการบรรยายถึงภาระการเลี้ยงลูกที่มีความทุกข์ยากเพียงใด ในเพลงกล่อมเด็กอีสานนั้นมีการบรรยายให้เห็นภาพของการเลี้ยงลูกและรูปแบบการบริหารเด็กทารกในชั้นปฐมวัย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“นอนสาลูกเค้อหลับตาอ้วยซ้วย

เพิ่นมาชายคินแม่สิซ้อให้อยู่

ครั้นแม่ไปไฮ่หมกไข่มาหา

⋮

ถอดความว่า

นอนเสียเถิดลูกกรีก เขามาชายกล้วยแม่จะซ้อให้กินเขามาชายที่คินแม่จะซ้อให้อยู่เขามาชายอู่แม่จะซ้อให้นอนเมื่อแม่ไปไร่จะทำห่อหมกไข่ไก่มาฝากเมื่อแม่ไปทุ่งนางจะทำห่อหมกปลาป้อน

“นอนเสียเหล่าหลับตาแม่จั่งกล่อม

นอนสำหล่านอนอู่สายไหม

บาดแม่มาชอดแล้วอีนางแก้วจั่งตื่นมา

แม่สิไปเมื่อนาเก็บหมากมามาต้อน

เพิ่นมาชายกล้วยสิซ้อให้กิน

เพิ่นมาชายอู่แม่สิซ้อให้นอน

ครั้นแม่ไปนาสิหมกปลาป้อน...”

(จันทร์แพง สุพร. ไทลาว : ๒๕๕๔)

นอนเสียเถิดลูกแก้วหลับแล้วแม่จั่งไกว

แม่ไกวแล้วสายใจเจ้าอย่าตื่น

แม่สิไปเมื่อไฮ่เก็บหมากไม่มาหาอีนางแล้ว

เก็บหมากส้มขี้ม้อนมาค้อนอ่อนอ่อนค้ำแม่แหลว”

(วัน ทรายกวาด. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเสียเถิดลูกรักหลับตาเถิดแม่จะกล่อมแม่จะไกวนอนอยู่เชือกไกวแม่จะไกว
ลูกอย่าตื่นแม่ไปท้องไร่ทุ่งนาจะเอาผลไม้มาฝาก มีผลหมากรากไม้และผลคั้นหม่อน อย่าไค้งอแงเลย
ลูกรัก

“นอนสาหล่าหลับตาแม่สิกล่อม
แม่ไปไร่สิเอาไข่ม่าหา
แม่เลี้ยงม้อนเข้าป่าสวนมอน
ลูกน้อยให้ง้มได้กระบอง

คำแพงแม่นี่เอ๋ย คำแพงแม่นี่เอ๋ย
พ่อไปนาสิเอาปลามาป้อน
เด็กอ่อนนอนมันลุกมันคั่น
เสียงท่มท่มขี้เหยี่ยวใส่แม่...”

(เชื่อง น้อยเมืองโพน. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเสียเถิดลูกรักหลับตาเสียเถิดแม่จะกล่อม พ่อแม่ไปท้องไร่ทุ่งนาจะไข้และปลา
มาป้อนแม่เลี้ยงตัวใหม่ในสวนคั้นหม่อน เวลากลางคึกแล้วลูกลุกขึ้นมาร้องให้พ่อแม่ต้องสารรวน
จุดขี้ได้เสียงลูกร้องให้ด้งระงมไปทั่วทั้งอุจาระปีสสาวะราดใส่แม่อีก

“ฟังเสียงลมกะพัดมาห่าว ๆ
ลูกผู้ชายกะแม่เข้าสอนง่าย
ลูกคนดีฟังคำแม่บอก
แม่ให้เจ้ากะให้ใหญ่ให้สูง
ใหญ่เพียงหลักกะบ่ให้เขาโค่น
บ่ให้เจ้าหมองร่างกายผุดผ่อง

ใบตองพร้าวกะสิอ่อนนวยใน
ลูกแม่หญิงกะสอนได้สอนดี
แม่บอกแล้วให้เจ้าจ้อเจ้าจำ
ใหญ่เพียงพอกะบ่ให้เจ้าหัก
บ่ให้เจ้าหม่นคือเจ้าคือตอ
เลี้ยงใหญ่แล้วให้เจ้าค้าเจ้าคุณ...”

(อินทวงษ์ จามน้อยพรหม. ไทย้อ : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

ฟังเสียงลมพัดมาคัง ๆ ใบตองใบมะพร้าว โอนเอนลูกผู้ชายลูกผู้หญิงแม่ก็จะสอนให้
เป็นคนดีเชื่อฟังคำสอนของพ่อแม่ให้ได้รับราชการเจริญในหน้าที่การงาน

นอกจากนี้ยังพบว่า เพลงกล่อมเด็กมีการบรรยายการเลี้ยงดูลูกด้วยการสอนสั่ง โดยใช้
คำสอนบ่มเพาะเพื่อให้ผู้เป็นลูกเกิดการเรียนรู้และเข้าใจต่อการปฏิบัติตน ดังบทตัวอย่างต่อไปนี้

จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้นนั้น สรุปได้ว่า เพลงกล่อมเด็กอีสานมีรูปแบบการใช้ภาษา
เชิงโวหารแบบบรรยายโวหารที่สะท้อนการใช้ภาษาของชาวบ้าน โดยจำแนกได้ ๓ ลักษณะ ได้แก่
การบรรยายวิถีชีวิตชุมชน การบรรยายเหตุการณ์และการบรรยายการเลี้ยงดู ซึ่งสะท้อนความมี

วรรณศิลป์ของผู้ประพันธ์เพลงกล่อมเด็กอีสานกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวไทโย้ยผู้ไทและไทย้อในเขตจังหวัดสกลนครอย่างแท้จริง

๔.๒ การใช้โวหารแบบพรรณนาโวหารเพลงกล่อมเด็กอีสานพบว่ามีการใช้ภาษาแบบพรรณนาโวหาร เพื่อพรรณนาความรู้สึกภายในของผู้ขับกล่อมไปยังผู้ฟัง โดยมีการพรรณนาแสดงภาวะอารมณ์ความรู้สึก จำนวน ๓ แบบ คือ

๑) การพรรณนาความหวังเป็นการพรรณนาความรู้สึกที่ตั้งความหวังไว้โดยมีการแทรกความรู้สึกนี้ไว้ในเนื้อเพลงกล่อมเด็กเชิงพรรณนาเพื่อสะท้อนอารมณ์ไว้ ดังต่อไปนี้

“เจ้าใหญ่มาอย่าลืมคุณแม่	แม่นแม่หญิงให้เจ้าไปไหว
แม่นผู้ชายให้เจ้าไปบวช	ให้ยังขุดในศีลในธรรม
ให้จ่านำบุญคุณพ่อแม่	พอได้แกเค็งขึ้นสวรรค์

(สำรอง พรหมทอง . ไทลาว : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

เมื่อลูกเจริญก้าวหน้าอย่าได้ลืมพระคุณบิดามารดา ถ้าลูกเป็นผู้หญิงขอให้รู้จักเคารพนอบน้อมมีกิริยาทั้งงดงาม หากเป็นผู้ชายขอให้บวชพระและปฏิบัติเคร่งครัดในศีลธรรมและขอให้ระลึกนึกถึงพระคุณบิดามารดาเพื่อจะได้ส่งส่วนบุญให้ท่านได้ขึ้นสวรรค์

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นการแสดงให้เห็นถึงการ ใช้ภาษาเพื่อพรรณนากล่าวถึงความหวังของผู้เป็นแม่ที่คาดหวังอนาคตของลูกเพื่อให้ได้ดังตามที่ตนเองตั้งหวังไว้

นอกจากนี้ในเนื้อเพลงกล่อมเด็กของแม่หม้ายในเพลงกล่อมเด็กยังได้ตั้งความหวังถึงการมีคู่ครองอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้เป็นผู้นำครอบครัวดังบทเพลงกล่อมเด็กที่ว่า

“...สายใจแม่นิเอยสายตาแม่นิเอย	ให้เจ้านอนสาหล้าหลับตาแม่สิกล่อม
แม่สิลูกเข็นฝ้ายเดือนหงายๆ คุยเอาบ่าว	พ่อฮ่างพ่อหม้ายมาเลี้ยงเจ้าใหญ่สูง
สายใจแม่นิเอย สายตาแม่นิเอย	นอนสาหล้านอนอู่สายป่อ
นอนกะทอฮ้าง ฮ่อมฮ้างบ่มมีพ่อ	สายใจแม่นิเอยสายตาแม่นิเอย
นอนหลับแล้วลูกแก้วแม่สิไกว	สายใจแม่นิเอยสายตาแม่นิเอย

(สีกา ศรีช่วย. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

ดวงใจของแม่เอ๋ยขอให้ลูกนอนเถิดในวันเพ็ญแม่จะไปปิ่นฝ้ายเพื่อเกี่ยวพาราสิให้ได้
พ่อเลี้ยงมาเลี้ยงลูกเจริญเติบโตจนได้รับราชการมีภาระงานที่มั่นคง ตอนนี้ก็ขอให้นอนกระตอ
(แข่งใส่ใบยาสูบ) ที่ผุพังเพราะเราไม่มีพ่อขอให้ลูกนอนเถิดแม่จะไกวให้

นอกจากความตั้งหวังในคู่ครองใหม่ของหญิงแม่หม้ายแล้ว ยังพบว่าในเพลงกล่อมเด็ก
อีสานมีการพรรณนาความหวังที่จะให้ลูกน้อยเป็นในสิ่งที่ตนเองเห็นว่าดีงามซึ่งเป็นรูปแบบ
ค่านิยมในความหวังของสังคมอีกด้วย ดังบทเพลงตัวอย่าง

“...นอนสาหล่านอนสาแม่ลิกล่อม	ให้เจ้านอนซดอ้อมป้อมนอนนิ่งอย่าดิ้ง
แก้วคำแพงแม่นี่เอ๋ยคนดีแม่นี่เอ๋ย	เจ้าใหญ่มาให้เจ้าเข้าบวช
ให้เจ้าสวดครองศีลครองธรรม	ให้เจ้าจำเอาคำแม่สั่ง
ให้เจ้านั่งคือตั้งพระเตมย์	นอนสาหล่าหลับตาสาแม่เยื่อ”

(มี พาดดา. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเถิดลูกรักแม่จะกล่อมขอให้ลูกนอนหลับสนิทลูกแม่เอ๋ยขอให้เจ้าเป็นคนดีมี
ศีลธรรมเมื่อเติบโตขอให้บวชในพุทธศาสนา จดจำเอาคำสอนของแม่ไปใช้และให้มีความอดทน
เหมือนดังพระเตมย์ราชมีวาสนาเจริญในหน้าที่การงานต่อไป

“...ให้บักห้าเจ้าใหญ่เจ้าสูง	เจ้าสูงเป็นขุนเป็นท้าว
มีความห้าเป็นนายเป็นขุน	ให้ผลบุญอุ้มชูเจ้าไว้”

(แขวง คำชมภู. ไท้อ : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

ขอให้ลูกชายเจริญเติบโตและเจริญในหน้าที่การงานมีความเติบโตใน
ยศถาบรรดาศักดิ์ มากยิ่งขึ้น ขอให้ผลบุญคุ้มครองลูกไว้

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการพรรณนาถึงความคาดหวังให้ลูกตนเองได้ทำ
ดังที่ตั้งใจ อาทิ “ให้เจ้าเข้าบวช” ความว่า ถ้าเป็นชายเมื่อเติบโตให้บวชในพุทธศาสนา ให้มีความ
อดทน “เจ้านั่งคือตั้งพระเตมย์” ความว่า ให้อดทนเหมือนพระเตมย์โพธิสัตว์ “เป็นขุนเป็นท้าว”
และ “เป็นนายเป็นขุน” ความว่า ให้ได้เป็นขุนนางรับราชการ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า เพลงกล่อมเด็กอีสานสะท้อนความหวังตั้งใจของผู้เลี้ยงดูผ่านบทเพลงขับกล่อมเป็นการปลุกฝังความหวังที่พ่อแม่ผู้เลี้ยงดูปรารถนาจะให้ได้ดี ค้ำที่ตนตั้งหวังไว้

๒) การพรรณนาความทุกข์ยากในชีวิตเป็นการพรรณนาถึงความทุกข์ยากในการใช้ชีวิตซึ่งได้พรรณนาผ่านเพลงกล่อมเด็ก โดยอาศัยระบายความรันทนของชีวิตตนเองได้อย่างลงตัว รูปแบบการพรรณนาถึงความทุกข์ยากในชีวิตที่ระบายออกมาในลักษณะเพลงกล่อมเด็กนั้น เป็นความรู้สึกที่บันทึกไว้ในบทเพลงผ่านการผลิตซ้ำในรูปแบบมุขปาฐะจนมาถึงปัจจุบัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“นอนสาหล่าหลับตาแม่สิกล่อม
แม่ไปนาเอาปลามาป้อน
เด็กอ่อนซอนมันลุกมันตื่น
เสียงทมทมิซึ่เยียวใส่แม่
พ่อยากป่าลูกหัวไปบวช

แม่ไปไฮ่เอาไก่มาหา
แม่เลี้ยงม้อนในป่าสวนมอน
ลูกน้อยให้งมใต้กระบอง
เลี้ยงลูกน้อยมันยากมันชา
สร้างผนวชในศาสนา...”
(น้อย ชูคปา. ไทลาว : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเสียเด็กลูกหลับตาแม่จะกล่อมแม่ไปท้องไร่ทุ่งนาจะเอาไก่และปลามาฝากแม่ไปเลี้ยงไหมอยู่ในสวนปลูกต้นหม่อนตอนเด็กลุกตื่นขึ้นมาร้องให้พ่อแม่ต้องลุกขึ้นมาจุกชี้ได้เพื่อจุกชี้เสียงร้องให้ดังไปทั่วทั้งยังจับถ่ายอุจจาระปัสสาวะราดใส่พ่อแม่ การเลี้ยงลูกจึงเป็นเรื่องยากจนทำให้อยากหนีไปบวชเสียเลย

“...นอนสาหล่านอนอู่สายไหม
บาดแม่มาสอดแล้ว
พี่ชายเอี้ยเจ้าปะเมียไปเว้าซู้
บาดควยเจ้าขาดไผลีนามาผูก
ให้เจ้าคืนมาเลี้ยงทรกาให้มันใหญ่

แม่ไกวแล้วสายใจเจ้าอย่าตื่น
อีนางแก้วจั่งคืนมา
บ่อดูลูกอยู่เฮาบ้อ
ลูกเจ้าให้ไผ่สิลูกใต้กระบองนำ
เจ้าอย่าไล่ลูกน้อยไปจ้อยบ่ล่าคอยแทน้อ”
(วัน ทรายกวาด. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเสียเด็กลูกนอนในอู่เชือกไหมแม่ไกวให้ ถ้าแม่มาถึงแล้วลูกจึงตื่นขึ้นมา พี่เอี้ยทั้งเมียไปเล่นซู้ไม่สงสารลูกเราเลยถ้าหากเชือกควยขาดไปแล้วใครจะมาผูกให้ กลางคึกถ้าลูก

ร้องให้ใครจะลุกตื่นขึ้นมาจุกซี่ได้ให้ ขอให้พี่กลับคืนมาช่วยกันเลี้ยงลูกให้เติบโตอย่าหนีไปอีกเลย

นอกจากนี้ยังมีเพลงกล่อมเด็กอีสานของหญิงหม้ายที่พรรณนาความทุกข์ยากที่ตนเองต้องเลี้ยงลูกแต่เพียงลำพังขาดเสาหลักของครอบครัวที่จะช่วยเหลือดูแลทั้งอาหารการกิน ดังบทที่ว่า

“นอนสาหล่าหลับตามแม่สิกล่อม ทุกข์แทนอเป็นแม่หม้ายผัวตายหนีจาก
 ลำบากเลี้ยงลูกน้อยท่อนท้อผู้เฒ่า ลงงานนั้นกินปลาอยู่น่าเพื่อน
 บัดเพิ่นเป็นแม่ฮ้างผัวปะจ้งได้เอนใส่หมู คิดขึ้นมาพอ ๆ ไร้อะยังได้”

(จันทร์จรรยา วงศ์. ผู้ไท : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

นอนเถิดลูกหลับตามแม่จะกลับกล่อม แม่มีความทุกข์ยากมากเพราะเป็นหญิงหม้ายต้องลำบากเลี้ยงลูกคนเดียว ทุกวันนั้นได้กินอาหารจากคนอื่นให้มาจะสนทนากับใครก็ลำบากพูดได้แต่กับหญิงหม้ายด้วยกันเอง

“นอนสาหล่าบาคานลูกแม่ อย่าได้ฮ้องฮ่ำไว้ในด้าวค่านคง
 ผุ่งเสื่อฮ้ายกลางคืนมันเที้ยว มันสิขบแจ่มเจ้าบ่าท้าวให้เล่านอน
 นอนสาหล่าสาขาลูกมิ่ง แม่คนิงบแล้วน้ำตาฮ้อยยาวลง
 นอนสาหล่านอนอู่สายปอ นอนกะทอฮ้างสมอินางบมีพ้อ
 นอนสาหล่าบุตราลูกแม่ อย่าได้มัวแอ้ออนนอนแล้วอย่าแอ้อ
 นอนสาหล่าอนนาคงคอน นอนในเขาในไพรคั้งชะนีนางไม้นอนอู่แพรลาย
 เจ้าหากเป็นชายโทนพ้อมมีมาเลี้ยงนอนหลับแล้วอย่าฮาวรงค์กลางป่า...”

(ศรีเทิน คาบศรีพาย. ไทฮ้อย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเสียเถิดลูกชายที่รักของแม่อย่าได้ร้องไห้ไปเลย ในป่าไม่มีผุ่งเสื่อร้ายตอนกลางคืนมันเที้ยวไปมาจะกัดลูกได้ให้เจ้ารีบนอนนอนกะทอใส่ยาเส้นพั้ง ๆ เพราะเจ้าเป็นลูกชายคนเดียวลูกไม่มีพ้ออย่าได้ฮ้องแสร้งร้องไห้ในกลางป่าเขาลำเนาไพรเลย

จากบทดังกล่าวข้างต้นเห็นได้ว่า เพลงกล่อมเด็กอีสานของหญิงหม้ายได้พรรณนาความทุกข์ยากข้างต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงหญิงที่หย่าร้างซึ่งมีความทุกข์ยากในชีวิตเช่นกัน

ตัวอย่างเพลงกล่อมเด็กอีสานที่กล่าวมาทั้งหมดในช่วงต้นนั้นแสดงถึงภูมิปัญญาในการใช้ภาษาเพื่อการพรรณนาถึงความทุกข์ยากในการดำรงชีวิตต่อการเลี้ยงลูกยังเป็นหญิงหม้าย (แม่หม้าย) หรือหญิงที่หย่าร้างกับสามี (แม่ฮ้าง) ย่อมทำให้การดำรงชีวิตมีความขัดสนอย่างมาก แน่นนอน และได้พรรณนาถึงการเลี้ยงลูกที่มีความทุกข์ยากมากน้อยเพียงไรซึ่งทำให้ผู้ได้ฟังเข้าใจ และสามารถนึกคล้ายตามเนื้อเพลงได้เป็นอย่างดี

๓) การพรรณนาเพื่อให้เกิดความขบขันเป็นการพรรณนาเพื่อมุ่งให้ความขบขันแก่ผู้ฟัง การใช้ภาษาก็เน้นเรียบง่ายสอดแทรกเนื้อหาที่สะท้อนความสนุกสนานในเนื้อหาเพื่อให้เกิดความหรรษาทั้งผู้ร้องและผู้ฟัง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“...ติง ลิง ติง ลิง ติง ลิง ติง	สิงลูกแก้วนอนนานำพ่อ
สิงลูกแก้วกินแล้วจ้งนอน	ติง ลิง ติง ลิง ติง ลิง ติง
ลิงตกห่างหางชันจ้งดิ่ง	ตกกันคุดย่ำขี้กลางคืน
ขี้กลางคืนย่านเสื่อมาพ่อ	ขี้มือเข่าย่านแมวเป่ามาเห็น...”

(ทองดี แก้วฝ้าย. ไทลาว, สุพัตรา อรอำพัน.

ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

ลูกรักเขยนอนที่ทุ่งนากับพ่อให้เจ้าคิมนมแล้วค่อนนอน ลิงตกบ่อน้ำทางขี้โคเค้ดตกกัน
ถึงน้ำอย่าอุจาระคลงคืนกลัวเสื่อมาพบ หากอุจาระตอนเข้ากลัวแมวเป่ามาพบเห็น

⋮

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่า เพลงกล่อมเด็กอีสานได้พรรณนาถึงลักษณะของลิงให้เกิดความขบขัน โดยเฉพาะในวรรคที่ว่า “ลิงตกห่างหางชันจ้งดิ่ง” ได้แสดงภาพด้วยการพรรณนาให้ฟังแล้วรู้สึกขบขัน

“อีเก็งเดือนดาว	ผู้สาวดำข้าว
ผู้เต่าเป่าแคน	ตักแดนเป่าปี่
แมงกุดจีไถนา	นกระทาคุ้มป่อง
ในคร้ามปีนข้าวจี	สงสารแมงวันแมงวี
ตอมปีนข้าวจี	เด็กน้อยนอนวัน

(ทองสาย แก้วคำแสน, ตี๊ดแก้วคำแสน. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

พระจันทร์และดวงดาว หญิงสาวดำขาว มีผู้เฒ่าเป่าแคนตะกนเป่าเป่าแมลงกูดจี้ ไถนานกกระทากระพองขน ในคร้ามมีปั้นข้าวจีสงสารแมลงวันแมลงวีบินตอมปั้นข้าวจี แต่เด็กน้อยนอนกลางวัน

จากตัวอย่าง พบว่า เพลงกล่อมเด็กอีสานข้างต้นได้พรรณนาเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมท้องถิ่นนั้นแล้วนำมาเรียบเรียงเพื่อให้เกิดความไพเราะและน่าฟังมากยิ่งขึ้น

“โอโคโนชาอีตาดกตำ	อ้ายคำเอี้ยจี้ม้าไล่จ้ว
จ้วบหนีสาวที่ปองไว้	ปองบได้ใส่เสื้อดอกคำ
สองตีนตำหมากชะหล้าอ้ายแตก	หมักปลาแตกให้อ้ายหัวเก๊ะ
หมกจู้อี้ให้อ้ายหัวแก้ง	แก้งปีกเอานกมาแกง
สวคำแพงอยู่เอือนกินอั้ง”	

(เลียง วิดีสา. ไทย้อ : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

ชิงช้าของตาดกลงข้างล่าง พี่คำจี้ม้ามาไล่จ้วจนจ้วกระ โจนวิ่งหนีนางที่ต้องกันไว้แต่ก็กันไม่ได้ใส่เสื้อลายดอกทอง สองเท้าว้ยันไข้อันชะพี่คำจนแตก ทำห่อหมกปลาร้าให้พี่และเอานกมาแกงกิน

จากตัวอย่างเพลงกล่อมเด็กกล่าวได้ว่า เพลงกล่อมเด็กอีสานมีการพรรณนาเพื่อให้เกิดความขบขัน โดยแทรกในเนื้อหาโดยเน้นการใช้ภาษาพรรณนาให้เห็นภาพตามที่ต้องการเพื่อเน้นให้เกิดความขบขันทั้งผู้ร้อง ผู้ถูกกล่อมและผู้ได้ยิน นับเป็นความสามารถในการใช้ภาษาด้านพรรณนาโวหารที่สะท้อนการใช้ภาษาของชาวอีสานได้อย่างดี

สรุปได้ว่า เพลงกล่อมเด็กมีการใช้โวหารแบบพรรณนาโวหารเพื่อแสดงถึงความรู้ความสามารถของผู้ประพันธ์เพลงและผู้ฟังเพลง จากการวิเคราะห์ พบว่า มีการใช้ภาษาแบบพรรณนาโวหารซึ่งจำแนกเป็น ๓ ลักษณะ ได้แก่ การพรรณนาความหวัง การพรรณนาความทุกข์ยากในชีวิต และการพรรณนาเพื่อให้เกิดความขบขัน

๔.๓ การใช้โวหารแบบสาธกโวหารเพลงกล่อมเด็กอีสาน พบว่ามีการใช้ภาษาแบบสาธกโวหารเพื่อสะท้อนเหตุการณ์เหล่านั้นเป็นอุทาหรณ์แก่ผู้ฟัง การยกเหตุการณ์ต่างๆ นั้นจำแนกได้ ๓ แบบ ดังนี้

๑) การสาธกโดยใช้สำนวนมีการใช้ภาษา ที่เน้นโวหาร โดยการสาธกโดยใช้สำนวนเพื่อให้ผู้ฟังมีความรู้สึกซาบซึ้งและเข้าใจในเนื้อหาโดยมีสำนวนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

“นอนสาเขอลูกหล่าพ่อเอย	เจ้าบ่นอนแมวโพงสิ๊กค์แก้ม
เจ้าบ่นอนแม่มักน้อยสิตอดตา	เจ้าบ่นอนหมากสิคามันสิหล่นจากข่วน”

(จินทรแพง สุพร. ไทลาว : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเสียเถิดลูกรักของพ่อ หากไม่นอนแมวป่าจะกัดแก้มหากไม่เรือ ลูกไก่อจะจิกตา
เจ้า ไม่นอนผลฝรั่งจะหล่นจากต้น

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่า เพลงกล่อมเด็กบทนี้มีรูปแบบการนำเสนอภาษาโวหารในด้าน
สาธกในคำว่า “เจ้าบ่นอนแม่มักน้อยสิตอดตา” เพื่อบอกให้ทราบว่าหากลูกน้อยไม่เรือ เมื่อเวลาตีมนม
เสร็จจะถูกไก่อจิกตา

“พ่อไปไฮได้ไก่อมาหา	แม่ไปนาได้ปลามาต้อน
แม่เลี้ยงหมอน ได้ผ้าคนผืน	ผ้าผืนเดียวตะเตี้ยรวอบบ้าน
ไผจี้คร้านบให้นุ่งผ้า	นอนสาหล่าหลับตาแม่สิกล่อม
แม่ไปไฮเอาไก่อมาหา	แม่ไปนาสิหาปลามาป้อน
นอนนอนสาอย่าสิให้น่าแม่”	

(สุพัตรา อรอำพัน. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

พ่อไปไร่จะเอาไก่อมาฝาก แม่ไปทุ่งนาจะเอาปลามาฝากแม่เลี้ยงไหมได้ผ้านุ่งคนละ
ผืนนุ่งเที่ยวไปรวอบบ้านถ้าจี้เกียจไม่ได้นุ่งผ้านอนเสียเถิดลูกอย่าร้องไห้ไปกับแม่เลย

จากตัวอย่างเพลงกล่อมเด็กข้างต้นพบว่า มีการใช้สำนวนว่า “ผ้าผืนเดียวตะเตี้ยรวอบ
บ้าน” เป็นสำนวนที่แสดงถึงเป็นอธิบายถึงการเที่ยวเตร่ของลูกซึ่งพรรณนาให้เห็นการใช้สำนวน
ภาษาเชิงการสาธกให้เข้าใจมากยิ่งขึ้นในการป้องปรามไม่ให้เที่ยวเตร่เพียงอย่างเดียวต้องรู้จัก
ทำงานบ้านจึงจะได้ผลตอบแทนด้วย

“...สูอย่าไปทะเลิดเปิดเปิง	ลักอ้ายบ้านเม็งพุ้นพีแค้
สูอย่าหาเว้าความเฮ้า	ความเข่อย่าเอาแต่โหเจ้อ โดเจ้า
อ้ออันนั้นน่อย่าพาคว่จี้คร้าน	ช่อยเวกช่อยงานอย่าสิด้ายแอง

เชื้อช้อยบ้านช้อยเมืองปูแปง อย่าสิด้ายเฮงเจ้าเคือลูล้า
 ได้หั้นความเลอ เชื้อฟังหูไว้หู อย่าเป็นคนหุนลูสะท่าย
 ยะคั้นบ้านพ้อมเมืองพงแล้วกะสาธุเห็นนำเคือเห็นคินำเคือเห็นคินำแล้วเคือ”
 (ปาน แก้วคำแสน ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

ลูกอย่าไปเที่ยวเตร่ รู้จักอาศัยบ้านเมืองนั้นนี้บ้างเจ้าอย่าหากำพุดส่อเสียดพุดยุแยะ เอา
 แต่ใจตัวเองอึ่งอย่าใฝ่เกียจคร้านช่วยการช่วยงานอย่าได้ออมแรงให้ช่วยบ้านช่วยเมืองก่อสร้าง
 อย่าออมแรงเจ้าไวเลยนะลูกเอยได้ยินคำใดให้ฟังหูไว้หูอย่าเป็นคนหุนหันทำการบ้านงานเมืองดีก็
 ยินดีด้วย

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่า มีการใช้สำนวนเพื่อประกอบการใช้ภาษาแบบสาธกโวหาร
 คำว่า “อย่าเอาแต่โหเจ้อ” แปลว่า อย่าเอาแต่ใจ, “อย่าสิด้านเฮง” แปลว่า อย่าเสียดายแรง อย่า
 ออมแรง, “ฟังหูไว้หู” แปลว่า ให้ฟังหูไว้หู ซึ่งการใช้สำนวนเหล่านี้เป็นการสาธกโวหารที่เน้น
 สำนวนเพื่อย้ำการเรียนรู้และการเข้าใจแก่ผู้ฟังและเป็นคติบทอันจะนำไปสู่การจดจำเพื่อการเรียนรู้
 ต่อไป

“อ้อ หลับตาสาแม่เย้อ นอนอู่ฝ่านอนสาแม่เย้อ
 แม่ไปไฮ้จี่ควายเขาลา แม่ไปนาจี่ควายเขาตู้
 ขาหนึ่งขี้ขาหนึ่งเหยียดชอย ลมวอย ๆ จี่ควายลอยน้ำ
 ตู้กะช่างเขาเลกะช่าง ลงไปต่างขายได้ท้อกัน
 ตู้แลกข้าวเขาแลกปิ่น ตู้แลกช้อนเขายาวแลกกระบอง”
 (ศรีเทิน ดาบศรีพาย. ไทย้อ : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนหลับตาในอู่ฝ่าเสียดเถิดลูกรัก แม่ไปห้อง ไร่จี่ควายเขาเลไปทุ่งนาจี่ควายเข้าตู้ ขา
 ข้างหนึ่งขี้ขาข้างหนึ่งเหยียดตรง ตอนลมเอื่อย ๆ จี่ควายลงลอยเล่นน้ำควายเขาตู้หรือเขาเลเมื่อไป
 กรุงเทพมหานครก็สามารถขายได้ราคาเท่ากัน

จากตัวอย่างเพลงกล่อมเด็กข้างต้น พบว่า มีการใช้สาธกโวหารเน้นการนำเสนอสำนวน
 เพื่อการสาธกในประโยคที่ว่า “ตู้แลกช้อนเขายาวแลกกระบอง” หมายความว่า ควายเขาตู้เอาไว้
 ช้อนส่วนควายเขาเอาไว้แลกจี่ได้

๒) การสาธกโดยใช้เหตุการณ์เป็นการใช้ภาษาเพื่อการยกเหตุการณ์ให้เป็นแบบอย่าง โดยเน้นการสาธกลำดับเหตุการณ์หรือการยกเหตุการณ์เพื่อเน้นย้ำคำบอกคำขบกล่อมให้เกิดทั้งความไพเราะและสื่อความหมายที่ดี ดังบทเพลงกล่อมเด็กต่อไปนี้

“ถึงตกล่างทางชั้นจิ้งจิ่ง	ตกลั่นคูอย่าขี้กลางคืน
ขี้กลางคืนย่านเสื่อมาพ้อ	ขี้มือเข้าย่านแมวป่ามาเห็น
ยามกลางเว็นจิ้งขี้จิ้งเหยี่ยว	เอ้อ เสอ เออ เสอะเอ้อเสอะ เออ
นอนสาหล่าหลับตาแม่สิกล่อม”	

(ทองดี แก้วฝ้าย. ไทลาว : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

ถึงตกล่างน้ำทางขี้โคเคตกลั่นถึงน้ำอย่าอุจาระกลางคืนกลัวเสื่อมาเจอยามเข้ากลางแมวป่ามาเห็นเวลากลางวันจึงอุจาระจึงปีสสาวะนอนเสื่อเถิดลูกกรักแม่จะกล่อมนอน

จากตัวอย่างข้างต้น พบว่า มีการอธิบายเหตุการณ์ของการนอน โดยอธิบายถึงเหตุการณ์อุจาระของลูกน้อยว่าควรอุจาระเวลากลางวัน โดยกล่าวว่าหากอุจาระกลางคืนเสื่อจะมาเห็นและหากอุจาระตอนเข้าแมวป่าจะมาเห็นเข้า ซึ่งมันอาจจะทำอันตรายได้จึงได้ยกเหตุการณ์สาธกไว้เป็นอุทาหรณ์

“โอนเสียวลูกเคี้ยวพลูเคี้ยวหมาก	เคี้ยวหมากแล้วปล่อยัวปล่อยควาย
ควายกุเสียวอีพอกุด่า	ตกลเข้าป่าเห็นนกแฉนแฉน
แฉนแฉนเอยเห็นควายกูป	เห็นบ่เพื่อยู่นองสะโน
พอเห็น โต้เคาะคั้งเก็ง	นอนเสียวหล่าอินางน้อยนอนเย้อ”

(ไอสา อินทอง. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

หลับเถิดลูกเอย เสียวัวควายนั่งเคี้ยวพลูเคี้ยวหมากแล้วปล่อยัวปล่อยควายหากินแต่ควายกลับหายถูกพอด่าจึงตามไปในป่าเห็นนกแฉนแฉนร้องถามว่าเห็นควายฉันไหม นกแฉนแฉนบอกว่าเห็น ไม่ซัดเงินแต่น่าจะอยู่หนองสะโน

จากตัวอย่าง พบว่า เพลงกล่อมเด็กอีสานกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวไทโย้ยผู้ไท และไทข้อในเขตจังหวัดสกลนครข้างต้น ได้ใช้โวหารที่เน้นการยกเหตุการณ์เป็นอุทาหรณ์เพื่อใช้สั่งสอนและให้รู้เข้าใจ เนื้อหากล่าวถึงการ ไปเสียวัวควายแล้วเกิดพลอยเลอทำให้ควายหายไปจึงต้องออก

ติดตามจนต้องไปตามกับนกที่อยู่ในป่า เป็นการยกตัวอย่างเหตุการณ์เพื่อ ไม่ให้เกิดความพลั้งเผลอ เวลาทำงานต่าง ๆ

“นอนสาหล่าหลับตาแม่สิกล่อม	นอนอยู่แก้วหลับแล้วแม่สิไกว
แม่ไปไฮ้สิเก็บหมากไม้มาหา	แม่ไปนาเก็บหมากหว่ามาด้อน
แม่ไปเลี้ยงมือน้อยอยู่ป่าสวนมอน	นอนสาหล่าคำแพงของแม่
นอนบ่หลับกับแก้สิดอดตา	นอนอยู่ผ้าของแม่เฮาด่า
นอนอยู่ไม้ค้ำสามป่องพ่อเฮาसान	นอนบ่หลับกับแก้สิดอดตา”

(เชื่อง น้อยเมืองโพน. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเสียเถิดลูกรักหลับตาแม่จะกล่อมไกวให้นอน แม่ไปท้องไร่ทุ่งนาจะเก็บผลไม้ และลูกหว่ามาฝากแม่ไปเลี้ยง ไหมอยู่ในสวนดั้นหม่อนขอให้ลูกนอนเสียเถิดหากนอน ไม่หลับ ตึกแกจะกั้ดตานอนในอุ้งผ้าของแม่ที่ทอให้เจ้า นอนในอุ้งไม้ไผ่สามป่องที่พ่อเราสานให้

จากตัวอย่าง พบว่า เนื้อหากล่าวถึงการดำเนินชีวิตของแม่พ่อ และได้แทรกบทสาธกไว้ เพื่อเป็นอุทาหรณ์ว่า “นอนบ่หลับกับแก้สิดอดตา” แปลว่า นอนไม่หลับตึกแกจะกั้ดตาเอาได้ การ ยกสาธกดังกล่าวเพื่อให้เด็กเกิดความรู้สึกหวาดกลัวและให้สามารถหลับนอนได้ง่ายอีกด้วย ซึ่ง เป็นส่วนหนึ่งในอนุภาคของเพลงกล่อมเด็กอีสาน

“ให้เจ้านอนก่อนกล่อมอย่าได้ให้	แหวโพงป่าเข้าเล่าสวนยา
แหวโพงป่าสิจกตาอินางน้อย	ให้เจ้านอนลงอุ้งย่าสุตึง”

(แขวง คำชมภู. ไทโย : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

นอนเสียเถิดลูกรักอย่าไ้ร้องให้แหวป่าเข้ามาในสวนปลูกยาจะมากั้ดดวงตาของลูก ได้ เจ้าจงนอนหลับให้สนิทเถิด

จากตัวอย่างข้างต้น พบว่า มีการใช้ภาษาแบบสาธกโวหารเพื่อยกอุทาหรณ์ให้ผู้ฟังเกิด ความรู้สึกสะเทือนใจต่อเหตุการณ์ที่ยกสาธกว่า “ให้เจ้านอนก่อนกล่อมอย่าได้ให้ แหวโพงป่าเข้า เล่าสวนยาแหวโพงป่าสิจกตาอินางน้อยให้เจ้านอนลงอุ้งย่าสุตึง”จากบทบอกให้เห็นถึงการยกแหว ป่าเป็นตัวอย่างเพื่อให้เด็กเกิดความรู้สึกหวาดกลัวและรีบนอน

จากตัวอย่างที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ สรุปได้ว่า เพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ยผู้ไท และไทย้อในเขตจังหวัดสกลนครมีเนื้อหาเน้นการใช้ตัวอย่างเอาเหตุการณ์ต่าง ๆ ประกอบในเนื้อเพลงเพื่อให้เด็กเกิดความหวาดกลัวแล้วนอนหลับโดยเร็ว

๓) การสาธกโดยใช้วรรณกรรมเป็นการใช้ภาษาในเนื้อเพลงกล่อมเด็กที่สะท้อน โวหารที่เน้นการยกเรื่องราวในวรรณกรรมเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นที่รับรู้ กันในชุมชนเป็นอุทาหรณ์ ดังตัวอย่างเพลงกล่อมเด็กต่อไปนี้

“บัดนี้มาจกกล่าวถึงลูกกำพร้าว้า	อนาถามีพ่อก่อนแหลว
หาแพรและผ้า	ผืนสีดุ่มห่มหนาว
ครั้นว่าอ่าวให้	แพรวาวเดียวพอได้ดุ่มแต่น้อง
โตเอื้อยกะอยู่เปื่อย	เปื่อยกะเปื่อยบ่ได้แหลว
ฝนแสงตกฟ้าแสงฮ้อง	กะบองได้กะบมี
ให้เจ้านอนสาเค้อหล่า	นอนสาอย่าลืออ่อนอู่
ครั้นแม่นลูกผู้สู้	นอนแล้วอย่าแอ้วอน
ให้เจ้านอนสาเค้อหล่า	นอนสาอย่าลือแอ้ว
แนวเฮาเป็นกำพร้าว้า”	

(สมาน แก้วฝ้าย. ไทลาว : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า
จะกล่าวถึงลูกกำพร้าว้าทุกซี่ยากไม่มีพ่อกจะหาผ้าแพรจะนุ่งห่มกันหนาวก็ไม่มี ครั้นว่า
ญาติพี่น้องเอาให้ผ้าวาวเดียวพอได้ห่มแต่น้องคนเดียวส่วนตัวพี่ที่อยู่เปล่าเปลี่ยว เมื่อฝนตกฟ้าร้อง
ขี้ได้จะจุกก็ไม่มี เจ้าอย่าได้งอแงให้เป็นผู้ว่านอนสอนง่ายเพราะเป็นลูกกำพร้าว้า

จากตัวอย่างข้างต้น เป็นการสาธกวรรณกรรมเรื่อง ท้าวกำพร้าว้า ให้เป็นอุทาหรณ์ โดยมี
มารดาที่เป็นหม้ายเป็นผู้เล่าเรื่องให้ฟัง ท้าวกำพร้าว้าเป็นวรรณกรรมที่แพร่กระจายในภาคอีสานมี
สำนวนหลายเนื้อเรื่องในแต่ละเรื่องมีตัวละครเอกที่มีชื่อและเหตุการณ์ที่แตกต่างกันแต่มี
ความสัมพันธ์กันที่เป็นลูกกำพร้าว้า อาทิ ขุนทิงขุนเทืองกำพร้าว้า ไก่แก้ว กำพร้าว้าบุษบาปลาแดกปลา
สมอกำพร้าว้าตูดอง กำพร้าว้าผีน้อย

“นอนสาหล้าอำคาแม่สิกล่อม	นางจันดานาถน้อยนอนแล้วอย่าแอ้วอน
นอนสาหล้านอนป่าพงไพร	ขุนทิงเป็นพ่อเจ้าจำไว้อย่าลืม

นางแอกไค้เป็นย่าของเธอ	กับขุนเทืองพระปู่เฮาจำไว้
แม่ชิลีลาเข้าหามันมาสู่	พอให้ลูกน้อยนอนแล้วอย่าแอ้วอน
นอนสาหล่าสายใจของแม่	กรรมหากมาผ่าม้างไกลข้างพ่อรัสตี
นางฝากไว้กับพี่ขุนทิง	ขอให้ไกวกุมารอยู่คองนางน้อง
นางชิลีลาเข้าหามันมาสู่	ให้เจ้าไกวลูกน้อยคอยถ่าอยู่คง
แม่ชเ้าป่าไม้หาหมูกอยมัน	แม่ชเ้ามาหาอย่าชีวอนเคื้อเจ้า
คันแมนบุตรคาน้อยของเฮานอนคั้น	ขอให้พระแผ่นดินไกวน้อยอย่าวาง”

(คำหาล้า สุริยภูมิ. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเสี้ยเถิดลูกอำคาเอยแม่จะกล่อมนางจันคานาถน้อยนอนแล้วอย่างอแงนอนในป่าพงไพรขุนทิงเป็นพ่อเจ้าจำไว้อย่าลืม ส่วนนางแอกไค้เป็นย่าของเรากับขุนเทืองพระปู่เราจำไว้แม่จะเข้าป่าหามันมาฝากเมื่อลูกน้อยนอนแล้วอย่างอแงกรรมหากมาทำให้ไกลจากญาติ นางจึงฝากไว้กับพี่ขุนทิงขอให้ไกวเปลลูกให้ด้วยถ่าลูกคั้นให้ไกวเปลไว้ให้ด้วย เพราะนางจะเข้าป่าไปหาเผือกมัน

“นอนสาหล่าอำคาแม่สิกล่อม	นางจันคานาถน้อยนอนแล้วอย่าแอ้วอน
นอนสาหล่าอนป่าค่านคง	แม่ชเ้าป่าไม้หามันมาสู่
บให้ลูกน้อยนอนแล้วอย่าแอ้วอน	นอนสาหล่าสายใจลูกแม่
กรรมหากมาผ่าม้างไกลข้างพ่อคิง	นางหากฝากลูกไว้หน้าพ่อพระอินทร์
ขอให้กวยกุมารอยู่คองนางน้อง	นางชเ้าป่าไม้หามันมาสู่
แม่ชเ้ามาหาอย่าแอ้วอนเคื้อเจ้า	ครั้นแมนบุตรคาน้อยของนางนอนคั้น
ขอให้พระแผ่นดินไกวน้อยอย่าวาง	อือ เอื้อ นอนสาลูกหล่า”

(ภันตรี พาด. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเสี้ยเถิดลูกหลับตาแม่จะกล่อมนางจันคานอนแล้วอย่างอแงนอนเสี้ยเถิดลูกนอนในป่าไม้แม่จะเข้าป่าไม้เพื่อหาหัวมาฝากไม่ให้ลูกหิวนอนแล้วอย่างอแงกรรมเวรมาพรากให้ไกลพ่อแม่ฝากลูกไว้กับพระอินทร์แม่จะเข้าป่าเพื่อหาหัวมันมาฝากเจ้าแม่จะเอามาให้เจ้าอย่าอแงถ่ามันว่าลูกนอนนอนคั้นขอให้พระอินทร์ไกวเปลอย่าหยุด

จากตัวอย่างข้างต้น เพลงกล่อมเด็กของกลุ่มชาติพันธุ์ไทโย้ย (คำหล้าสุริยภูมิ, สัมภาษณ์ : ๒๕๕๕) และกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท (กันตริ พาคา, สัมภาษณ์ : ๒๕๕๕) ได้สาธกวรรณกรรมท้องถิ่น เรื่อง ขุนทิงขุนเทือง เป็นเรื่องราว โดยมีคอนต้นของบทคล้ายกันแต่มีเนื้อหาแตกต่างกัน บางประการ “ขุนทิงขุนเทือง” เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นที่นิยมนำมาเล่า สวด หรืออ่านให้ฟังในวาระ โอกาสต่าง ๆ อาทิ ฉลองหม้อกรรม การขับลำของหมอลำ การอ่านหนังสือผูกในงานทำบุญอุทิศ ส่วนกุศลให้คนตาย เป็นต้น

นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้วรรณกรรมชาดกเป็นการสาธกโวหารในเพลงกล่อมเด็ก คือ วรรณกรรมเรื่อง พระเวสสันดรชาดก โดยมีเนื้อหานำเสนอเรื่องราวบางส่วนของเรื่อง กล่าวคือ เมื่อกัณหาและชาติ ราชกุมารของพระเวสสันดรถูกชุกชกขออกไปแล้วเดินทางข้ามป่าเขาได้รับความลำบากเพราะเมื่ออดีตชาติได้ขี้วัวข้ามป่าเขาเมื่อถึงห้วยน้ำวัวล้มลงทั้งสองได้ใช้ไม้ตีจนเลือดวัวไหลแดงเดือดในท้องน้ำแห่งนั้น การสาธกครั้งนี้เพื่อนำมาใช้ภาษาให้เกิดความไพเราะน่าฟัง ทั้งยังเป็นอุทาหรณ์สอนให้รู้บาปบุญและวิบากแห่งการทำบาปด้วย ดังตัวอย่าง

“เออ เอ้อเฮอะ เออ เฮอะ เออ	กัณหาชาติกะเลยขี้วัวข้ามห้วยชันๆ
น้ำขุ่นๆ จ้วงุ่นคุะลัดลม	สองเฒ่ากะเล่าดี กว่าขี้ได้น้ำสีมา
บาดเลือดอาบข้อย สองคุแม่่นใส่ขา”	

(โสภี ศรีสร้อย, ไทโย้ย : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

กัณหาชาติก็เลยขี้วัวข้ามลำห้วยชันน้ำขุ่นๆ วัวก็เลยพลัดล้มลงสองคนนี้ก็เลยดีกว่าจะได้ข้ามน้ำมาแผลบาดเป็นรอยเลือดอาบข้อยทั้งสองขา

จากตัวอย่างทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า เพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ยผู้ไทและไทย้อในเขตจังหวัดสกลนครมีการใช้ภาษาแบบสาธกโวหารเพื่อแสดงอุทาหรณ์ให้เกิดแก่ผู้ที่ได้รับฟัง โดยจำแนกการสาธกได้ ๓ ประการ ได้แก่ การสาธกโดยใช้สำนวน การสาธกโดยใช้เหตุการณ์และการสาธกโดยใช้วรรณกรรม ซึ่งการสาธกโดยใช้เนื้อหาทั้งสามส่วนที่กล่าวมานั้นเพื่อนำมาใช้ในการสอนให้เด็กเกิดความคล้อยตามและเข้าใจสารมากที่สุด

๔.๔ การใช้โวหารแบบเทศนาโวหารเพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวไทโย้ยผู้ไทและไทย้อในเขตจังหวัดสกลนครมีการใช้ภาษาที่แสดงถึงโวหารแบบเทศนาโวหารในลักษณะคำสอน โดยเน้นสั่งสอนให้เกิดความรู้จักรับผิดชอบชั่วดีซึ่งปรากฏมีในเพลงกล่อมเด็ก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“...เจ้าใหญ่มาให้เจ้าไปไหว้
ได้ยิ่งยวดในศีลในธรรม
พอได้แก่ดั่งขึ้นสวรรค์”

ครั้งเป็นชายให้เจ้าไปบวช
ได้จ่านำคุณพ่อคุณแม่

(น้อย ชุตปา. ไทลาว : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

เมื่อเจ้าเติบโตในหน้าที่การงานให้รู้เป็นผู้ว่านอนสอนง่าย หากเป็นผู้ชายขอให้บวชแล้วเคร่งครัดในข้อวัตรปฏิบัติ และกตัญญูรู้คุณพ่อแม่ นำพาท่านให้อยู่สุขสบาย

“เจ้าเป็นหญิงให้เจ้าไปไหว้
ได้ยิ่งยวดในศีลในธรรม
พอได้แก่บุญขึ้นสวรรค์”

เจ้าเป็นชายให้เจ้าไปบวช
ได้จ่านำคุณพ่อคุณแม่

(ไลสุ่มังคะ. ไทย้อ : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

เจ้าเป็นผู้หญิงให้รู้จักเคารพอ่อนน้อม แม้นเป็นผู้ชายขอให้บวชและเคร่งครัดในข้อวัตรปฏิบัติ มีความกตัญญูรู้คุณพ่อแม่ นำพาท่านให้อยู่สุขสบาย

จากตัวอย่างข้างต้น พบว่า มีการใช้ภาษาสะท้อน โวหารแบบเทศนาโวหารเพื่อสอนให้เป็นคนดีดังบทที่ว่า “ครั้งเป็นชายให้เจ้าไปบวช” หากเป็นหญิงก็ให้เคารพในพุทธศาสนาและมีกิริยาที่อ่อนน้อมมารยาทดีงาม นอกจากนี้ยังเป็นการสอนให้เชื่อมั่นในพุทธศาสนาและได้อธิบายถึงวัตถุประสงค์สำคัญของการบวชคือการที่ได้ส่งผลบุญให้บิดามารดาได้รับ อานิสงค์ไปเกิดบนสวรรค์เช่นกัน

“อือ ฮี อือ อือ ฮี อือ
นอนมีนตานกทากินแก้ม
ไว้เทิดทูนบุญคุณพ่อแม่
ลูกหญิงชายแม่บ่ว่าหยังดอก

ลูกแม่นอนบ่หลับกับแก็กินดา
นอนฮึมแหม่มลูกแม่สิสมบุญ
นอนแอแหล่พ่อแม่สิสบาย
แม่ขอบอกให้ลูกหลับสบาย”

(ยุพิน สาละเนตร. ไทย้อ : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

หากลูกแม่นอนไม่หลับตุ๊กแกจะมากินดวงตาหากนอนลืมตานกกระทาจะมากินแก้ม หากนอนฮึมแหม่มลูกแม่จะสมบุญขอให้ลูกเคารพเทิดทูนพระคุณพ่อแม่และนอนหลับสบาย

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่า มีการใช้ภาษาแบบเทศนาโวหารเพื่อสั่งสอนให้เด็กเป็นลูกกตัญญูรู้จักระลึกถึงบุญคุณของบิดามารดาในบทที่ว่า “ไว้เทิดทูนคุณพ่อคุณแม่” แปลว่า ให้รู้จักเคารพเทิดทูนพระคุณของบิดามารดา

“ใหญ่มาแล้วเป็นญาคูญา
ให้เลี้ยงพ่อเลี้ยงแม่เป็นปู่เป็นยาย
อย่าทูลเว้ายากให้รู้จักคุณพ่อคุณแม่”

ใหญ่ขึ้นมาจะเป็นเฒ่าเป็นแก่
เกิดมาแล้วจะเป็นคนผู้สู้

(กันตรี พาดา. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

เมื่อลูกเติบโตขึ้นมาให้บวชเรียนจะได้มีความรู้เป็นผู้ใหญ่ที่น่าเคารพและมีหน้าที่การทำงานที่ดี รู้จักกตัญญูเลี้ยงดูพ่อแม่ไม่คื้อแพ่ง

จากตัวอย่างข้างต้น เพลงกล่อมเด็กใช้ภาษาแบบเทศนาโวหารเพื่อสอนให้บุตรหลาน โดยเฉพาะบุตรชายให้บวชเรียนดังบทที่ว่า “ใหญ่มาแล้วเป็นญาคูญา” หมายความว่า หากเติบโตแล้วให้บวชในศาสนาเป็น “ญาคูญา” หมายถึง พระภิกษุที่ผ่านพิธีเถรภิษกของภาคอีสานตามลำดับขั้นตั้งแต่ สมเด็จ จารย์ ครู ซา

จากตัวอย่างที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่า เพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวไทโย้ยผู้ไท และไทย้อในเขตจังหวัดสกลนครในเขตจังหวัดสกลนครมีการใช้ภาษาแบบเทศนาโวหารที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาการเลือกสรรภาษาเพื่อสอนบุตรหลานที่ฟังเพลงขับกล่อมให้เป็นคนดีปฏิบัติตามแนวคุณธรรมจริยธรรม โดยเน้นความ “กตัญญูกตเวที” เพื่อเน้นย้ำให้บุตรหลานจดจำเป็นสิ่งสำคัญ

๔.๕ การใช้โวหารแบบอุปมาโวหาร เพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวไทโย้ยผู้ไท และไทย้อในเขตจังหวัดสกลนครมีการใช้โวหารเปรียบเทียบโดยยกข้อความประกอบการเปรียบเทียบที่มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้

“...แม่ไปนาหยับทันฮอด
เจ้าหน้าที่ปลูตค่อฮายค่อ
ต้นมาแล้วให้เจ้ากินข้าวในถ้วย
แม่ฮักลูกคือแปลงแพงลูกคือไข่
นอนสาหล่าหลับตาแม่สิกล่อม”

แม่มาฮอดแล้วเจ้าจั่งกินนม
นอนกะทอยฮ้างสมแม่เลี้ยงเจ้าใหญ่มา
กินกล้วยในหวี
ให้เจ้าใหญ่เพียงลุงให้เจ้าสูงเพียงป่า

(ละเมิ้น นันทะวงค์. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

แม่ไปทุ่งนา ยังมาไม่ถึง หากมาถึงแล้วลูกค่อยกินนม หากลูกตื่นมาแล้วให้เจ้ากินข้าว ในถ้วยกินกล้วยในหวีให้ร่อย แม่นี้รักลูกเหมือนตัวเองและหวังลูกเหมือนไข่ในหินขอให้ลูก เจริญเติบโตมีหน้าที่การงานที่ดี

จากตัวอย่างข้างต้น มีการใช้ภาษาเปรียบเทียบในบทที่ว่า “นอนกะทอยาฮ้างสมแม่เลี้ยง เจ้าใหญ่มา” เพื่อเปรียบเทียบถึงความทุกข์ยากของหญิงที่ต้องเลี้ยงลูกคนเดียว โดยไม่มีสามีเป็นผู้ช่วยเหลือ

“กาเอ๋ยกาเลี้ยงลูกกาเหว่า	เลี้ยงบ่เซากาเหว่าเลยใหญ่
เลี้ยงใหญ่แล้วกาเหว่าบินหนี	ลูกบ่คิสิ้มคุณพ่อแม่
บาปหนักแท้ลูกแม่อย่าเป็น	ยามกลางเวรไต่ยุงไต่ฮิ้น
ไต่ไปสิ้นแมงจอกจี้เจ็บ	ยามเจ็บเป็นพ่อแม่ลำบาก
พ่อแม่ทุกข์ยากย่านลูกฟื้นตาย	บ่เสียค่าย่าค่าย่าหว่าน
ลูกที่ดีเมื่อพ่อแม่ตาย	ถวายนานละทำบุญสงให้
เจ้าจิ้งได้ชื่อว่าลูกดี”	

(อินทวงษ์ จามน้อยพรม. ไทย้อ : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

กาเอ๋ยกา เลี้ยงลูกกาเหว่าจนเติบโตใหญ่แล้วก็บินหนีไปเหมือนกับลูกไม้คิสิ้มพระคุณ บิดามารดานั้นบาปหนักลูกอยากได้กระทำเลยรู้ใหม่ว่าเวลากลางวันแม่ก็ไต่ยุงเหลือบรินแมลงป่อง ตะขาบไม่ให้มาใกล้ลูก เมื่อเจ็บป่วยพ่อแม่ลำบากหวาดกลัวลูกจะเป็นอันตราย หาทางรักษาโดยไม่ เสียค่าย่าค่าย่ารักษาเลย หากแม่นพ่อแม่ตายไปลูกที่ดีต้องรู้จักทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ได้ขึ้นสวรรค์ด้วย

จากตัวอย่างข้างต้น พบว่า วรรณกรรมที่ยกเปรียบเทียบ คือ วรรณกรรมพื้นบ้านเรื่อง นกกาเหว่า โดยมีเนื้อเรื่องนั้นมีความสัมพันธ์กับเพลงนกกาเหว่าของภาคกลางในเฉพาะส่วน ตอนต้นของเพลงเท่านั้น ส่วนในตอนกลางและท้ายเรื่องเป็นการแต่งต่อเพื่อเป็นบทอุปมา ไม่เกี่ยวข้องกับตอนแรกของเพลงที่เป็นอุปมา

จากตัวอย่างที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่า เพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทย้อ ผู้ไท และไทย้อในเขตจังหวัดสกลนครมีการใช้ภาษาแบบอุปมาโวหาร โดยเน้นการเปรียบเทียบ เพื่อเน้นย้ำให้เกิดความชัดเจนต่อการบอกเล่าให้เด็กฟังในเนื้อเพลงกล่อมเด็กซึ่งเป็นภูมิปัญญาใน

การใช้ภาษาที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของเด็กเป็นสิ่งสำคัญทั้งยังช่วยให้เด็กเข้าใจการสื่อสารได้ง่ายมากยิ่งขึ้น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานด้านภาษาที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ย ผู้ไท และไทฮ้อในเขตจังหวัดสกลนครที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น แสดงให้เห็นถึงความรู้และความสามารถรังสรรค์ใช้ภาษาของเพลงกล่อมเด็กที่มีความงดงามทั้งในทางพยางค์และในทางอรรถกวี แสดงให้เห็นสัมพันธ์กับการเลือกใช้ภาษาที่บ่งบอกถึงความใส่ใจต่อการสื่อสารกับเด็กที่ต้องการเน้นให้รู้และเข้าใจด้วยภาษาที่เรียบง่ายแต่งดงาม นับเป็นภูมิปัญญาด้านการใช้ภาษาที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ยผู้ไทและไทฮ้อในเขตจังหวัดสกลนครที่ปรากฏผ่านเพลงกล่อมเด็กและยังคงสืบทอดมาถึงปัจจุบัน

๒. ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานด้านสังคมจากเพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ย ผู้ไท และไทฮ้อ ในเขตจังหวัดสกลนคร ดังนี้

เพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ยผู้ไทและไทฮ้อในเขตจังหวัดสกลนคร แสดงถึงแนวคิดสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสังคมที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็กดังนี้

๒.๑ ศาสนาเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญต่อสังคม ซึ่งมีส่วนสำคัญในการพัฒนาสังคม และเป็นแนวคิดสำคัญที่จะพัฒนาให้สังคมก้าวไปสู่ความเจริญได้เป็นอย่างดีดังที่ กฤษฎาศรีธรรมา (๒๕๕๒ : ๕๕) กล่าวว่า ศาสนาทำหน้าที่เป็นกรอบทางสังคมที่คอยจัดเกล้าผู้คนให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์

สังคมท้องถิ่นในเขตจังหวัดสกลนครได้จำแนกสถาบันศาสนาที่ปรากฏในฐานะเป็นภูมิปัญญาทางด้านสังคม ซึ่งจำแนกได้ ๓กลุ่ม ดังนี้

๒.๑.๑ ศาสนาพุทธ เป็นศาสนาสำคัญที่เผยแพร่ทั่วไปในภาคอีสานในจังหวัดสกลนครเองปรากฏหลักฐานมากมายทางศาสนา ทั้งศาสนาสถาน ศาสนวัตถุ และพุทธบริษัท จนกล่าวได้ว่า จังหวัดสกลนครเป็นศูนย์กลางสำคัญทางพุทธศาสนาเพราะพระสงฆ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่พระศาสนาโดยเฉพาะพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ได้สมณนามว่าเป็นพระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาของประเทศไทย จังหวัดสกลนครจึงอุดมด้วยแนวคิดสำคัญทางพุทธศาสนา และได้บันทึกแนวคิดสำคัญทางพุทธศาสนาไว้ในเพลงกล่อมเด็กดังต่อไปนี้

๑) แนวคิดเรื่องอานิสงค์ของการอุปสมบทเป็นแนวคิดทางพุทธศาสนาซึ่งกล่าวถึงการที่ชายเมื่ออายุครบที่จะอุปสมบทได้ (ประมาณ ๒๐ ปี) ต้องเข้าพิธีอุปสมบทเป็นพระในพุทธศาสนา โดยมีความเชื่อในอานิสงค์ว่าหากอุปสมบทแล้วบุญกุศลจากการเข้าพิธีดังกล่าว

จะทำให้บิดามารดาได้รับอานิสงส์มาก บ้างก็กล่าวว่าจะสามารถนำพาให้บิดามารดาขึ้นสู่สวรรค์ หลังจากเสียชีวิตแล้วได้ ด้วยความยึดมั่นในอานิสงส์เหล่านี้จึงมีแนวคิดที่จะให้บุตรชายอุปสมบท ในพุทธศาสนาซึ่งปรากฏ ในเพลงกล่อมเด็ก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“เลี้ยงลูกน้อยจ้งแม่นชากแม่นชา	คิดไปมาและอยากหนีไปบวช
เออ สะ เอ้อ สะ เอ้อ สะเอ้อ	เจ้าใหญ่มาให้เจ้าไปบวช
ไปทรงผนวชทางศีลทางธรรม”	

(เพ็ง แก่นจำปา. ไทลาว : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

เลี้ยงลูกแสนจะทุกข์ยากลำบากจนทำให้อยากหนีไปบวช ดังนั้นเมื่อเจ้าเติบโตให้บวชอยู่ในศีลธรรมที่ดีงาม

“...สร้างผนวชในศาสนา	เจ้าใหญ่มาให้เจ้าไปไหว้
คันเป็นชายให้เจ้าไปบวช	ให้ยังยวดในศีลในธรรม
ให้จ้มนาคูณพ่อคุณแม่	พอได้แก่คิงขึ้นสวรรค์...”
	(ดีค แก้วคำแสน. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

ให้ลูกบวชในพุทธศาสนาและให้รู้จักเคารพอ่อนน้อมมีกิริยางดงาม หากเป็นลูกผู้ชายให้บวชแล้วเคร่งครัดในศีลธรรมระลึกนึกถึงพระคุณพ่อแม่และได้นำพาท่านขึ้นสวรรค์ ด้วยการบวชของลูก

จากตัวอย่างข้างต้น พบว่า เพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ผู้ไทและไทฮ้อในเขตจังหวัดสกลนครมีรูปแบบการแสดงภูมิปัญญาด้านสังคม ซึ่งสะท้อนแนวคิดทางพุทธศาสนาว่าเป็นบุตรชายต้องเข้าพิธีอุปสมบทในพระพุทธศาสนา ซึ่งแนวคิดนี้มีรูปแบบมาจากการยอมรับนับถือพุทธศาสนาในสังคมท้องถิ่น

แนวคิดการอุปสมบทนั้นยังอาจกล่าวได้ว่าเป็นกุศโลบายการเสริมสร้างปัญญาและการยับยั้ง การขาดความซึ่กซึ่กของเด็กและเยาวชนด้วยการศึกษาพระสัทธรรมเพื่อเพิ่มพูนสติปัญญาด้วยอานิสงส์ของการเรียนรู้พระธรรมทางพุทธศาสนาจะทำให้สามารถขัดเกลาจิตใจให้ดีขึ้นได้ตามความเชื่อทางพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังพบว่า เพลงกล่อมเด็กได้สะท้อนชื่อของพระที่ผ่านพิธีเถราภิเษกตามแนวคิดของท้องถิ่นอีสาน โดยผ่านการประกอบพิธีการสงฆ์ (ฮดสง) ดังตัวอย่าง

“...เจ้าอ่อนต่อนกะนอนอู่สายไหม แม่ฮักเจ้าปานแดงแพงเจ้าปานใจ
ใหญ่มาแล้วเป็นญาคูญาชา ใหญ่ขึ้นมาจะเป็นเฒ่าเป็นแก่
ให้เลี้ยงพ่อเลี้ยงแม่เป็นปู่เป็นยาย เกิดมาแล้วจะเป็นคนผู้ฮู้
(กันตริ พาคา. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

ถูกรักนอนในอู่สายเชือกไหมแม่รักและทะนุถนอมลูกเหมือนผลแดง หวงเจ้าดั่งไข
ในหิน เมื่อลูกเติบโตขึ้นมาให้มีความรู้เป็นผู้ใหญ่ที่น่าเคารพและมีหน้าที่การงานที่ดี เป็นผู้รู้จัก
บุญคุณและเลี้ยงดูพ่อแม่จนแก่เฒ่า ให้เป็นผู้ว่านอนสอนง่าย

“...ใหญ่ขึ้นมาเป็นญาคูญาชา ใหญ่ขึ้นมาเป็นเฒ่าเป็นแก่
ให้เลี้ยงพ่อเลี้ยงแม่เป็นปู่เป็นยาย...”
(นงคราญ พลไชย. ผู้ไท : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

เมื่อเจริญเติบโตขึ้นมาให้มีความรู้ผู้ใหญ่ที่น่าเคารพและให้บำรุงเลี้ยงดูพ่อแม่จน
แก่เฒ่า

“ไต้ต้นไต้เลนหมากม่วงกะเสน ไปลงเพลญาคูบ่ออยาก
บั้งปลาปากญาคูอยากกิน”
(ธิดาพร สามขุนทด. ไทฮ้อย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

ไกวเปลไปมาเห็นมะม่วงแก้วจะเอา ไปถวายเป็นภัตตาหารเพลพระสงฆ์เกรงท่านไม่
หิวแต่ปลาปากอย่างนั้นพระสงฆ์อยากฉัน

จากตัวอย่างข้างต้น พบว่า เพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวไทฮ้อยผู้ไทและไทฮ้อยใน
เขตจังหวัดสกลนครที่กล่าวมาข้างต้นนั้นมีการเรียกชื่อพระ ๒ ชื่อคือ ญาคู(ครู) ญาชา ซึ่งเป็น
สมณศักดิ์ที่ผ่านพิธีเถรภิเษกตามแบบล้านช้างเดิม ซึ่งรูปแบบการแต่งตั้งหรือเรียกสมณศักดิ์
พระมหาอุดร ตนติปาโล (๒๕๕๐ : ๓๐-๓๔) อธิบายว่า การหุดสรงหรือเรียกอย่างโบราณว่า
เถรภิเษก คือการหุดสรงพระภิกษุ หรือพระเถระผู้ทรงคุณวุฒิผู้คงแก่เรียนมีศีลาจารวัตร
น่าเลื่อมใส เป็นผู้เรียนจบมูลกัจจาย หรือเป็นผู้มั่นคงในพระพุทธศาสนา ญาติโยมก็จะหุดสรงเพื่อ
เลื่อนสมณศักดิ์ให้สูงขึ้น โดยมีรางวัล (โองหน) หิรัญญบัฏ หรือสุพรรณบัฏ ที่ใช้ประกอบ

สมณศักดิ์ ฯลฯ ซึ่งมีขั้นตอนพิธีการ(สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม ๑๕ . ๒๕๔๒ : ๑๑๕-๑๑๖) ดังต่อไปนี้

๑. รับศีลห้า และอาราธนาพระสงฆ์ที่นิมนต์มาร่วมงานสวดพระปริตร สวดชัยมงคลคาถา

๒. พระเถระผู้เป็นประธานในพิธีจะมอบเครื่องประกอบพิธีแก่พระหรือสามเณรที่จะเข้ารับการสดสรง ได้แก่ ตาลปัตร ไม้เท้าเหล็ก และสวมกระโจมมงคล

๓. พระหรือสามเณรที่จะเข้าพิธีหุดสรงเดินจากปราสาทมายัง โรงพิธี(กองสด) ซึ่งจะมีอุบาสกนอนคว่ำเรียงเป็นแถวเพื่อให้เดินเหยียบไปจนถึงกองสด

๔. พระเถระผู้เป็นประธานในพิธีและพระหรือสามเณรที่จะเข้ารับการสดสรงจุดเทียนกิ่งเทียนง่าไว้ที่โองสด (รางสรงน้ำ)

๕. พระเถระจะพาพระหรือสามเณรที่จะเข้ารับการหุดสรงไปที่หน้ากองสดจับตัวหมุนขวาสามรอบแล้วให้นั่งบนคั้งหน้าโองสดสรงให้เท้าเหยียบบนก้อนหิน

๖. อุบาสกอุบาสิกาถวายผ้าไตรจีวร พระเถระ พระที่เข้าร่วมพิธี อุบาสกอุบาสิกา ร่วมกันสรงน้ำโดยเทน้ำสรงใส่ใน โองสดเพื่อให้ น้ำไหลไปสรงพระหรือสามเณรที่จะเข้ารับการสดสรง

๗. ในระหว่างที่อุบาสกอุบาสิกาสรงน้ำนั้น พระสงฆ์ที่เข้าร่วมพิธีจะยืนพนมมือพร้อมกับภาวนาเปล่งเสียงว่า “สีหะนาทัง นะทันเต เต ประริสาสุ วิสาระทา” ว่า ไปเรื่อยๆ จนจบพิธี และเมื่อจะขึ้นไปยังปราสาทผ่านห้องจะใช้กำปั้นตีห้องพร้อมกับกล่าวว่า “สำเร็จสีหะนาทัง” (คำที่ขีดเส้นใต้จะเปลี่ยนไปตามสมณศักดิ์ที่ได้รับการหุดสรง)

๘. พระเถระผู้เป็นประธานในพิธีจะมอบเครื่องประกอบพิธีแก่พระหรือสามเณรที่เข้ารับการสดสรง ได้แก่ ตาลปัตรและไม้เท้าเหล็ก อีกครั้งหนึ่ง พระหรือสามเณรที่จะเข้าพิธีสดสรงเดินจากกองสดกลับมายังปราสาท ซึ่งจะมีอุบาสกนอนคว่ำเรียงเป็นแถวเพื่อให้เดินเหยียบไปจนถึงปราสาทเช่นเดิม

๙. ประธานฝ่ายฆราวาสอ่านประกาศพิธีการสดสรง เสร็จแล้วประ โคมห้อง กลองระฆัง พระสงฆ์กล่าว “สาธุ” รับพร้อมกัน แล้วสวดคาถา ชะยันโตฯ จบ

๑๐. จัดพิธีบายศรีสู่ขวัญพระหรือสามเณรที่ผ่านการสดสรง ชาวบ้านร่วมประกอบพิธีกรรมจนเสร็จ ถือว่าเสร็จพิธีสดสรง

พระสงฆ์หรือสามเณรที่ผ่านการหัดสรงจะมีนามเรียกต่างกัน คือ

หคครั้งที่ ๑	เรียก สมเด็จพระเจ้า หรือสำเร็จสามเณรเรียก สำเร็จเจ้า ถ้าลาสิกขาแล้วเรียกว่า จารย์
หคครั้งที่ ๒	เรียก ชา สามเณรเรียก จัวชา ถ้าลาสิกขาแล้วเรียกว่า จารย์ชา
หคครั้งที่ ๓	เรียก ญาครูสามเณรเรียก จัวครู ถ้าลาสิกขาแล้วเรียกว่า จารย์ครู
หคครั้งที่ ๔	เรียก ญาด่าน(ท่าน)สามเณรเรียก จัวด่าน (ท่าน) ถ้าลาสิกขาแล้วเรียกว่า จารย์ท่าน

๒) แนวคิดเรื่อง การทำบุญ เป็นแนวคิดหนึ่งทางพุทธศาสนาที่เน้นการอบรม บ่มเพาะให้ทำบุญเพื่อผลตอบแทนตามอุดมคติที่ตนเองได้เข้าใจ ศาสนาพุทธเชื่อว่าบุคคลสามารถ ทำบุญเพื่อสะสมไว้ให้ตนเองมีความสุขหรือเพื่อให้จิตวิญญาณตนเองพ้นทุกข์ได้ง่ายขึ้น การทำบุญเป็นภูมิปัญญาด้านสังคมที่ช่วยส่งเสริมให้คนปฏิบัติตามศาสนธรรม ตัวอย่าง

“เจ้าให้บุญมาอย่าลืมนุญแม่	แม่แม่หญิงให้เจ้าไปไหว
แม่ผู้ชายให้เจ้าไปบวช	ให้ยังยวดในศีลในธรรม
ให้จ่านาบุญคุณพ่อแม่	พอได้แก่คิงขึ้นสวรรค์”

(สำรอง พรหมทอง. ไทลาว : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

เมื่อลูกเติบโตอย่าลืมนุญพ่อแม่ถ้าเป็นผู้หญิงให้เคารพนอบน้อม หากเป็นผู้ชาย ให้บวชและเคร่งครัดในศีลธรรมชักจูงให้ท่านได้ขึ้นสวรรค์

“อ้อ ฮี อ้อ อ้อ ฮี อ้อ	ลูกแม่นอนบ่หลับกับแก๊กินดา
นอนมีนตานกทากินแก้ม	นอนยิ้มแฉ้มลูกแม่สิสมบูรณ์
ไว้เทิดทูนบุญคุณพ่อแม่	นอนแอดเหล่พ่อแม่สิสบาย
ลูกหญิงชายแม่บ่ว่าหยังดอก	แม่ขอบอกให้ลูกหลับสบาย”

(ยุพิน สาละเนตร. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

หากลูกแม่นอนไม่หลับตุ๊กแกจะมากินดวงตานอนลืมตานกกระทาจะมากินแก้ม แต่ หากนอนยิ้มแฉ้มลูกแม่จะสมบูรณ์ให้เคารพเทิดทูนพระคุณบิดามารดาขอให้ลูกนอนหลับสบาย

“...บัดเจ้าใหญ่มาให้อยู่ในฮีต
ครั้นผู้ชายให้เจ้าไปบวช
พอได้นำพ่อแม่ขึ้นสวรรค์

ครั้นแม่หญิงให้เจ้าไปไหว้
ให้ยิ่งยวดในศีลในธรรม
อ้อ ฮี อ้อ ฮี อ้อ ฮี อ้อ...”

(นงคราญ พลไชย. ผู้ไท : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

เมื่อเจ้าเติบโตให้เจ้าอยู่ศีลปฏิบัติ ถ้าเป็นหญิงให้รู้จักนอบน้อมมีกิริยาที่งดงาม ถ้าเป็น
ผู้ชายให้บวชและให้เคร่งครัดในศีลธรรมชักจูงให้ท่านได้ขึ้นสวรรค์

“เจ้าเป็นหญิงให้เจ้าไปไหว้
ได้ยิ่งยวดในศีลในธรรม
พอได้แก่บุญขึ้นสวรรค์”

เจ้าเป็นชายให้เจ้าไปบวช
ได้จํานำคุณพ่อคุณแม่

(ไลสู่มังคะ. ไทย้อ : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

ถ้าเป็นหญิงให้รู้จักมีกิริยานอบน้อมเป็นผู้ชายให้เจ้าบวชและเคร่งครัดในศีลธรรม
ระลึกนึกถึงพระคุณพ่อแม่เพื่อชักจูงให้ท่านได้ขึ้นสวรรค์

จากตัวอย่างข้างต้น พบว่า เพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ยผู้ไทและไทย้อใน
เขตจังหวัดสกลนคร ใช้ภูมิปัญญาด้านความเชื่อในพุทธศาสนาเพื่อให้คนเน้นทำบุญ โดยมีแนวคิด
สำคัญว่าหากทำบุญแล้วคนรอบข้างจะได้รับอานิสงค์ด้วย จากตัวอย่างฝ่ายหญิงเน้นการทำบุญด้วย
การหมั้นสวดมนต์ไหว้พระ ส่วนฝ่ายชายให้อุปสมบทเป็นพระเพื่อให้ได้อานิสงค์บุญนำพาบุพการี
สู่สวรรค์

เพลงกล่อมเด็กมีการบันทึกภูมิปัญญา ในการใช้เรื่องการทำบุญในทางพุทธศาสนา
เป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุขซึ่งการสะท้อนแนวคิด
นี้ย่อมหมายถึงสภาวะภูมิปัญญาของสังคมที่ใช้ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้โครงสร้างทาง
สังคมดำเนินบทบาทหน้าที่ของตนเองได้อย่างเรียบร้อยที่สุด

๒.๑.๒ ศาสนาพราหมณ์ เป็นศาสนาหนึ่งที่เข้ามาแพร่กระจายในภาคอีสาน
รูปแบบแนวคิดของศาสนาพราหมณ์ที่มีอิทธิพลต่อภูมิปัญญาด้านสังคมของชาวอีสาน คือ แนวคิด
เรื่องขวัญ ซึ่งปัจจุบันแนวคิดเรื่องขวัญนั้นได้ผสมผสานกับแนวคิดทางพุทธศาสนาและลัทธิผี
อย่างกลมกลืน “ขวัญ” เป็นรูปแบบหนึ่งของความเชื่อที่มีจุดเริ่มต้นมาจากที่ใดไม่ทราบแน่ชัด

แต่ผู้ประกอบพิธีชวัญนั้นเรียกว่าหมอปราหมณ์ซึ่งมักนิยมเรียกตามการประกอบพิธีว่า หมอสูตร หรือ หมอสูตรชวัญ ดังตัวอย่าง

“...ครั้นกลับจากไฮ่แม่กะเอิ้นชวัญมา	กลับจากนาแม่กะเอิ้นชวัญเต้า
เอิ้นเอาชวัญลูกเต้ามาเข้าอยู่ถึง	ครั้นเที่ยวทางท่งกะถึกแคคขวอนอ่อน
เที่ยวทางคอนกะถึกลมชวัญลุ่ม...”	

(เชื่อง น้อยเมืองโพน. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

ครั้นกลับจากท้องไร่แม่ก็เรียกชวัญมากลับจากทุ่งนาแม่ก็เรียกชวัญมาสู่กายเรียกเอาชวัญลูกมาอยู่ในร่างกาย หนทางผ่านทุ่งนาถูกแสงแดดชวัญอ่อนแรงในที่คอนชวัญถูกลมปะทะก็ลาลุ่ม

จากตัวอย่างข้างต้น พบว่า มีการบันทึกเรื่องชวัญไว้ในเพลงกล่อมเด็กซึ่งแนวคิดที่มีพื้นฐานมาจากศาสนาพราหมณ์ โดยความเชื่อเรื่องชวัญนี้ชาวอีสานได้บูรณาการกับแนวคิดจากหลากหลายศาสนาจนเป็นพิธีกรรมสำคัญประจำภูมิภาค และยังเป็นแนวคิดสำคัญของประเทศไทยอีกด้วย

๒.๑.๓ ลัทธิการนับถือผี เป็นรูปแบบความเชื่ออีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเข้าใจว่ามีมาก่อนศาสนาอื่น ๆ จะเผยแผ่เข้ามาในท้องถิ่น ภายหลังเมื่อมีแนวคิดจากศาสนาและลัทธิอื่นเข้ามา กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในเขตจังหวัดสกลนครก็ได้ผสมผสานเข้ากับการนับถือผีสายของตนเองได้อย่างกลมกลืน เพลงกล่อมเด็กสกลนครได้นำเอาการนับถือผี และการเชื่อเรื่องผีมาเป็นกุศโลบายในการชุ้ให้เด็กนอนหลับเพราะความกลัว รูปแบบเหล่านี้ได้สะท้อนชื่อผีไว้ในบทเพลง ดังตัวอย่าง

“นอนสาหล่าหลับตาเจ้าอย่าแอ้ว	นอนเคื่อหล่าหมาป่าลัดแก้ม
ไผ่บ่นอนแมงจี่ซอนกัดกัน	กุดจี่หม่นนำกันนำกอย
ผีกองกอยกะสิมาหาเจ้า	ผีพรายเต่าทั้งผีป่าผีโพง
ผีคอนโลงกะสิได้มาแห่ว	อ้อ ฮี อ้อ ฮี อ้อ ฮี อ้อ...”

(นงคราญ พลไชย. ผู้ไท : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

นอนเสียเถิดลูกหลับตาอย่างอแง หากไม่นอนเดี่ยวสุนัขป่าจะมากัดแมงกระซอนจะกัดกันแมลงกุดจี่จะมุดกันผีกองกอยผีพรายเต่าผีป่าผีพงผีแบกโลงศพก็จะมาหาลูก นอนเสียเถิด

จากตัวอย่างข้างต้น พบว่า มีบันทึกชื่อผีที่รู้จักกันในท้องถิ่นเพื่อใช้ขู่ให้เด็กนอนหลับ ลัทธิดังกล่าวไม่ใช่เป็นเพียงกุศโลบายเท่านั้น หากแต่เป็นตัวกำหนดหรือสร้างปทัสถานแก่สังคม ท้องถิ่นเหล่านั้นด้วย ซึ่งความเชื่อถือศรัทธาในเรื่องผีนี้ บุญยงค์ เกศเทศ (๒๕๕๕ : ๑๔) กล่าวว่า จากคตินิยมเรื่อง ผี ได้ก่อให้เกิดประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีหลายลักษณะ เช่น มีประเพณี การถือ ผีดำ (ผีบรรพชน), ผีเสื้อเมือง (เทวดาประจำถิ่น), การเลี้ยงผีปู่ตา, การบูชาผีแกน เป็นต้น

ภูมิปัญญาในการเคารพศาสนาและลัทธิดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาในการจัดการ ความคิดของท้องถิ่น และเป็นตัวกำหนด แรงขับเคลื่อน และเป็นตัวบังคับทิศทางให้กับการพัฒนา สังคมท้องถิ่น เพลงกล่อมเด็กจึง ได้บันทึกเรื่องราวเหล่านี้ไว้เพื่อให้เกิดการสืบทอด หรือแม้แต่การ บันทึกไว้โดยไม่เจตนาแต่ก็เป็นฐานแนวคิดสำคัญที่ทำให้เราเข้าใจว่า ในเขตจังหวัดสกลนครนั้น เดิมเรามีความเชื่อใน ศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ และนับถือผีอันเป็นฐานสำคัญก่อนที่จะมี ศาสนาและลัทธิต่างๆ แพร่ตามมาในปัจจุบัน

๒.๒ ประเพณี

ประเพณีมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับชีวิตความเป็นอยู่การทำมาหากิน ความสนุกสนานรื่นเริง การพบปะสังสรรค์ของคนในกลุ่มซึ่งอาจเป็นในหมู่ญาติพี่น้องหรือกลุ่ม ชนในท้องถิ่นนั้นๆ

การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานจากเพลงกล่อมเด็กหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ในเขต จังหวัดสกลนครในครั้งนี้ พบว่า เพลงกล่อมเด็กมีการบันทึกประเพณีเป็นภาพสะท้อนทางสังคม อย่างหนึ่งที่สามารถอธิบายได้ว่าสังคมจังหวัดสกลนครมีภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานที่อยู่ในรูปแบบ ของการจัดกิจกรรมที่เรียกว่า ประเพณี ปรากฏจำนวน ๓ ประเพณี ดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ การลงขันเงินฝ้าย

ประเพณีลงขัน เป็นประเพณีของผู้หญิงชาวอีสานที่เวลาที่จะทำงาน หัตถกรรม มักจะมาร่วมกันเป็นกลุ่มในตอนกลางคืน ส่วนมากมักจะเป็นหน้าหนาวซึ่งเป็นฤดูกาล สิ้นสุดจากการ ทำนา พอตกค่ำหลังจากรับประทานอาหารเสร็จ ผู้หญิงที่อยู่ละแวกบ้านเดียวกัน ก็จะมานั่งทำงานในบริเวณเดียวกัน โดยมีการก่อกองไฟไว้ตรงกลาง การลงขันนี้ผู้หญิงจะ จัดเตรียมหมาก พลู บุหรี่และขันน้ำเอาไว้คอยต้อนรับชายหนุ่มที่จะมาเยือน ซึ่งก็จะเป็นชายหนุ่มที่ อยู่ละแวกบ้านเดียวกันหรือจากบ้านอื่นชักชวนกันมาเป็นกลุ่มเพื่อที่จะ ได้คุยกับผู้หญิงที่ตนเองรัก โดยมีการเป่าแคน ตีพิณ ตีฉิ่งบ้างก็ตีฆ้องมาด้วย เมื่อถึงช่วงจะแยกย้ายกันเข้าพักผ่อนและสนทนา เกี่ยวกับพาราตีกันด้วยผญา แต่จะล่องกินกันไม่ได้เพราะถือเป็นเรื่องร้ายแรง

“นอนสาเดื่อหล่าหลับตาแม่สิกล่อม
 ลางเถื่อได้พ่อน้ำมาเลี้ยงให้ใหญ่สูง
 ค้นว่าแม่ไปไฮ่กะยังบ่ทันมา
 แม่เลี้ยงม้อนอยู่ป่าสวนมอน”

แม่สิไปเข็นฝ้ายเดือนหงายถ่าผู้บ่าว
 ให้ใหญ่สูงเคื่อละคำเอื้อ
 แม่ไปนากะยังบ่ทันฮอดคะได้ปลามาต้อน

(เกษร วงศ์กาฬสินธุ์. ไทซ้อ : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

นอนเสียดึกถูกรักหลับตาเถิดแม่จะกล่อม แม่จะไปปั่นฝ้ายในคืนวันเพ็ญซึ่งอาจจะ
 ได้พ่อน้ำมาเลี้ยงเจ้าให้เติบโตตอนนี่แม่ไปทอไร่ทุ่งนายังไม่กลับมาเมื่อมาถึงแล้วแม่จะเอาปลา
 มาฝากแต่ตอนนี่แม่ไปเลี้ยงตัวใหม่ในสวนต้นหม่อน

“เออ เหน เออ เอ้อ เออ
 แม่สิไปเข็นฝ้ายเดือนหงายเล่นผู้บ่าว
 หมู่เพิ่นกินปลาคว่ำโตท้อหัวเฮื้อ
 โตได้กินปลาชี่ก้างเท่งซ่าเพิ่นสิทาน

นอนสาหล่าหลับตาเว้าง่าย
 ลางเทื่อได้พ่อน้ำมาเลี้ยงให้ใหญ่สูง
 ได้กินปลาเสื่อโตท้อหัวซ้าง
 นอนสาเดอ หลับก่อนแม่เดอ...”

(แขวง คำชมภู. ไทซ้อ:๒๕๕๔)

ถอดความว่า

นอนเสียดึกถูกรักให้เป็นผู้สอนง่าย แม่จะไปปั่นฝ้ายวันเพ็ญเกี่ยวผู้ชายซึ่งอาจจะได้
 พ่อน้ำมาเลี้ยงเจ้าให้เติบโตเพราะตอนนี้คนอื่นได้กินปลาคว่ำตัวเท่าโขนเรือได้กินปลาเสื่อตัวเอา
 หัวซ้างแต่เราได้กินปลาขามีแต่ก้างเท่าที่เข่าให้ทาน

รูปแบบการเข็นฝ้ายของหญิงหม้าย (แม่หม้าย) หรือหญิงที่หย่าร้างกับสามี (แม่ฮ้าง) เป็น
 รูปแบบที่สะท้อนความสามารถในเชิงหัตถกรรมของสตรีในสังคมจังหวัดสกลนคร การเข็นฝ้ายที่
 สะท้อนในเพลงกล่อมเด็กนั้นเป็นการแสดงจุดประสงค์ที่ต้องการสร้างครอบครัวให้สมบูรณ์ เป็น
 พฤติกรรมอย่างหนึ่งหลังจากที่ครอบครัวต้องประสบปัญหาความมั่นคง จึงต้องออกไปเข็นฝ้าย
 เพื่อหาสามีใหม่ แม่ผู้ขับกล่อมได้บรรยายความต้องการให้ลูกฟังในเนื้อเพลงกล่อมเด็กโดยมิได้
 ปิดบัง ซึ่ง สุนีย์เลี้ยวเพ็ญวงษ์ และกุลธิดา ท้วมสุข (๒๕๔๕: ๓๑) การที่หญิงหม้ายจะมีพฤติกรรม
 ที่เป็นการ “ให้ทำ” ผู้ชายก็เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมเพื่อความอยู่รอดของครอบครัว ซึ่งมีลักษณะ
 เป็นคนนอกสังคมที่โดนขับออกจากสังคม ดังตัวอย่าง

“...นอนชะหล่านอนอู่สายปอ นอนกะทอยฮ้างสมบักอ้ายบ่มีพ้อ
 นอนอู่แก้วชิลลับแล้วแม่ชิว ไทบ้านเพิ่นกินปลาตุกโตท้อลำฟ้าว

เห็นได้กินปลาค้าวโตที่ท่าศาลา เขาได้กินปลาค้าวซึ่งกังไทบ้านพื้นที่ท่าน
ส่วนว่าลุงและป้าอ่าวอวยเห็น บ่เบิ่งแม่จิหาพอน้ำนี้มาเลี้ยงให้ใหญ่สูง...”

(อ่อนแก้ว ศรีสร้อย. ไทฮ้อย : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

นอนเสียเถิดลูกรักนอนอยู่เชือกปอนอนกระตอยาพังเพราะเราไม่มีพอนอนแล้วแม่จะ
ไกวคนอื่นได้กินปลาค้าวเท่าต้นมะพร้าวได้กินปลาเค้าตัวเท่าต้นตาล แต่เราเราได้กินปลาขาวมี
แต่ก้างเท่าที่เขาให้ท่าน ญาติพี่น้องเขา ไม่ดูแลแม่จะหาพ่อใหม่มาเลี้ยงให้เติบโต

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า แม่หม้าย แม่ฮ้าง ต้องอาศัยอยู่ในสังคมที่กีดกันสิทธิ
แม้แต่ญาติมิตรของตนเอง ฉะนั้นหญิงที่อยู่ในสถานะเช่นนี้จึงต้องอาศัยการสร้างครอบครัวใหม่
เพื่อปกป้องสิทธิของตนและเพื่อให้มีความมั่นคงในการดำรงชีวิตของตนเอง

๒.๒.๒ การบวชเป็นพระในพุทธศาสนา การบวชถือเป็นรูปแบบหนึ่งที่ผลิตจาก
ความเชื่อทางพุทธศาสนา ซึ่งความเชื่อทางพุทธศาสนานั้นแสดงออกมาในรูปแบบของ
การแสดงออกต่อการเคารพเชื่อถือ ซึ่งการบวชเป็นรูปแบบหนึ่งที่เป็นรูปธรรมที่น้อมนำให้เข้าใจ
ต่อการเรียนรู้และเข้าใจในพุทธศาสนา เพราะคนอีสานเชื่อว่าการบวชนั้นเป็นการตอบแทน
บุญคุณของบิดามารดาซึ่งที่ เรวัต บังเกิดผล (๒๕๑๔: ๔-๕) กล่าวว่า การบวชนาถหรือ
การอุปสมบทเป็นภิกษุ นั้น ทำให้เฉพาะผู้ชายที่มีอายุครบ ๒๐ ปี บริบูรณ์ขึ้นไป ซึ่งถือว่าเป็นวัยที่
เป็นผู้ใหญ่แล้วมีความรับผิดชอบในชีวิตของตนได้แล้วรู้จักความสุขความทุกข์ในชีวิตทั้งผู้ชาย
จะต้องเป็นผู้นำของครอบครัวหรือกลุ่มชนในภายหน้า

การบวชในพุทธศาสนานั้นเป็นภูมิปัญญาการขัดเกลาทางสังคมซึ่งปรากฏใน
เพลงกล่อมเด็กดังต่อไปนี้

“เจ้าใหญ่มาอย่าลืมคุณแม่	แม่นแม่หญิงให้เจ้าไปไหว
แม่นผู้ชายให้เจ้าไปบวช	ให้ยังยวดในศีลในธรรม
ให้จ่านำบุญคุณพ่อแม่	พอได้แก่คิงขึ้นสวรรค์”

(สำรอง พรหมทอง. ไทลาว : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

เมื่อลูกเติบโตอย่าลืมพระคุณพ่อแม่ถ้าเป็นผู้หญิงให้เคารพนอบน้อม หากเป็นผู้ชาย
ให้เจ้าบวช และเคร่งครัดในศีลธรรมเพื่อได้ชกุงให้ท่านได้ขึ้นสวรรค์

“...บัดเจ้าใหญ่มาให้อยู่ในฮิต
ครั้นผู้ชายให้เจ้าไปบวช
พอได้นำพ่อแม่ขึ้นสวรรค์

ครั้นแม่หญิงให้เจ้าไปไหว้
ให้ยังยวดในศีลในธรรม
อ้อ ฮี อ้อ ฮี อ้อ ฮี อ้อ”

(นงคราญ พลไชย. ผู้ไท : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

เมื่อลูกเติบโตให้อยู่ศีลปฏิบัติถ้าเป็นหญิงให้รู้จักนอบน้อมถ้าเป็นชายให้บวชและ
เคร่งครัดในศีลธรรมเพื่อได้ชักจูงให้ท่านได้ขึ้นสวรรค์

“เจ้าเป็นหญิงให้เจ้าไปไหว้
ได้ยังยวดในศีลในธรรม
พอได้แก่บุญขึ้นสวรรค์”

เจ้าเป็นชายให้เจ้าไปบวช
ได้จํานำคุณพ่อแม่

(ไลสุ่มังคะ. ไทฮ้อย : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

ถ้าเป็นหญิงให้รู้จักมีกิริยานอบน้อมแต่ถ้าเป็นชายให้เจ้าบวชและให้เคร่งครัดใน
ศีลธรรมได้ระลึกรู้ถึงพระคุณพ่อแม่เพื่อจะได้ชักจูงให้ท่านได้ขึ้นสวรรค์

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า การบวช เป็นรูปแบบความศรัทธาต่อ
พุทธศาสนาโดยการให้บุตรหลานตนเองบวชเป็นสาวกในศาสนา ซึ่งจะได้านิสงค์คือการส่งผล
บุญให้บิดามารดาหรือญาติได้รับแต่ความสุขคือดินแดนที่มุ่งปรารถนาหลังความตาย คือ สวรรค์
นั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับ สุนีย์เถียวเพ็ญวงษ์ และกุลธิดา ท้วมสุข (๒๕๔๕ : ๒๖) ที่กล่าวว่า การที่
ผู้ชายบวชในพุทธศาสนานั้น เพื่อแม่จะได้เกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์ ซึ่งเป็นกุศโลบายสำคัญที่
สะท้อนภูมิปัญญา ๒ ลักษณะ คือ

ลักษณะแรก ชายที่อยู่ในช่วงอายุ ๒๐ปี เป็นวัยฉกรรจ์มีความคึกคะนองใน
สภาวะอารมณ์ ดังนั้นการให้บวชในพุทธศาสนาก็น่าจะเป็นการเตือนสติรู้จักการดำรงชีพในสังคม
ได้อย่างปกติสุข เพราะสามารถนำเอาหลักธรรมคำสอนมาเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต

ลักษณะหลัง การที่กล่าวว่า เมื่อลูกบวชแล้วขอมนำพาให้บุพการีและ ญาติพี่น้อง
ได้ขึ้นสวรรค์ด้วยนั้น เพราะหากบุตรหลานตนเองบวชแล้วขอมชักนำให้บิดามารดา ญาติพี่น้อง
เข้าวัดเพื่อทำบุญอย่างน้อยก็รอใส่บาตรเพราะกลัวบุตรหลานตนเองไม่ได้ฉันภัตตาหาร

ความศรัทธาในอานิสงค์ของการบวชนั้นใช่เป็นเพียงภูมิปัญญาในการสร้างกุศโลบายให้คนสนใจใฝ่เรียนรู้พุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นบรรทัดฐานทางสังคมว่าชายในสังคมต้องผ่านพิธีการบวชแล้วเท่านั้นจึงจะได้รับการยอมรับให้สร้างครอบครัวได้ สำหรับรูปแบบความเชื่อนี้ได้บันทึกไว้ในเพลงกล่อมเด็กในลักษณะชี้ชวนให้เด็กเกิดความเข้าใจคล้อยตามเพื่อให้ปฏิบัติเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่อันเป็นการวางรากฐานสำคัญของการสร้างวิถีแห่งการดำรงอยู่ในสังคมได้ด้วยการยอมรับจากผู้คนในสังคม

๒.๒.๓ การเทศน์มหาชาติ การเทศน์มหาชาติเป็นประเพณีสำคัญของผู้ที่นับถือพุทธศาสนา โดยเฉพาะในภาคอีสานนั้นมีการกำหนดเป็นจารีตที่ต้องปฏิบัติที่เรียกว่า “ฮีต๑๒” ซึ่งเป็นประเพณีบัญญัติทั้ง ๑๒เดือน โดยยึดถือปฏิบัติกันเรื่อยมา ๆ

การเทศน์มหาชาติ เป็นการเทศน์ชาดกเรื่อง พระเวสสันดรชาดก ซึ่งนิยมนับว่าเป็นพระชาติสุดท้ายของพระพุทธเจ้าที่ทรงบำเพ็ญทานบารมีอันยิ่งยวดก่อนที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมา สัมพุทธเจ้า โดยนิยมจัดเป็นประเพณีสำคัญประจำฤดูกาล ในภาคอีสานนั้นการเทศน์มหาชาติหรือที่เรียกกันทั่วไปว่า บุญผะเหวด โดยเป็นประเพณีเดือนที่สี่ ดังบทร้อยกรอง (ผญา) ที่ว่า

“เดือนสามเอาบุญข้าวจี
ข้าวจีบมีน้ำอ้อย

เดือนสี่เอาบุญผะเหวด
จวน้อยเซ็ดน้ำตา”

(ปิ่น อุณหิกุล. สัมภาษณ์ : ๒๕๕๕)

จากการศึกษาพบว่ามีคนนำเอาวรรณกรรมเรื่อง พระเวสสันดรชาดกมาเป็นบทกล่อมลูก ซึ่งเป็นลักษณะการเล่าเรื่อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเพลงกล่อมเด็กได้ใช้คุณค่าทางประเพณีบุญผะเหวดในแง่วรรณกรรมเป็นเครื่องจรรโลงใจ และปลอบขวัญเด็กเพื่อให้สามารถนอนหลับ ได้อย่างมีความสุข ดังตัวอย่าง

“เออ เอ้อเฮอะ เออ เฮอะ เออ
น้ำขุ่นๆ จ้วงุ่นคุะลัดลม

กัณหาชาติกะเลยจี้จ้วงข่มห้วยชันๆ
สองเฒ่ากะเล่าดี กว่าซีได้น้ำสีมา

บาดเลื้อดออบช้อย สองคุแม่นใส่ชา”

(โสภี ศรีสร้อย. ไทโย้ย : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

กัณหาชาติก็เลยชี้ว่าข้ามลำห้วยลาดชันมีลำน้ำสีขุ่นววกก็เลยพลัดล้มนลง ทั้งสองก็เลยดีให้วารีข้ามน้ำจนขาขาวเป็นรอยบาดเลือดอาบทั่วทั้งขา

จากตัวอย่างข้างต้น พบว่า กล่าวถึง เมื่อกัณหาและชาติ ราชกุมารของพระเวสสันดรถูกชุกขอไปแล้วเดินทางข้ามป่าเขาได้รับความลำบากเพราะเมื่ออดีตชาติได้ชี้ว่าข้ามป่าเขาจนเมื่อถึงลำห้วยววกพลัดล้มนทั้งสองใช้ไม้ตีจนเลือดววกไหลแดงเลือดไปทั่วท้องน้ำแห่งนั้น

ประเพณีการเทศน์มหาชาติ ถือเป็นประเพณีสำคัญทางภาคอีสานซึ่งยึดถือปฏิบัติกันมานานซึ่งยังคงยึดถือสืบกันต่อมา รูปแบบสำคัญที่ยึดถือคือการปฏิบัติสืบทอดประเพณีสำคัญที่มีแนวคิดทางพุทธศาสนา

๒.๓ การปกครอง

การปกครองในสังคมชาวอีสานมีการพัฒนารูปแบบการปกครองทั้งทางการเมืองและการบ้าน (การปกครองในครอบครัวหรือชุมชนขนาดเล็ก) ในทางการเมืองนั้นมีรูปแบบการปกครองที่เปลี่ยนไปตามประเทศหรืออาณาจักรที่ตนเองอยู่ได้บังคับบัญชา อาทิ เมื่อภาคอีสานอยู่ภายใต้การปกครองของราชอาณาจักรล้านช้าง ก็มีระบบการปกครองแบบอาญาสี่ (อัญญาสี่) และเมื่ออยู่ภายใต้การปกครองของสยามประเทศก็มีระบบเจ้าหน้าที่ต่างพระเนตรพระกรรณ พระมหากษัตริย์ เพื่อปกครองหัวเมืองต่าง ๆ เป็นต้น (ชาร์ลส์เอฟคายส์, ๒๕๕๖ : ๓๗-๓๘) ส่วนการบ้านนั้นก็มีการปกครองตามลัทธิความเชื่อ เช่น หากนับถือผีก็มีผีเป็นผู้ปกครอง หากนับถือศาสนาพุทธก็มีพระธรรมคำสอนเป็นแนวการปกครอง เป็นต้น แนวคิดหลักในการปกครองบ้านคือ คองสิบสี่ ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติหลักสิบสี่ข้อ โดยรูปแบบการปกครองนั้น ไม่ได้กล่าวไว้ในเพลงกล่อมเด็ก

การเคารพในระบบอาวุโสเป็นแนวคิดสำคัญของการปกครองบ้านในสังคมชาวอีสาน ที่เน้นการเคารพนับถือผู้อาวุโสว่าเป็นผู้รู้มากหรือผู้เกิดก่อนย่อมพบเห็นก่อน ลักษณะการเคารพในระบบอาวุโสนี้ได้บันทึกแนวคิดไว้ในเพลงกล่อมเด็ก ดังต่อไปนี้

“เจ้าใหญ่มาอย่าลืมนุญแม่
แม่ผู้ชายให้เจ้าไปบวช
ให้จ่านานุญคุณพ่อแม่

แม่แม่หญิงให้เจ้าไปไหว
ให้ยังยวดในศีลในธรรม
พอได้แก่ดั่งขึ้นสวรรค์”

(สำรอง พรหมทอง, ไทลาว : ๒๕๕๔)

ถอดความว่า

เมื่อลูกเติบโตอย่าได้ลืมพระคุณพ่อแม่ถ้าเป็นผู้หญิงให้รู้จักเคารพอ่อนน้อมหากเป็นผู้ชายให้เจ้าบวชและเคร่งครัดในศีลธรรมเพื่อจะได้ชกจงให้ท่านได้ขึ้นสวรรค์

“...นอนมีนตานกทากินแก้ม	นอนยิ้มแ้มลูกแม่สิสมบูรณ์
ไว้เทิดทูนบุญคุณพ่อแม่	นอนแอแหล่พ่อแม่ศิบาย
ลูกหญิงชายแม่บ่ว่าหยังคอก	แม่ขอบอกให้ลูกหลับสบาย”

(ยุพิน สาละเนตร. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

ลูกนอนลืมตานกกระทาจะมากินแก้มนอนยิ้มแ้มลูกแม่จะสมบูรณ์ให้ลูกเทิดทูนพระคุณบิดามารดา ขอให้ลูกนอนหลับให้สบาย

“ใหญ่มาแล้วเป็นฉุกฉูชา	ใหญ่ขึ้นมากจะเป็นเต่าเป็นแก
ให้เลี้ยงพ่อเลี้ยงแม่เป็นปู่เป็นยาย	เกิดมาแล้วจะเป็นคนผู้รู้
อย่าทุลว้ายากให้รู้จักคุณพ่อคุณแม่...”	

(กันตธี พาด. ผู้ไท : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

เมื่อลูกเติบโตขึ้นมาให้ได้บวชเรียนจนมีความรู้เป็นผู้ใหญ่ที่น่าเคารพยำเกรง ให้บำรุงเลี้ยงบิดามารดาจนแก่เฒ่าและให้เป็นผู้รู้จักบุญคุณอย่าได้หุนหันพลันแล่นและเป็นคนสอนยากให้รู้จักพระคุณบิดามารดา

“กาเอี้ยกาเลี้ยงลูกกาเหว่า	เลี้ยงบ่เซากาเหว่าเลยใหญ่
เลี้ยงใหญ่แล้วกาเหว่าบินหนี	ลูกบ่ตีลืมคุณแม่
บาปหนักแท้ลูกแม่อย่าเป็น	ยามกลางเวินไต้ยงไต้ฮั้น”

(อินทวงษ์ จามน้อยพรม. ไทโย้ย : ๒๕๕๕)

ถอดความว่า

กาเลี้ยงลูกกาเหว่าจนกาเติบโตใหญ่แล้วกาเหว่าก็บินหนีเปรียบเหมือนลูกที่ไม่ตีลืมพระคุณพ่อแม่จะได้รับบาปหนัก

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าเพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ย ผู้ไท และไทข้อ ในเขตจังหวัดสกลนคร ลักษณะรูปแบบการปกครองของท้องถิ่นที่ใช้ลำดับ อาวุโสเป็นสำคัญเพื่อแสดงถึงความกตัญญูรู้คุณแก่ผู้อาวุโสซึ่งเป็นผู้รู้และผู้เลี้ยงดูบุตรหลาน การใช้ความสำคัญต่อระบบอาวุโสนี้จะทำให้เกิดการปกครองแบบการถ่ายทอดประสบการณ์จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งรูปแบบการถ่ายทอดเช่นนี้จะเกิดเป็นภาวะการณ์เรียนรู้การปกครองได้อย่าง ถ่องแท้และเข้าใจมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้การเข้าใจและเข้าถึงการปกครองแบบอาวุโสจะทำให้คนรุ่นหลังเกิดการ เรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อาวุโส เกิดการสร้าง ความเข้าใจและพัฒนาการเรียนรู้จนสามารถ นำไปใช้เป็นหลักการปกครองสังคมขนาดใหญ่หรือประเทศชาติได้

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนั้นเป็นข้ออธิบายถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานด้านภาษาว่ามี ลักษณะการใช้คำ ภาพพจน์ และโวหาร และสะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานด้านสังคมที่ ปรากฏในเพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ย ผู้ไทและไทข้อ ในเขตจังหวัดสกลนคร เหล่านี้ย่อมแสดงถึงภูมิปัญญาที่สะท้อนความเฉลียวฉลาดของคนอีสานซึ่งมีรูปแบบที่งดงามทาง วรรณศิลป์และด้านสังคมที่ปรากฏในเนื้อเพลงเพื่อใช้อบรมบ่มเพาะลูกน้อยนับตั้งแต่เป็นเด็กจน สามารถเติบโตผู้ใหญ่ที่ดีต่อไป

∴